

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Anna Edela

LÜGANUSE 19. SAJANDI TEISE POOLE
EESNIMEMUUTUSED

Magistritöö

Juhendajad MA Annika Hussar ja PhD Kadri Koreinik

Tartu 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. PÕHIMÕISTED.....	9
2. LÜGANUSE KIHELKONNA AJALOOST	11
2.1. Muinasaja lõpust 19. sajandini.....	11
2.2. Hariduselust	14
2.3. Kultuurielust ja seltsitegevusest.....	17
2.4. Rahvusliku ärkamise jooni.....	19
3. EESTI EESNIMISTUST LÄBI AJA.....	20
4. 19. SAJANDI EESNIMEDEST	23
4.1. Eesti eesnimetasutusest	23
4.1.1. Nimistu suurus	24
4.1.2. Mitmiknimed.....	26
4.1.3. Piirkondlikud ja unikaalnimed	27
4.1.4. Eelisnimed.....	28
4.1.4.1. Levinud naisnimed	29
4.1.4.2. Levinud mehenimed.....	31
4.2. Lüganuse eesnimetasutusest.....	33
4.2.1. Nimistu suurus ja mitmiknimed	33
4.2.2. Eelisnimed.....	34
4.3. Nimevaliku mõjutajatest	34
4.3.1. Lähedase inimese eeskujuga	35
4.3.2. Talurahva enese- ja rühmateadvuse suurenemine.....	36
4.3.3. Trükisõna levik: ilukirjandus, kalendrid ja ajalehed	39
4.3.4. Isiku ja keelekontaktide mõju	41

5. UURIMISMATERJAL JA MEETOD	43
5.1. Materjal ja selle kogumine	43
5.2. Meetod	44
5.2.1. Andmete analüüsiks ettevalmistamine	44
5.2.1.1. Nimede ühtlustamine	44
5.2.1.2. Nimede ladinapäraseks tegemine	46
5.2.2. Analüüsimeetod.....	47
5.2.2.1. Nimekasutuse näitajad	47
5.2.2.2. Eeskujunimed	48
5.2.2.3. Uuendusnimedega seotud näitajad	49
6. LÜGANUSE 19. SAJANDI TEISE POOLE NIMEDI ANALÜÜSI TULEMUSED	52
6.1. Eri nimedest	52
6.2. Mitmiknimedest	55
6.3. Nimede jaotusest päritolu järgi	56
6.3.1. Naisenimed päritolu järgi	57
6.3.2. Mehenimed päritolu järgi	60
6.4. Eelisinimedest	63
6.4.1. Levinud 1. nimed	63
6.4.1.1. Levinud naisenimed	64
6.4.1.2. Levinud mehenimed.....	67
6.4.2. Levinud 2. ja 3. nimed ning nimekombinatsioonid	69
6.5. Nimepanekuga seotud tegurid.....	72
6.5.1. Ristivanema eeskuju	72
6.5.2. Uuendusnimedega seotud tegurid	74

6.6. Võõrapäraste nimede levimisest	77
6.6.1. Võõrapäraste nimede levikuga seotud tegurid	79
6.6.2. Sagedastest levinuimateks nimedeks	81
6.6.3. Kindla nimekombinatsiooni levikust	82
7. JÄRELDUSED JA ARUTELU	83
KOKKUVÕTE.....	93
MATERJAL	94
KIRJANDUS	98
LÜHENDID	107
CHANGES IN GIVEN NAMES IN LÜGANUSE IN THE 19TH CENTURY. SUMMARY	108
LISA 1. NAISENIMEKASUTUST ISELOOMUSTAVAD NÄITAJAD 1851–1900	111
LISA 2. MEHENIMEKASUTUST ISELOOMUSTAVAD NÄITAJAD 1851–1900.	112
LISA 3. 20 TAVALISIMAT NAISENIME 1851–1900.....	113
LISA 4. 20 TAVALISIMAT MEHENIME 1851–1900	116

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

SISSEJUHATUS

Eesnimede puhul pakuvad tavaliselt huvi populaarsed eesnimed, haruldasemad eesnimed, nimede etümoloogia ning nimi kui identifitseerija ja identiteedi osa. Nimeuurimisega tegelevad nii keeleteadlased, geograafid kui ka ajaloolased, igaüks oma valdkonnast lähtuvalt. Seetõttu on tegu erialadevahelise uurimisvaldkonnaga. Siinses töös käsitlen eesnimesid keeleteaduslikult, eelkõige sotsiolingvistiliselt, pöörates tähelepanu mineviku ühiskondlikele oludele, mis avaldasid nimepanekule mõju. Sotsiolingvistika uurimisvaldkonna sotsioonomastika raames uuritakse nimede püsimist, muutumist, vahetumist ja kadumist ning nimemuutuste põhjuseid – keskendun magistritöös sellele.

19. sajand on siinses töös fookuses seetõttu, et see sajand ja eriti selle teine pool on Eesti kultuuriloos murranguline: valgustusideede levikul oli mõju ühiskonnakorraldusele, tänu koolivõrgu laienemisele paranes eesti soost inimeste kirjaoskus, romantismi laines toimus rahvuslik ärkamine ning rahvani jõudsid eestikeelsed ajalehed ja raamatud. Nimeuurimise poolest on võimalik seda aega lihtsasti uurida, sest alates 1834. aastast on Lüganusel säilinud kõik sünnimeetrikad.

Magistritöös uurin Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku (EELK) Lüganuse koguduse (edaspidi: Lüganuse kogudus või Lüganuse) 19. sajandi teise poole eesnimakasutust. Ühtlasi on magistritöö jätk minu 2019. aastal kaitsnud bakalaureusetööle „19. sajandi eesnimemuutused Kodavere ja Lüganuse kihelkonna näitel“ (Edela 2019), kuid hõlmates 19. sajandi teises pooles ja ühes koguduses 50 järjestikuse aasta jooksul, mitte valitud aastakäikude põhjal, toimunud eesnimemuutusi. Lüganuse koguduse valisin uurimiseks seetõttu, et minu esivanemad olid selle liikmed ning huvitav on uurida Virumaad kui nimede mõttes keskmise uuendusmeelsusega piirkonda (Hussar 2014: 66). Magistritöös analüüsin ainult 19. sajandi teist poolt, kuna Eestis hakkas varem mitu sajandit ühetaolisena püsinud eesnimakasutus muutuma just 1850. aastatest alates (Hussar 2009: 519).

Üks tähtsaim Eesti nimeuurija oli Edgar Rajandi, kes avaldas 20. sajandi nimekasutusest rohkelt artikleid (nt 1963; 1964), aga kirjutas ka 18. sajandi nimevähesusest (1963), koostas seni mahukaima ja põhjalikuima nimeraamatu (1966) ning uuris lähemalt näiteks

rahvusvahelisi eesnimesid (1968) ja koos Helmut Tarandiga eesti eesnimede ajalugu (1976). 19. sajandi nimesid on uuritud nii Eestis kui ka välismaal. Euroopa nimeuurimustest on kokkuvõtte teinud näiteks Katharina Leibring (2016), Soome nimesid on uurinud Eero Kiviniemi (2006), Islandi nimesid Ólöf Garðarsdóttir (1999) ja Edela-Prantsusmaa nimesid Jean-Claude Sangoï (1999). Eesti nimeuurijatest on selle aja nimedega tegelenud Eduard Roos (1962), Theodor Saar (1964), Kairit Henno (2000), Annika Hussar (2009; 2010; 2012; 2014), Liisi Pärsik ja Taavi Pae (2011) ja Pärsik (2011; 2012). Toetun magistritöös kõigile eelmainitud autoritele ja uurimustele, v.a paarile välismaa autorile.

Kuigi Eestis on varem mitu uurijat uurinud 19. sajandi eesnimekasutuse muutumist, sh Hussar (2009) ja Pärsik (2012) Lüganuse koguduse eesnimede muutumist ülevaatlikult, siis pole tehtud sellist uurimust, kus vaadeldaks ainult ühes koguduses toimunud nimemuutusi pikema aja vältel iga aastat, nime päritolu, vanemate sotsiaalset staatust, isa ametit, ristivanemaid, piirkonna härrasrahvast ja nende nimesid arvesse võttes. Seega on magistritöö eesmärk anda diakrooniline ülevaade Lüganuse eesnimekasutusest, uute nimede omandajatest ning nimepanekuga seotud motiividest ja teguritest 19. sajandi teises pooles.

Magistritöös püüan vastuse anda järgmistele uurimisküsimustele:

1. Mil määral muutus ristitute arv ühe nime kohta 19. sajandi teises pooles?
2. Mil määral muutusid unikaalnimesid osakaal kõigist nimedest ning mitmiknime ja unikaalnime saanute osakaal sel ajaperioodil?
3. Millised olid selle ajaperioodi eelisnimed?
4. Mil määral muutus nende aastate vältel laennime, laennime võõrapärase variandi ja uue võõrapärase nime saanute osakaal ning nende nime liikide osakaal kõigist nimedest?
5. Kuivõrd oli ristivanemate nime-eeskuju seotud sel ajaperioodil nimepanekuga?
6. Mil määral oli uuendusnimede panemine seotud ristivanemate, härrasrahva ja teise etnilise päritoluga elanike nimedega, isa ameti, ristivanemate ja vanemate sotsiaalse edenemise ning perekonna vastuvõtlikkusega uutele nimedele?
7. Kuidas saavutasid suure leviku 19. sajandi lõpu tavalisimad võõrapärased nimed?

Magistritöö koosneb kahest osast ja seitsmest peatükist. Teoreetilise osa esimeses peatükis selgitan põhimõisteid ja ühtlasi tutvustan nimetüpoloogiat, teises annan ülevaate Lügänuke kihelkonna ajalooft, kolmandas tutvustan eesti eesnimesid muinasajast kuni 19. sajandini ning neljandas kirjeldan 19. sajandi eesnimakasutust ja nimevaliku mõjutajaid. Viiendas peatükis tutvustan materjali ja meetodit. Kuuendas peatükis ehk empiirilise osa avapeatükis selgitan uurimistulemusi: kirjeldan Lügänuusel 19. sajandi teises pooles toimunud eesnimemuutusi ja sellega seotud tegureid. Viimases ehk seitsmendas peatükis keskendun järeldustele ja vaatlen magistritöö tulemusi teiste uurimuste taustal.

Soovin tänada juhendajaid Annika Hussarit ja Kadri Koreinikut suure toe, asjalike nõuannete ja abi eest. Samuti tänan Fred Pussi, kes aitas mind gooti kirja lugemise ja ajaloolise infoga.

1. PÕHIMÕISTED

Termineid *eesnimi* ja *nimi* kasutan sünonüümidena, v.a juhul, kui *nime* on laiendatud.

Eelisinimi on kindlas ajavahemikus moes olev nimi (Henno, Päll 2003), siinses magistritöös kümne tavalisima nime hulgas.

Esinimi on teatud ajavahemiku kõige eelistatum nimi (Hussar 2014: 61).

Unikaalnimi on kindlas ajavahemikus või kindlas piirkonnas (koguduses, kihelkonnas jm) ainult ühel inimesel esinev nimi (Hussar 1998: 5; Pärsik 2012: 5).

Uuendusnimi on vaadeldavas ajavahemikus vaadeldavas koguduses esimest korda kasutusele tulnud nimi, mis on mujal juba tuntud.

Kaksiknimi on kahest liikmest koosnev nimi, nt *Iida Pauline, Johannes Eduard* (Henno, Päll 2003).¹

Mitmiknimi on vähemalt kahest liikmest koosnev nimi, nt *Anna Juliana ja Woldemar Thomas Wladimir*. See on ühisnimetus kaksik- ja kolmiknimele või rohkematele nimedele, vastandub üksiknimele (Henno, Päll 2003).

Laennimi on võõrnime eesti keelde mугanenud variant, nt *Mari, Jaan* (Henno, Päll 2003), siinses töös ka mугanemata enne 19. sajandit talupoegadele pandud nimi, nt *Lowisa, Jakob*.

Laennime võõrapärane variant (LVV) on laennime aluseks olev rahvusvaheline nimekuju, mida hakati varasema laennime asemel panema, nt *Maria ~ Marie* (< *Mari*), *Johannes* (< *Jaan, Juhan*; Hussar 2012: 36).

Uus võõrapärane nimi (UVN) on 19. sajandil etniliste eestlaste kasutusse tulnud ja eesti keelde mугanemata nimi, mida pole eesti soost inimestele varem antud või on antud üksikjuhtudel, nt *Rosalie, Aleksander* (Hussar 2012: 36).

¹ Lügenuse 19. sajandi sünnimeetrikas on kaksiknime osad üksteisest alati lahku kirjutatud, kuid tänapäeval on kaksiknimi koondnimetus nii lahku kirjutatud kui ka sidekriipsuga ühendatud kahele nimele, nt *Anna-Maria* (Henno, Päll 2003).

Võõrapärane nimi on laennime võõrapärase variandi ja uue võõrapärase nime ühisnimetus.

Uus mugand on uue võõrapärase nime (ühe nime puhul laennime võõrapärase variandi) eesti keelde mугanenud variant 19. sajandil, nt *Wolli* (< *Woldemar*), *Lide* (< *Alide*).

Eestipärane nimi on eesti või läänemeresoome keelte tüvedel põhinev või eesti jutukirjanduses esinev eestipärase nimena kasutatud nimi, nt *Õie*, *Aino*, *Linda* (Hussar 2009: 520).

2. LÜGANUSE KIHELKONNA AJALOOST

Kuivõrd nimemuutused olid 19. sajandil seotud ühiskondlike muutustega, sh hariduse kättesaadavuse paranemise ning kultuurielu elavnemise ja seltside tekkega, annan järgnevalt ülevaate Lügänuke kihelkonna ajaloo ning sealsest haridus- ja kultuurielust. Hussar (2014: 70) ja Pärsik (2012: 57–58) viitavad sellele, et rahvuslik ärkamine ja nimemuutused olid mõningal määral omavahel seotud, mistõttu nimetan ka Mart Laari (2006) järgi Lügänuke kihelkonna rahvusliku ärkamise näitajad.

2.1. Muinasaja lõpust 19. sajandini

13. sajandil kirikukihelkonnana tekkinud Lügänuke (sks Luggenhusen) paikneb Põhja-Eestis Soome lahe ääres praeguse Ida-Virumaa alal (vt joonis 1; Lügänuke... 2019: 15). Esimesed teated sealsest inimasustusest on noorema kiviaja hilisest järgust. Nüüdne kihelkond oli osa Virumaa muinasmaakonnast ja tema piirid on suuresti samad Askälä muinaskihelkonna omaga (Matson 2006: 4–5). Keeleliselt jääb Lügänuke kihelkond kirderannikumurde alale (vt nt Must 1987; 1995).

Joonis 1. Lügänuke kihelkonna paiknemine. Allikas: Eesti kihelkonnad, autori täiendus

Varasel rauaajal tegelesid muistsed asukad põhiliselt maaviljelusega ja koondusid elama sealse suurima jõe Purtse äärde (Matson 2006: 4; Lügänuke... 2019: 15). Keskmisel ja

nooremal rauaajal rajati Lügänuſe kihelkonna aladele ſissetungijate vastu Purtſe Tarakalda ja Taramäe ning Alulinna ſoolinnus (Matſon 2006: 4). Taani hindamisraamatu järgi olid Askälä muinaskihelkonna suurimad külad Lügänuſe, Purtſe, Erra, Varja ja Aidu (Johansen 1933: 185). Väikſemaid külasid oli veel 11. Kihelkonna lõunaosas oli ſoode ja metsade tõttu vähem aſuſtuſt. (Matſon 2006: 5)

13.–15. ſajandil kihelkonna piirid muutusi (Lügänuſe kihelkond 765 2006: 3). 15.–16. ſajandil muutus ka aſuſtuſpilt ja tekkisid uued külad (Matſon 2006: 5). Selles ajavahemikus, arvatavasti 14. ſajandi keskpaigas valmis Lügänuſe kirik² (Eeſti arhitektuur... 1997: 203) ja Taani hindamisraamatu järgi peetakſe ſelle rajajaks Lügänuſe küla omanikku Harbertuſt, Luggenhuſenite ſuguvõſa eſiſa (Johansen 1933: 210). Lügänuſe kiriku juures aſuſ ühtlaſi kirikumõis. Suurem oſa teiſi mõiſaid, ſh Maidla (ſks Maidel, Wrangelſtein), Püſſi (Neu-Isenhof), Purtſe (Alt-Isenhof), tekkis Lügänuſe kihelkonda 15. ſajandil. (Matſon 2006: 5) Kokku on teada 17 eri aegadel Lügänuſe kihelkonnas aſunud või aſuvat mõiſa, ſh kõrval- ja karjamõiſad (Matſon 2006: 5; Särg 2006: 9, 77).

18. ſajandil vahetuſid mitmes mõiſas omanikud, ſajandi teiſes pooles tehti paljud kannatada ſaanud mõiſad korda ja 1790. aſtal valmis Lügänuſele ka uus paſtoraat. Elavnes mõiſamajandus. Enne ſajandi keskpaika hakati mõiſates kartulit kaſvatama ja viina põletama. 1837. aſtal aſuſid viinavabrikud Saka, Erra, Aa ja Maidla mõiſas; Püſſi, Purtſe ja Hirmuſe mõiſal oli kolme peale kaks viinavabrikut. 1860. aſtal oli Saka mõiſal üks kõrts, Püſſi ja Maidla mõiſal kolm, Aal neli ja Purtsel viis. Kui 1900. aſtal kehteſtati riigi viinamonopol, pandi kõrtsid kinni. Püſſi ja Maidla mõiſal olid ſaeveſkid. (Matſon 2006: 6–8) Puitu veeti Purtſe ſadama kaudu ja mööda 1870. aſtal valminud Balti ehk Paldiski-Peterburi raudteed, mis läbis ka Lügänuſe kihelkonda. (Matſon 2006: 8; Pärsik 2012: 58; Arjakas 2010: 43). Raudtee-ehituſ nõudis palju tööjõudu: töid tegid 7000

² 19. ſajandil teeniſid Lügänuſe Riſtija Johannese kirikus vaimulikud Carl Friedemann Vogt (Fogt, 1795–1844), Carl Heinrich Friedemann Vogt (Fogt, 1844–1882) ja Carl Ferdinand Siegmund Walther (1882–1919; Tamm 2019: 124).

mullatöolist, 1000 puuseppa ja kiviraidurit ning ehitus jagati viieks lõiguks ehk jaoskonnaks, millest teine kulges 103 verstal Aegviidust Jõhvini (Arjakas 2010: 41).

Lüganuse kihelkonna mõisad kuulusid 19. sajandi teises pooles eri aadlisuguvõsadele. Mitme mõisa omanikud olid von Stackelbergid ja von Löwis of Menarid. Mõisaomanikud olid Aas Georg von Cramer, Eduard von Wahl ja Otto von Grünewald, Erras Eduard ja Robert von Ungern-Sternberg ja Alexander von Krusell, Hirmusel von Stackelbergid, Maidlas von Wrangellid ja von Löwis of Menarid, Purtses von Stackelbergid ning Sakal von Löwis of Menarid. (Särg 2006: 9, 18–19, 21, 53–58, 66, 70–71, 73, 77, 80) 1876. aastal liitis Otto Magnus von Stackelberg Püssi, Purtse, Hirmuse, Voorepere, Kohtla ja Ereda mõisad Püssi majoraatmõisaks, mida oli võimalik ainult pärandada ja mis jäi von Stackelbergide kätte. Kuigi 19. sajandi teises pooles said talupojad hakata talusid päriseks ostma, siis Püssi majoraatmõis talusid ei müünud, sest selle maadel oli võõrandamiskeeld. Talupojad jäid endiselt mõisarentnikeks. (Matson 2006: 7–8)

1866. aasta vallaseadusega jagati kihelkond valdadeks: Erra, Püssi, Aa, Maidla ja Saka vallaks. 1892. aastal liideti Aa ja Maidla vald Püssi vallaga ning Saka vald Jõhvi kihelkonna Järve vallaga, mille järel jäi Lüganuse kihelkonda kaks valda: Erra ja Püssi vald. Lüganuse kihelkond toimis haldusüksusena 1917. aastani ja Eesti Vabariigi ajal kuni 1925. aastani, kui kihelkonnad kaotati ära. (Lüganuse kihelkond 765 2006: 3) Kultuuriloolises tähenduses on mõiste *kihelkond* senini kasutusel, nt juhatusmärgina.

Kihelkonna rahvaarvu mõjutasid aja jooksul eri tegurid. Liivi, Vene-Rootsi ja Põhjasõjas ning katku ja nälja tõttu sai kannatada piirkonna rahvastik ja põlesid paljud külad (Matson 2006: 5–6; Matson 2009: 34; Lüganuse... 2019: 12, 14; Väli 1973: 2). Siiski taastus Lüganuse rahvastik rahuajal kiiresti. Kui näiteks pärast Põhjasõja lõppu 1721. aastal loeti kihelkonnas 1345 talupoega, siis sajandi lõpuks oli see arv üle kolme korra kasvanud. (Matson 2006: 6) Pärast sõdu ja katku vähendasid Lüganuse kihelkonna elanikkonda rasked haigused, sh sarlakid, rõuged, düsenteeria ja tuberkuloos. 19. sajandil oli märgata kihelkonna rahvaarvu suurenemist, sest surmasid oli ligi poole vähem kui sünde, kuigi tööränne tõttu läks inimesi lähematesse linnadesse ja tööstustesse väljapoole kihelkonda. (Lüganuse... 2019: 17) Nimelt kui 19. sajandi keskpaigas oli Lüganuse koguduses 6000 liiget ja armulaua käijaid 3000, siis sajandi lõpuks oli koguduse liikmete arv suurenenud

üle 2000 võrra tänu rahvaarvu kasvule (Lüganuse 2019: 17, 46). 18. sajandil oli enamik talupoegi eesti soost, kuid nt 1739. aastal oli Aa mõisa nimekirjas 51 soomlast (Matson 2006: 6). Eesti-, Liivi- ja Kuramaa kubermangus 1881. aastal toimunud rahvaloenduse alusel elas Lüganuse kihelkonnas 7035 eestlast, 139 sakslast ja 35 venelast (Matson 2006: 7). Uskmatuid ja ebausklike oli 1740. aastal kihelkonnas rohkelt, veidi vähem oli poolusklikke ja usklike oli eriti vähe (Lüganuse... 2019: 35). 19. sajandi teises pooles oli Lüganuse luteri kogudusel ka saksa pihtkond (EAA.1228.1.483; EAA.1228.1.485). 19. sajandi lõpus (1884–1894) vahetasid usku vähesed: õigeusku siirdus kuus inimest (Lüganuse... 2019: 56, 61, 64).

2.2. Hariduselust

Maal asutati talurahva jaoks esimesed köstri-, mõisa- ja külakoolid tänu Rootsi riigi provintsi poliitikale 17. sajandi teisel poolel (Arhiivijuht II: 82; Põldvee 2010: 54)³. Maaalgkoolide kooliaasta oli lühem kui linnades. Suure näljahäda, Põhjasõja ja katku tõttu köstri- ja mõisakoolide tegevus katkes, neid hakati taasavama ja uusi looma 18. sajandi 20-ndatel ja 30-ndatel aastatel. Eesti- (1816) ja Liivimaa (1819) talurahvaseaduse alusel läks valla- ja kihelkonnakoolide asutamise ja ülalpidamise kohustus talurahvale. Valla- ehk külakool oli esimese astme talurahvakool, mille lõpetamise järel sai asuda õppima kihelkonnakooli⁴. (Arhiivijuht II: 81–82) Eestimaal pidi olema vallakool iga tuhande elaniku kohta ja kihelkonnakoolide asutamise kohustust ei olnud (Talve 2004: 326; Arhiivijuht II: 82). 1880-ndate teiseks pooleks oli koolivõrk nii Põhja- kui ka Lõuna-Eestis ühtlustunud (Talve 2004: 408). 1885. aasta venestusreformide käigus läks vallakoolide haldus Venemaa Rahvahariduse Ministeeriumile (Arhiivijuht II: 83).

Eestimaa rüütelkonna maapäeva 1690. aasta otsus rajada igasse kihelkonda talurahvakool rakendus Lüganusel 1694. aastal (Arhiivijuht II: 82; Matson 2006: 6). Kooli tegevus jäi katkendlikuks, sest suure näljahäda tõttu ei saanud talupojad oma lapsi enam kooli saata ja Põhjasõjas põlesid koolihooned maha (Matson 2006: 6; Lüganuse kool... 2019: 6; Väli 1973: 11). Püssi mõisast sai alguse pastori ja keelemehe Otto Wilhelm Masingu tegevus.

³ 1688. a andis Karl XI B. G. Forseliusele ülesande (ja ameti) rajada Eesti- ja Liivimaale talurahvakool. Paraku uppus Forselius samal aastal tagasiteel Rootsist tormisel merel. (Põldvee 2008: 88)

⁴ Kihelkonnakoolides õpetati ka kirjutamist ja arvutamist (Talve 2004: 326).

1786. aastal asus ta seal koduõpetajana tööle, paar aastat hiljem sai temast Lüganuse kirikuõpetaja ja Lüganusel kirjutas ta oma esimese aabitsa, milles oli peale usuliste tekstide ka ilmalikke tekste. (Anvelt 1968: 725–726, 729) Ei ole teada, kas tegemist oli Masingu mõjuga või mitte, aga 18. sajandi lõpuks oli Lüganuse kihelkonnas seitse kooli: kaks Püssi mõisas (Lüganuse, Soonurme), kolm Maidla mõisas (Aidu, Uniküla ja Rebu), üks Purtses ja Erras (Matson 2006: 7).

19. sajandi alguseks ei suudetud kooliharidust siiski veel järjepidevalt anda: 1814. aastal ei töötanud ükski nimetatud kool, ent paari aasta möödudes oli Maidlas taas kolm kooli (Matson 2006: 7; Lüganuse... 2019: 42). 1836. aastast said lapsed hakata käima Varja algkoolis mihklipäevast jüripäevani neli päeva nädalas ja neli tundi korraga, õppides kirjutama ja lugema (Väli 1973: 19–20). Näiteks Varjal õppis 1842. aastal 70 õpilast (40 poissi ja 30 tüdrukut), Aidus 52 õpilast (24 poissi ja 28 tüdrukut). 1844. aastal toimus õppetöö neljas koolis: Maidlas, Aas, Erras ja Püssis. Järgmisel aastal õppis neis koolides 514 last, aga nappis raamatuid, toitu ja riideid. 18. sajandi keskel tegutses ainult Maidlas seitse-kaheksa kooliõpetajat, mujal üks. 1861. aastaks oli kihelkonnas juba kümme kooli, vahepealsel ajal olid lisandunud näiteks Oandu, Purtses, Kestla, Saka ja Soonurme koolid. 1875. aastal avati uus kool Tarumaal. Samal aastal ehitati uus koolimaja Savalasse ja 1884. aastal Soonurme. 1886. aastal tegutses Lüganuse kihelkonnas 11 kooli, järgmise viie aasta sees valmisid uued koolimajad Lüganuse külla ja Kestlasse. (Lüganuse... 2019: 35, 45–46, 49, 52, 57–59, 61)

Mida Lüganuse noored koolis õppisid? Vallakoolis õpetati alguses ainult lugemist ja katekismust (Väli 1973: 11). 1753. aasta pastori kontrollkäigu kohaselt ei osatud Lüganusel eriti lugeda, kuid katekismust osati peast rääkida hästi. 1775. aasta visitatsiooni ajal selgus, et enamik noori ei osanud lugeda, vähesed suutsid katekismust peast esitada ja väga vähesed selle kohta käivatele küsimustele vastata. 15-aastased noored pidid käima leeris, mis kestis kolm kuni viis nädalat ning kuhu pääsesid ainult need, kes oskasid lugeda ja tundsid katekismust. (Lüganuse... 2019: 36–38) Vähene huvi haridust saada oli seotud teoorjusega: pikad tööpäevad olid talupoegadele kurnavad ja muud asjad jäid täiesti tähelepanuta, õppimine oli vastumeelne (Väli 1973: 11). 1860. aastaks said lapsed vallakoolides õppida varasemale lisaks kirjutamist ja mõnes koolis ka

arvutamist (Talve 2004: 327). Näiteks Lüganuse vallakoolis õpiti esialgu kolm aastat. Seal õpetati lugemist, usuõpetust, kirjutamist, rehkendamist ja laulmist. Kolmandal õppeaastal tulid juurde maateadus, looduslugu ja ajalugu. Koolis käisid 10–16-aastased lapsed. Esimese kolme aasta õpilased käisid koolis iga päev, vanemad õpilased kord nädalas õpitut kordamas. (Lüganuse hariduselust... 2008: 6). 1883. aastal käidi koolis korralikult ja igas koolis õpetati ka vene keelt. Kirikuõpetaja Carl Ferdinand Siegmund Walther (teenis 1882–1919) asutas kaugemal asuvatesse küladesse – Sondasse, Kaukverre ja Ojamaale – väikesed kodukoolid, kus õpetati lugemist, kirjutamist, piiblilugu, katekismust ja laulmist. (Lüganuse... 2019: 55, 58) Alexander Leufeldt oli varem olnud Viru-Nigula kihelkonnakooli juhataja, kuid Lüganusele tulnuna asutas ta erakooli ja õpetas seal koos oma tütardega. 1885. aastal algas venestusaeg: õppekeel oli vene keel, mida õpetajadki ei pruukinud osata. (Väli 1973: 6, 21) 1887. aastal toimuski õppetöö, v.a emakeel ja usuõpetus, Lüganuse koolis vene keeles (Lüganuse koolihariduse... 2008: 4–6). 1893. aastal lisandusid näiteks Varjal poistele võimlemistunnid ja tüdrukutele käsitöö (Väli 1973: 21).

19. sajandi esimesel veerandil ei jõudnud lõviosa eesti soost lapsi vallakooli haridusest kaugemale, linna kreiskooli keskharidust omandama suundunud olid valdavalt mõisaametnike pojad (Talve 2004: 328, 330). Kooliaruannete järgi esines 19. sajandi viimasel kümnendil nii mõnigi tegur, miks lapsed ei saanud või soovinud kohati korralikult koolikohustust järgida. Põhjusteks olid venekeelne kooliharidus, difteeria- ja sarlakite puhangud, koolmeistrite rahvaloendaja töö ja talvised tuisanud teed. Aruannetest võib järeldada, et 1896. aastal oli kooliskäimine rahuldav, 1898. aastal väga nõrk ja 1899. aastal õppeedukus rahuldav. (Lüganuse... 2019: 61–62, 66–68)

Nekrutinimekirjade põhjal on välja arvatud, et hoolimata rasketest oludest ja katkendlikust kooliharidusest oskas 1870. aastateks lugeda juba ligi 90% Eestimaa kubermangu maarahvast (vrd 42% 1790. aastatel; Aarma 1990: 181). Lüganuselt võetud nekrutite seas oli kirjaoskus selleks ajaks kõigest veidi vähem levinud (82%). Eestimaa kubermangus, sh Virumaal kasvas ka kirjutamisoskus kiiresti: 1850. aastate lõpus oskasid kirjutada kümnendik ja 1860. aastate teises pooles ligi pooled (45%) nekrutid. (Aarma 1990: 117, 181–183) Selline areng sai toimuda tänu koolivõrgu laienemisele ja

koolihariduse kohustuslikkusele (Talve 2004: 330; Vahtre 2005: 129). Sajandi viimasel veerandil oli kirjaoskus veelgi üldisem, näiteks 1881. aasta rahvaloendusest on teada, et Lüganusel ei osanud lugeda ega kirjutada ligi kümnendik mehi ja kõigest 3% naisi (Matson 2006: 7). Sajandi päris lõpus, 1897. aasta ülevenemaalise loenduse järgi oli Eestimaa kubermangu kirjaoskus pea täielik – 95% (Aarma 1990: 211). Kirjaoskuse levik oli nimekasutuse muutumise puhul tähtis, sest osa keele- ja kultuurikontakte toimub vahendatult ehk kirjasõna ja meedia vahendusel. Loeti ilu-, aja- ja tarbekirjandust, kust levisid muu hulgas uued nimed talurahva argipraktikasse. (Vt nt Hussar 2014: 69–70)

2.3. Kultuurielust ja seltsitegevusest

19. sajandi vaimuelu kujundasid peamiselt baltisakslased, kellele sajandi edenedes lisandusid eesti soost haritlased (Vahtre 2005: 126). Baltisaksa kultuur mõjutas eesti talupojakultuuri, oma mõju oli estofiilide tegevusel (Vahtre 2005: 126, Talve 2004: 384). Koos ärkamisajaga sai seltsitegevus hoo sisse alates 1870. aastatest (Talve 2004: 522).

Lüganuse kihelkond polnud erand. Selle kultuurielu kujundasid suuresti kohalikud vaimulikud ja koolmeistrid (Väli 1973: 24; Matson 2006: 8). Näiteks algatasid laulu- ja pasunakoore köstrid ning muusikalise haridusega kihelkonna- ja vallakoolide õpetajad. Köster, kihelkonnakooli või kirikuõpetaja hakkas musikaalsetele koguduse liikmetele koraalide laulmist õpetama. Juba tollal oli koolmeister maa sool: kooride ja orkestrite asutaja ja juhataja, näitemänguharrastuse eestvedaja ning tegeles ka ristimise ja matmisega. (Väli 1973: 17, 24)

Kuna esimeste laulukooride asutamisaega kirja ei pandud, tekkisid need justkui iseenesest. Teadaolevalt asutas Lüganusel esimese segakoori 1855. aastal kirikulauluga tegelev köster Hacker. (Väli 1973: 24) Segakooris lauldi vaimulikke ja poolvaimulikke laule. 2. juulil 1865. aastal esineti Jõhvi laulupeol – tegu oli Mandri-Eesti esimese laulupeoga. (152 aastat... 2007: 14) Peale nende osalesid Jõhvi kirikukroonika andmetel laulupeol (laulupäeval) Viru-Nigula ja Jõhvi koorid, ühendkooris oli kokku 119 lauljat. Pärast Jõhvi laulupidu oldi laulmisest veel suuremas vaimustuses ja koorijuhid tegid tööd veelgi innukamalt (Väli 1973: 29–30). Samuti osaleti 1869. aasta Tartu üldlaulupeol ja alates 1880. aastast kõigil laulupidudel (152 aastat... 2007: 14).

1885. aastal sai Lüganuse kirikukoori juhiks Mihkel Reisberg, kes juhatas laulukoori ka Kohtlas ja Sondas ning samuti puhkpilliorkestrit ja keelpilliansamblit. Ta oli Lüganuse tärkava kultuurielu juht ja esimene rahvavalgustaja. Tänu tema isikule ja laiale silmaringile suurenes kihelkonna kultuuriline aktiivsus. (Lüganuse koolmeister... 2008: 13) Koorilaulu harjutati laupäeva ja pühapäeva õhtuti külakoolimajades ning esineti sealsamas palvetundide ajal, mõlemat korraldas kooliõpetaja. Tähtsamatel kirikupühadel esineti kirikus. 19. sajandi lõpul hakati kooris laulma ilmalikke laule, aga ka esinema. (Väli 1973: 24) Nii laulu kui ka pillimänguga esineti laiemale publikule, näiteks Purtse rannas suvitajatele (PM 1896: 3). Kooriliikumise tulemusena sai sajandi lõpus rohkem inimesi kultuurist osa ning Lüganusel oli kümnekond musikaalset peret, mille liikmed tegelesid põlvest põlve koorilauluga (Väli 1973: 24).

1883. aasta oktoobris asutas endine Pikaristi kihelkonnakooli õpetaja ja tollane Lüganuse köster Alexander Leufeldt kohalike koolmeistritega Lüganuse Laulu- ja Muusikaseltsi pasunakoori. Puhkpilliorkestri asutamise eesmärk oli, et mängitaks jumalateenistustel. Esialgu mängiti tähtsamatel kiriku- ja leeripühadel, nt kolmekuningapäeval ja nelipühadel. (Matson 2006: 8; 100 aastat... 2007: 8; Väli: 1973: 32) 1887. aastal ostsid pasunakoori liikmed pillid 150 rubla eest endale, lubades selle eest suurematel kirikupühadel tasuta mängida (Lüganuse... 2019: 59–60). Nii pasunakoori kui ka 1889. aastal asutatud viulukoori juhtis köster Leufeldt (Matson 2006: 8). Leufeldti juhatusel sai kolmekuningapäeval kuulda klaveri-, viiuli- ja meestelaulukontserti (PM 1898: 3). Tõenäoliselt kujunes tänu kirikule Lüganusest oma kihelkonna kultuurikeskus. Ent muusikaseltse leidis ka Varjal, Püssis, Erras ja Kiviõlis. Näiteks sai Varja kool 1884. aastal endale oreli ja pärast seda edenesid seal nii kooli- kui ka koorilaul. (Väli 1973: 2, 21)

Elanike aktiivsus ei piirdunud ainult koorilaulu ja pillimänguga. Kohalikud aitasid agaralt kaasa ka rahvaluule ja laulude kogumisele, mis sai tõuke Johann Heinrich Rosenpläneri 19. sajandi alguse tegevusest ja hoogustus tänu Jakob Hurdale, tollasele Eesti Kirjameeste Seltsi presidendile (Mälk 1963: 18–19; Korb 2017: 10). Lüganusel oli nii mõnigi rahvaluule koguja, neist olulisim Jakob Thomson, Püssi mõisa kokk, kes pälvis tänuks „Vana kandle“ kaks köidet (Väli 1973: 6). Lüganuse regilaulude esimesed kirjapanekud

on pärit 1875. aastast. Virumaa-reisi käigus oli keelemees Mihkel Veske kogunud ka Lüganuselt nii keelematerjali, pärimust kui ka rahvalaule. Näiteks Liisu Piispa laulis Veskele 26 rahvalaulu. (Mirov 2009: 61; Korb 2017: 10)

Kultuuri- ja seltsielu said suurema hoo sisse 20. sajandi alguses, kui Lüganuse kihelkonda asutati keel- ja puhkpilliorkestreid, haridusselts, põllumeeste selts, tuletõrje- ja piimaühinguid, erinevaid ühisusi, näiteringe, segakoore, samuti lastekoor ja Noorsoo Kasvatuse Selts Koit, valmisid seltsimajad (Väli 1973: 18; Matson 2006: 8–9).

2.4. Rahvusliku ärkamise jooni

Laar (2006) on uurinud ärkamisaega (1860–1885) ja rahvuslikku liikumist Eesti kõigis kihelkondades ja linnades. Selle tarvis analüüsis ta, kui palju telliti neis piirkondades rahvuslikke ajalehti, oldi seltside liikmed, osaleti Aleksandrikooli liikumises ja rahvaluule kogumises ning kui palju oli piirkonnas orkestreid, koore ja laulupidusid (Laar 2006: 194). Laari (2006: 218) järgi on rahvuslikud tegelased inimesed, kes olid mingil moel ärkamisajal rahvusliku liikumisega seotud. Neid, kes osalesid vähemalt kolmes eelmainitud rahvusliku liikumisega seotud tegevuses, peab ta äratajateks (Laar 2006: 308).

Laar hindas Lüganuse rahvuslikku aktiivsust üheksa punkti vääriliseks (rahvuslikult kõige aktiivsema Kanepi kihelkonna aktiivsus oli 44 punkti): Kirjameeste Seltsi ei kuulunud Lüganuselt ühtegi liiget, Aleksandrikooli liikumisest ei võtnud keegi osa, Perno Postimeest tellis kolm inimest, Eesti Postimeest, Olevikku ja Sakalat üks inimene, koore ja orkestreid oli üks, ühtegi põllumeeste seltsi polnud, Linda seltsi ei kuulnud keegi, rahvaluule kogumisest ei võtnud keegi osa, laulupidusid toimus kaks ja muid seltse polnud. Seega oli Lüganuse kihelkond rahvusliku aktiivsuse poolest võrreldes teiste kihelkondade ja linnadega tagapool otsas, viimase kuuendiku seas. Lüganuse kihelkonna puhul tuvastas Laar, et seal tegutses neli rahvuslikku tegelast, iga 1804 inimese kohta oli üks rahvuslik tegelane, ent mitte ühtegi äratajat. (Laar 2006: 194, 329, 333–336)

3. EESTI EESNIMISTUST LÄBI AJA

Muinasajal oli Eesti alal (siin ja edaspidi kasutan *Eesti ala* tänapäeva Eesti ala tähenduses) kasutusel ainunimi ehk ainult üks nimi, millele võis lisanduda lisanimi. Lapse nimi valiti omakeelsete nimede seast. (Roos 1961: 341–342) Pandi nii ühetüvelisi nimesid (*Lembi, Meeli, Toivo*), liitega nimesid (*Lembitu, Meelikka, Toivottu*) kui ka liittüvelisi nimesid (*Igivalda, Meelitoivo, Ihalembi*). Siiski kasutasid juba muinasajal eesti soost inimesed ka laennimesid, kuigi nende täpses kujus pole uurijad üksmeelt leidnud. (Rajandi, Tarand 1976: 131, 132)

Kuidas laenati nimesid eesti keelde? Seda seletab kontaktlingvistika, mille järgi pole keelemuutused ainult keelesisesed protsessid, vaid need tekivad ka eri keelte rääkijate omavahelises otseses või vahendatud kokkupuutes (Sandes 2016: 541). Kuna sotsiaalsed tegurid võimaldavad eri keelte rääkijatel omavahel suhelda ning julgustavad ja suisa sunnivad seda tegema, tekibki keelekontakt (Auer 2020: 147). Sama kehtib ka kontaktonomastika ja laennimede puhul, sest rahvarühmad, eelkõige naaberrahvad, on mingil määral alati üksteisega kokku puutunud ja seetõttu eri keeltest ka eesnimesid laenanud, neid tõlkides ning häälikuliselt ja vormiliselt mugandades (Sandes 2016: 541; Ernits 1921: 16). Keele- ja kultuurikontakti tulemuse üle saab otsustada näiteks eesnimistu põhjal: kas ülekaalus on omanimed ja millise osa moodustavad laenatud nimed. Rohkem laenatud nimesid on väikerahvastel, kes on mõne suurrahva usulise, haridusliku või majandusliku mõju all. (Ernits 1921: 16–17)

Teistsugused keelekontaktid tekkisid 13. sajandil, kui ristiusu tulekuga hakkasid eesti soost inimeste eesnimed muutuma (Saarelma-Paukkala, Hussar 2020: 107). Sakslaste Eesti alale elama asumisega tulid kaasa ka nende nii kristlikud apostlite ja pühakute nimed kui ka muud nimed, mis muganesid ajapikku Eesti ala elanikele omasteks laennimedeks (Saarelma-Paukkala, Hussar 2020: 107; Rajandi, Tarand 1976: 132). Nii näiteks sai *Johannesest Juhan, Dietrichist Tiido, Michaelist Mihkel, Karolīnest Liine* ja *Wilhelminest Miina* (Rätsep 2002: 138, 140–142).

Paljude nimede varal võib öelda, et ülemsaksa keele nimed lühenesid juba Saksamaal alamsaksa keele rääkijate seas ja eesti soost inimeste pruuki jõudsid needsamad

lühenenud nimed väiksemate mugandustega või samal kujul. Sellisteks lühenenud nimedeks on näiteks *Hans, Jüri, Jaan, Maret, Kadri* ja *Leena* ning muganemine toimus näiteks selliselt: *Antonius > Tonnies > Tõnis, Magdalena > Leen > Leeni*. (Rätsep 2002: 138, 140–142; Rajandi 1968: 90) Kui kristlikud nimed vahetasid muinaseesti nimesid välja, lähtuti tõenäoliselt mitmelgi juhul häälikulisest sarnasusest: *Ihanes* võis muutuda *Hanneseks*, *Lemb*-alguline nimi *Leemetiks*, *Vili*- ja *Vilja*-algulised nimed võisid seguneda *Wilhelmi* muganditega. Kohati on muinaseesti eesnimed laennimedega niivõrd kokku sulanud, et nime osiseid on keeruline välja selgitada. (Kallasmaa 2017: 3) Paljud kristlusega Eesti aladele toodud nimed olid rahvusvaheliste nimede ehk mitmes või paljudes eri keeltes võõrnimena esinevate nimede muganenud lühendid, teisendid või arendvormid, mis olid sageli tulenenud pühakunimedest, nagu *Peetrus, Michael, Martin, Andreas, Mattheus* ja *Georg* (Rajandi 1968: 76–77, 83, 88; vt ka Must 1962). 14. sajandi lõpus võis Lõuna-Eestis olla kohustuslik anda lapsele roomakatoliku kalendrinimi ehk pühakute ja märtrite auks loodud nimekalendri nimi, milles oli iga pühaku auks kindel päev ehk nimepäev (Rajandi 1968: 82–83, 89). Roomakatoliku usu, pühakute, aga ka saksa keele kaudu jõudis etniliste eestlasteni ladina eesnimistu, mille eesti keelde kohanenud nimed on näiteks *Tiit* ja *Juuli* (Ernits 1921: 18).

Kuigi nimede muutumine võttis mitu sajandit aega, olid muinaseesti paganlikud eesnimed 16. sajandiks laennimedega vastu välja vahetatud (Saarelma-Paukkala, Hussar 2020: 107; Rajandi, Tarand 1976: 132). Nende laennimedega seas olid ka vanaheebrea nimed, mis jõudsid eesti soost inimesteni vana testamendi, saksa, ladina ja vene keele kaudu, ning muinaskreeka nimed, mis levisid etniliste eestlasteni uue testamendi, pühakute nimede ja eelmainitud keelte kaudu. Vanaheebrea muganenud variandid on näiteks *Joosep, Taavet* ja *Mari* ning muinaskreeka muganenud variandid *Peeter, Tõnis* ja *Leena*. (Ernits 1921: 17)

18. sajandi Eesti nimesid pole palju uuritud, kuid seda on teinud Lemming Rootsmäe (1969) Võnnu kihelkonna sünniregistrite põhjal, mis annab aimu tolle aja eesnimede üldpildist, eriti nimede vähesusest. Võnnus oli 18. sajandi jooksul 122 mehenime 12 332 sündinu ja 94 naisenime 11 822 sündinu kohta. Sajandi jooksul oli märgata nimevara märkimisväärset suurenemist: sajandi esimese veerandi (1713–1725) 43 naisenimest ja

46 mehenimest sai viimasel veerandil vastavalt 70 ja 87 nime. Samal ajal nimevara suurenemisega nimevara kasutus see-eest ühtlustus teataval määral: kõigist poistest said eelisinime sajandi esimesel veerandil 66%, sajandi viimasel veerandil 74%, naisenimede puhul oli muutus 60%-lt 82%-le. Sajandi viimasel veerandil sai peaaegu iga teine poiss nimeks *Jaan, Peeter, Johan, Jakob* või *Hindrik* ja peaaegu iga teine tüdruk *Ann, Liis, Mari* või *Mai*. Veel ühe nimekasutuse näitajana said kaksiknime sajandi viimasel veerandil võrdselt 21 poissi ja 21 tüdrukut. (Rootsmäe 1969: 623) 18. sajandi lõpus oli Eestis paiguti kasutada ainult mõnikümmend mehe- ja naisenime. Nimede vähesus tulenes sellest, et põhjasõjast tingituna kahanes eesti soost inimeste hulk ja seetõttu kadusid ka paljud nimed, samuti sellest, et pärast reformatsiooni ei olnud katoliku kirikul enam nii suurt mõju pühakute-apostlite nimede levitamisel. (Rajandi, Tarand 1976: 132)

18. sajandi Euroopas tekkinud romantism ja rahvusele tähelepanu pööramine avaldasid mõju ka 19. sajandi nimepanekule. Romantismi leviku tagajärjel hakati nt Saksamaal ja Rootsis lastele sealseid muinasnimesid andma ning Soomes loodi vanade nimemustrite järgi uusi nimesid, nimedena kasutati üldnimetusi, omadussõnu ja tähenduslike nimede tõlkeid. (Leibring 2016: 209) Eesti soost inimesteni jõudsid omakeelsed, sh läänemeresoome algupärased nimed, ajalise nihkega soomlastelt ja soomlaste eeskujul 19. sajandi lõpus ning 20. sajandil (Saaremaa-Paukkala, Hussar 2020: 125). Eesti nimistut olid 19. sajandi lõpuks märkimisväärselt mõjutanud heebrea, kreeka, ladina ja saksa ning vähemal määral vene, soome, rootsi ja taani nimistud, kuid kõige rohkem saksa nimistu, mille mугanenud nimed on näiteks *Kaarel, Villem* ja *Krõõt*, sest Eesti ala oli pikalt kas Saksamaa osa või selle mõju all (Ernits 1921: 16, 18).

4. 19. SAJANDI EESNIMEDEST

Selles peatükis tutvustan 19. sajandi Eesti ala eesnimekasutust ja selle mõjutajaid varasemate uurimuste põhjal. Esimeses alapeatükis vaatlen kogu Eesti ala eesnimesid, teises alapeatükis Lüganuse eesnimekasutust ja kolmandas alapeatükis eesnimekasutust mõjutanud tegureid.

4.1. Eesti eesnimekasutusest

19. sajandi esimeses pooles, nagu ka eelneval 300–400 aastal, olid Eesti alal kasutusel laennimed, nt *Liisu* ~ *Liisa*, *Mari*, *Jaan* ja *Jüri* (Hussar 2009: 519; Rätsep 2002: 137). Hussari (2009: 520–521) järgi oli 19. sajandi eesnimekasutuse muutustes kolm järku. Esimese järguna hakati laennimede võõrapäraseid variante kasutama 1850. aastatest alates. Seega said nimedest *Liisu* ~ *Liisa*, *Mari*, *Jaan* ja *Jüri* nimed *Elisabeth*, *Maria* ~ *Marie*, *Johannes* ja *Georg*. Teise järguna hakati uusi võõrapäraseid nimesid panema lastele 1870. ja 1880. aastatel. Sel ajal jõudsid kasutusse *Rosalie*, *Alide*, *Eduard* ja *Voldemar*. Kolmanda järguna lisandusid 19. sajandi lõpus eestipärased nimed, näiteks *Õie* ja *Kalju*. (Hussar 2009: 520)

Kogu 19. sajandit arvestades olid 1900. aasta uuteks nimekasutustavadeks eestipäraste nimede, laennimede võõrapäraste variantide ja kaksiknimede panemine, eelisinimede osakaalu vähenemine ja nimede arvu suurenemine. Neid arvesse võttes oli kõige uuenduslikum piirkond Tallinn (v.a eestipäraste nimede kasutus), järgmisena Tartu ja seejärel Võrumaa. (Hussar 2014: 66–67) Nimepaneku uuenduslikkus oli Võrumaal tõenäoliselt seotud lähedusega Tartumaale ja Tartule, mis oli eriti uuendusmeelne paik, kuivõrd enamasti hakkab nimeuuendus levima linnadest maapiirkondadesse (Hussar 2014: 66; Ainiala jt 2012: 156). Veidi vähem uuendusmeelsete piirkondadena paistsid silma Virumaa, Järvamaa ja Narva linn ning kõige vähem oli uusi nimetavasid märgata Läänemaal ja saartel, aga ka Viljandimaal, Harjumaal ja Pärnumaal (Hussar 2014: 66–67).

19. sajandi eesnimesid on kõigi Eesti luteri koguduste (edaspidi kasutan *kogudust* luteri koguduse tähenduses) sünnimeetrikate põhjal uurinud Pärsik ja Pae (2011), Pärsik (2011) ning Hussar (2014). Pärsik ja Pae (2011) on uurinud vahetult nimemuutuste eelset aega

ehk 1840. aasta kogu Eesti ala (v.a Setumaa, Peipsi vanausuliste ala ja linnad) luteri koguduste põhjal ja Pärsik (2012) magistritöös 19. sajandi teises pooles toimunud eesti soost inimeste eesnimede ajalis-ruumilisi muutusi, võrreldes 1840. ja 1890. aasta kogu Eesti ala (v.a Setumaa, Peipsi vanausuliste ala ja linnad) luteri koguduste sündinute nimesid. Nimekasutuse muutumist jälgis Pärsik (2012: 25) ka kümne kihelkonna (Ambla, Hargla, Harju-Jaani, Kihelkonna, Lügánuse, Nissi, Otepää, Paistu, Ridala ja Vändra) ajavahemiku 1840–1890 igal teisel aastal sündinute põhjal. Hussar (2014) on teinud kogu Eesti ala, sh linna, käsitleva uurimuse 1900. aasta kohta, vaadeldes nimesid maakondade kaupa. Pärsik (2011) on vaadelnud ka lõunaestlaste nimesid.

Uuritud on ka üksikute koguduste eesnimekasutust ja uurimuse autor on valinud piirkonna näiteks enda või esivanemate päritolu alusel või soovides kõrvutada nimekasutuse poolest (veidi) erinevaid piirkondi. Henno (2000) on vaadelnud 1801.–1840. aasta Saaremaal asuva Põide koguduse mehenimesid. Hussar (2010) on uurinud Lääne-Eestis asuva Mihkli, Läänemaal asuva Hanila ja Viljandimaal asuva Kolga-Jaani kogudustes ristitute eesnimekasutuse muutumist aastatel 1835–1900, seejuures suurema Kolga-Jaani koguduse puhul on võetud arvesse iga kümnendi neljal aastal ristitud, teiste puhul kõigil aastatel ristitud. Hussar (2012) on vaadelnud ka Tartumaal asuva Palamuse ja Läänemaal asuva Martna kogudustes ristitute eesnimekasutuse muutumist 1834.–1900. aastal iga kümnendit nelja aasta põhjal uurides. Bakalaureusetöös (Edela 2019) võrdlesin Lügánuse ja Tartumaal asuva Kodavere luteri koguduse eesnimekasutust 1835.–1890. aastal kuue aastakäigu põhjal. 16.–20. sajandi kihnlaste eesnimesid vakuraamatute ja revisjoninimekirjade põhjal on uurinud Saar (1964).

Varasematest uurimustest toon paljude teiste nimekasutuse näitajate seast esile nimistu suuruse ning mitmik-, unikaal-, eelis- ja piirkondlike nimedega seotu. Samuti analüüsin siinses magistritöös Lügánuse puhul kõiki nimetatud näitajaid, v.a piirkondlikke nimesid.

4.1.1. Nimistu suurus

Kuna eri uurijad on kasutanud eri meetodeid ja nimede ühtlustamise viise, pole siinsete uurimuste nimede hulga andmed küll täielikult võrreldavad, kuid üldpildis siiski.

19. sajandi esimeses pooles, aastatel 1801–1840 oli Põide koguduse näitel kasutusel 65 mehenime (Henno 2000: 31–34). Pärsiku (2012: 35) üle-eestilise uurimuse järgi oli enne nimede muutuma hakkamise eelset aega, 1840. aastal pärast nimede koondamist ja mitmiknime puhul ainult 1. nime arvestamist nimesid 285 (naisenimesid 129, mehenimesid 152).

Seejärel hakkaski nimistu suurus muutuma ja suurenes 19. sajandi teise poole jooksul nii üle Eesti kui ka üksikutes kihelkondades üldjuhul märkimisväärselt. 19. sajandi viimaseks kümnendiks oli võrreldes 1840. aastaga üle Eesti nimesid kolmandiku võrra rohkem (425, naisenimesid 217, mehenimesid 208; Pärsik 2012: 35). Kümme aastat hiljem, 1900. aastal oli Hussari (2014) uurimuse järgi Eesti alal kasutusel suisa 425 naisenime ja 349 mehenime. Võrreldes mehenimede arvuga oli seega naisenimesid rohkem ja seda kõigis Eesti piirkondades peale Hiiumaa. Selle kümne aasta jooksul kindlasti toimuski nimistu märkimisväärne kasv (peaaegu kahekordistumine), kuid kasvu taga võib olla ka meetodi erinevus, sest erinevalt Pärsikust (2012) oli Hussar kaasanud ka andmed linnadest, kus oli nimekasutus võrreldes maapiirkondadega teistsugune ja kasutati rohkem nimesid. (Hussar 2014: 54–55)

Kümne näitekihelkonna põhjal märkas Pärsik (2012: 31) suurt muutust Ridalas ja Paistus, kus oli ligi poole sajandiga lisandunud 100 inimese kohta üle 60% uusi nimesid, aga ka Otepääl (56%) ja Harglas (46%). Ka Palamuse naisenimede hulk kahekordistus sajandi lõpuks: 1830. aastate 28-st nimest sai 1890. aastateks 57 (Hussar 2012: 40).

Kodavere ja Martna nimed ning Palamuse mehenimed olid seejuures erandlikud: 19. sajandi vältel ei olnud eri eesnimede arvus suurt muutust märgata. Kodaveres oli analüüsitud kuuel aastal keskmiselt 22 eri mehenime ja 24 eri naisenime aastas (Edela 2019: 57, 26), Martnas aastatel 1834–1900 igal kümnendil (nelja aasta liidetud andmete põhjal) keskmiselt 30 mehenime ja 24 naisenime ning Palamusel (Martnaga sama meetodi alusel) mehenimesid 38–51 (Hussar 2012: 40).

Pärsik (2012: 36–37) tuvastas eri kihelkondade nimede arvu kõrvutades, et leidus selliseid, kus 1840. aastat 1890. aastaga võrreldes oli mõlemal aastal palju nimesid, selliseid, kus oli mõlemal aastal vähe nimesid, ja ka selliseid, kus nimede arv oli esialgu

vähene, kuid sajandi lõpus enam mitte. Suhteliselt oli kõige rohkem eri nimesid mõlemal aastal (1890. aastal üle 50 nime 100 sündinu kohta) Saaremaal, Lääne-Eesti kihelkondades ning Kesk-Eestis Paide ja Anna kihelkonnas. Kõige väiksem nimede hulk oli nii 1840. aastal (alla 12 eri nime 100 inimese kohta) kui ka 1890. aastal (alla 20 nime 100 inimese kohta) Vastseliina, Põlva, Rõuge, Halliste ja Rapla kihelkonnas. Kui 1840. aastal oli Suure-Jaani ja Torma kihelkonnas vähe nimesid, siis 1890. aastal enam mitte. (Pärsik 2012: 35–37, 60)

4.1.2. Mitmiknimed

19. sajandi esimeses pooles, enne nimekasutuse muutuma hakkamist sai Põide koguduses mitmiknime (kaksiknime, ühel korral kolmiknime) väga vähe, 1,2% poisse ja kümnendite vältel polnud suurt muutust märgata (Henno 2000: 34). Põide andmete viimasel, 1840. aastal kohtas kogu Eesti andmete põhjal kaksiknimesid rohkem Eestimaa kubermangus ja suuremate linnade lähedastes kihelkondades (Pärsik, Pae 2011: 22). Üle Eesti anti siis mitmiknimi väga vähestele, 3% lastele (Pärsik 2012: 35).

Üksikute kihelkondade näitel kasvas Kodaveres, Palamusel ja Kolga-Jaanis mitmiknimede (Kodavere puhul kaksiknimede) hulk sajandi teise poole vältel rohkesti ja eriti tüdrukute puhul. Nii Palamusel 1830. aastatel, Kodaveres 1835. aastal kui ka Kolga-Jaanis 1830. aastatel said mitmiknime väga vähesed, vastavalt ligikaudu iga sajas laps, alla 5% ja 2,5% lapsi, ent sajandi lõpus, 1890. aastal sai Kodaveres mitmiknime iga teine tüdruk ja veidi vähem kui veerand poisse, 1890. aastatel Palamusel vähemalt iga kolmas tüdruk ja iga neljas poiss ning Kolga-Jaanis peaaegu iga kolmas tüdruk ja 15% poisse. Järsult hakkas mitmiknime saanute hulk seejuures Palamusel kasvama tüdrukute seas 1860. aastatel, poiste seas 1870. aastatel, Kodaveres mõlema soo puhul 1870. ja 1885. aasta vahel ja Kolga-Jaanis mõlema soo puhul 1880. aastatel. (Edela 2019: 27; Hussar 2010: 196–197; Hussar 2012: 40) Kodaveres – nagu üldiselt ka mujal – puudutasid need muutused kaksiknimesid, sest kolmiknime anti seal 19. sajandil haruharva (Edela 2019: 27, Hussar 2014: 64).

Nagu äsja mainitud kihelkondades oli ka Martna, Mihkli ja Hanila mitmiknimede osakaal 19. sajandi esimeses pooles mõni protsent kõigist nimedest. Kuigi Martnas suurenes

sajandi vältel mõlema soo puhul mitmiknimede osakaal, siis mitte nii palju kui Kodaveres, Palamusel ja Kolga-Jaanis. (Hussar 2012: 40; Edela 2019: 27; Hussar 2010: 196–197) Nimelt ei olnud poiste seas mitmiknime saanuid ühelgi kümnendil üle 8% ja sajandi viimasel kümnendil nende osakaal suisa vähenes ning tüdrukutestki sai lõpukümnendil mitmiknime ainult ligikaudu iga kümnes tüdruk (Hussar 2012: 40). Ka Hanilas ja Mihklis oli mitmiknime saanuid sajandi vältel alla kümnendiku ja kuni 1880. aastani alla 5% (Hussar 2010: 197). Kihnu puhul ei saa rääkida isegi mitte vähestest mitmiknime saanud lastest: seal ei pandud 19. sajandil mitmiknime üldse (Saar 1964: 243).

Nii nagu nimede hulk suurenes ka mitmiknime saanud laste arv 19. sajandi jooksul enamasti märkimisväärselt. Sajandi lõpu poole, 1890. aastal sai Eesti alal mitmiknime juba iga neljas laps ehk 24% nime saanuist (Pärsik 2012: 35). Päril sajandi lõpus, 1900. aastal oli nii kogudusi, kus kaksiknimed olid väga tavalised, kui ka kogudusi, kus neid ei pruugitud üldse. Kõige rohkem pandi kaksiknimesid Tallinnas, Virumaal ja Tartus ning kõige vähem Läänemaal ja saartel. Seejuures linnades kandis mitmiknime 80–90% lapsi ja tüdrukute seas olid kaksiknimed levinumad kui poiste seas. (Hussar 2014: 64–65)

4.1.3. Piirkondlikud ja unikaalnimed

1840. aastal oli väljaspool linna nimekasutus ühtne, märgata oli ainult üksikuid piirkondlikke eripärasid eelkõige Põhja- ja Lõuna-Eesti ning saarte ja Mandri-Eesti vahel. Piirkondlikke ehk ainult ühes piirkonnas rohkem kui ühe korra esinevaid nimesid oli enim Kagu-Eestis ja saartel. (Pärsik, Pae 2011: 21–22) Sagedasti olid piirkondlikeks nimedeks võõrapäraste nimede eesti keelde kohandatud variandid (Pärsik 2011: 149). Ka 1890. aastal olid samades piirkondades – Lõuna-Eestis ja saartel – piirkondlikud nimed alles. Piirkondlike nimede tekkimise ja säilimise põhjustena saab esile tuua erinevad keele- ja kultuurikontaktid, usuvahetuse ja eraldatuse ning täpsemalt Lõuna-Eesti puhul kultuuritraditsioonid ja innuka nimede oma murdele kohandamise ning saartel eraldatuse. (Pärsik 2012: 61–63)

Nii Põhja- ja Lõuna-Eesti kui ka maakonna tasandil oli osa 1840. aasta piirkondlikke nimesid 1890. aastaks säilinud, osa kadunud ja osa juurde tulnud. Mõlemal aastal pandi

ainult saartel rannarootslaste kaudu nendeni jõudnud naisenimesid *Ingel*, *Viiu* ja *Riste*, saartel ja Mulgimaal nime *Reet*, Pärnumaal nime *Riina*, Kagu-Eestis nime *Lotte*. Piirkondlikest mehenimedest esinesid mõlemal aastal rannarootslaste kaudu ainult saartele jõudnuna näiteks *Laas* ja *Reedik*, Lõuna-Eestis nt *Märt*, *Saamuel* ja *Jaak* ning Põhja- ja Kesk-Eestis *Tõnu*. Nime *Reedik* teisend *Preedik* oli aga kasutusel Põhja-Eestis, sh Lüganusel. Mõned vanad, 1840. aastale iseloomulikud piirkondlikud (nt saarte, lõuna- ja Kesk-Eestis) nimed, nt *Epp*, *Hip*, *Els*, *Tohwer* ja *Mehka*, olid 1890. aastaks ära kadunud. Uued piirkondlikud nimed ehk 1890. aastal pandud naisenimed olid *Minni* Viljandimaal, *Roosi* ja *Rosina* Kagu-Eestis ning mehenimed *Sander* Saaremaal, *Ruuben* Virumaal (sh Lüganusel alates 1870. aastatest) ja *Verner* Põhja-Eestis. (Pärsik 2012: 51, 54, 61–63)

Unikaalnimesid anti nii enne nimekasutuse muutuma hakkamist 19. sajandi esimeses pooles kui ka sajandi lõpus vähestele lastele, Pärsiku (2012: 42) andmete põhjal mõlemal ajal tüdrukutele ja poistele võrdselt. Näiteks Põide koguduses anti aastatel 1801–1840 unikaalnimi, nt *Heinrich*, *Josep* ja *Otto*, üksnes 13 poisile ehk 0,3% poistele (mitmiknimede 1. nimed on liidetud üksiknimedega; Henno 2000: 32–34, 37). Üle-eestiliselt 1840. aastal oli unikaalnime saanud lapsi samuti vähe: 59 ehk 0,3% kõigist nime saanuist. Siis liigitusid need enamasti võõrapärasteks nimedeks, nt *Mathilde* ja *Kornelius*. (Pärsik 2012: 42) Rohkem, kuid siiski vähesel määral, leidis neid Kagu- ja Kirde-Eesti ning maakondade vaates Tartumaa kihelkondades (Pärsik, Pae 2011: 22, Pärsik: 2012: 42). 50 aastat hiljem sai üle Eesti unikaalnime poole rohkem lapsi – 121 ehk 0,6%. –, ent nagu näha, moodustas see kõigist nime saanutest endiselt väga väikese hulga. 1890. aastal oli unikaalnime seas peale võõrapäraste nimede (nt *Isabella* ja *Philippus*) ka teiste nime liikide alla kuuluvaid nimesid: uutest muganditest nt *Fredi* ja *Fanny* ning laennimedest nt *Kaie* ja *Jaanus*. (Pärsik 2012: 42–43)

4.1.4. Eelisinimed

Siinses alapeatükis vaatlen 19. sajandi eelisinimekasutuse muutumist ajajoont mööda nii kogu Eesti ala põhjal kui ka eri kihelkondi kõrvutades naise- ja mehenimede puhul eraldi. Pööran tähelepanu nii eelisinimedele, nime liikidele kui ka eelisinime saanute osakaalule.

4.1.4.1. Levinud naisenimed

1840. aastal oli nimekasutus küllaltki ühetaoline: üle Eesti olid naisenimedest kõige levinumad *Mari*, *Ann* ja *Liisu*, mida kandis väga palju, 43% tüdrukuid. Üleüldse oli 103 kihelkonna kolme eelistatuma naisenime seas ainult 17 eri nime. Peale äsja mainitud nimede kuulusid kümme kõige eelistatuma nime hulka veel *Mai*, *Kadri*, *Eeva*, *Miina*, *Kai*, *Anna* ja *Leena*. (Pärsik 2012: 37, 39) Kümne eelisnime seast valiti nimi kolmveerandile tüdrukutele (Pärsik, Pae 2011: 12). 19. sajandi esimese poole eelisnimekasutust on uurinud ka Saar (1964), kes vaatles seda küll 1858. aasta revisjoninimekirja alusel, mis tähendab, et nimekirjas on kõigi sel ajal elanud inimeste nimed. Nende põhjal saab siiski öelda, milline oli Kihnu eelisnimistu 19. sajandi keskpaigani. Kõige levinumad naisenimed olid sageduse järjekorras *Mari*, *Riõt*, *Ann*, *Ma^edli* ja *Tiiu* ning neid kandis üle kolmveerandi naised. (Saar 1964: 244)

Pärsiku (2012) kümne näitekihelkonna põhjal oli näha naiste eelisnimedega toimunud muutusi või nende püsimist 19. sajandi teises pooles. Kui sajandi keskpaiga levinud nimesid *Mari*, *Ann*, *Liisu* ja *Leena* enam enamiku kihelkondade eelisnimede seas pärast 1870. aastaid polnud, siis Paistu, Hargla ja Ridala esikolmiku nimede hulgas olid need veel alles. Üldiselt olid asemele tulnud teised laennimed ning võõrapärased *Maria* ja *Anna*. 1880. aastatel lisandusid kolme eelisnime hulka olenevalt kihelkonnast nt *Pauliina*, *Olga*, *Emilie*, *Alviine*, *Alma* ja *Elisabeth*. 1890. aastatel pandi mõnes kihelkonnas tüdrukutele ka palju järgmisi nimesid: *Salme* ja *Ell* Otepääl, *Linda* ja *Ida* Harglas, *Kata* Väandras, *Hilda* Amblas ja *Viiu* Kihelkonnas. Sajandi teist poolt kokku võttes oli Otepääl, Ridalas, Nissis ja Harju-Jaanis 1842.–1890. aasta kõige levinum nimi võõrapärane *Anna*, teistes kihelkondades laennimi: Lüganusel ja Paistus *Mari*, Väandras ja Amblas *Juuli*, Harglas *Ann* ja Kihelkonnas *Miina*. (Pärsik 2012: 32–33)

Naisenimede muutumist saab vaadelda ka Kodavere, Palamuse, Kolga-Jaani, Martna, Mihkli ja Hanila põhjal. Kodaveres olid 1830. aastatel eelistatud laennimed, nt *Marri* ja *Lena*, 1860. aastatel endiselt laennimed ja 1880. aastatel suuremalt jaolt võõrapärased nimed, nt *Ida* ja *Olga*, sekka ka mõni laennimi (Edela 2019: 57–58). Palamusel muutusid naisenimed veidi kiiremini: sajandi keskpaiku tulid laennimede (nt *Ann* ja *Juula*) kõrval kasutusele nende võõrapärased variandid (nt *Anna* ja *Julie*), 1870. aastatel juba uued

võõrapärased nimed (nt *Amalie* ~ *Amalia* ja *Rosalie*) ja sajandi lõpuks olid laennimed eelisnimede seast kadunud. Naisenimede puhul vähenes kümne eelisnime osakaal kõigist nimedest iga kümnendiga ja sajandi lõpuks oli see vähenenud 30% võrra. (Hussar 2012: 40, 49, 55) Kolga-Jaani eelisnimede sekka lisandusid esimesed laennimede võõrapärased variandid (*Anna* ja *Maria*) nagu Palamuselgi sajandi keskpaiku, aga uued võõrapärased nimed (*Alma* ja *Rosalie*) Palamusest veidi hiljem, nagu Kodaveres, 1880. aastatel. Sajandi viimasel kümnendil olid nii Palamusel kui ka Kolga-Jaanis eelisnimede seas esimesed eestipärased nimed (*Linda* ja *Salme*). (Hussar 2010: 198; Hussar 2012: 55; Edela 2019: 58) Võrreldes Palamusega muutus Martna naisenimemood aeglasemalt: 1870. ja 1880. aastatel lisandusid eelisnimede hulka esimesed laennimede võõrapärased variandid, nt *Anna* ja *Marie* ~ *Maria*, ja sajandi lõpuks olid need laialdaselt levinud, kuna uusi võõrapäraseid nimesid oli vähe (Hussar 2012: 49, 55). Sajandi lõpus olid Martnast veidi mitmekesisemad eelisnimed Mihklis ja Hanilas (Hussar 2012: 49; Hussar 2010: 195). Mihklis olid 1900. aastal eelisnimede seas nii laennimed, laennimede võõrapärased variandid kui ka uued võõrapärased nimed (nt *Ida* ja *Julie*), aga Hanilas nimetatud aastal uusi võõrapäraseid nimesid veel polnud, ent oli eestipärane nimi *Salme* (Hussar 2010: 195).

1890. aastaks olid ka kogu Eesti ala andmete põhjal tüdrukute eelisnimed suures osas muutunud. Võrreldes 1840. aastaga oli eelisnimede osakaal kõigist antud nimedest palju väiksem. 1890. aastal kandis veidi üle viiendiku tüdrukuid kas nime *Maria*, *Anna* või *Juuli* ja 101 kihelkonna kolme eelistatuima naisenime seas oli 44 eri nime (üle kahe korra rohkem kui 1840. aastal). Peale esitatud nimede kuulusid Eesti ala nimekasutust kokkuvõtvalt eelisnimede sekka veel *Leena*, *Liisa*, *Ida*, *Miina*, *Helena*, *Aliide* ja *Emilia*, seega nii võõrapärased kui ka laennimed. (Pärsik 2012: 37, 39, 60) Kümme aastat hiljem, 1900. aastal sai ühe kümnest eelisnimest Eesti alal 38% tüdrukuid. Eelisnimede hulgas oli sajandi lõpus olenevalt maakonnast nii laennimesid (nt *Liisa* ja *Ann*), laennimede võõrapäraseid variante (nt *Marie* ja *Helene*), uusi võõrapäraseid nimesid (nt *Alide* ja *Alma*) kui ka vähesel määral eestipäraseid nimesid. Kõige rohkem eestipäraseid nimesid anti Tartumaal, Tartu linnas, Viljandis ja Võrumaal, levinuimad olid *Salme*, *Linda* ja *Helmi*. (Hussar 2014: 56–63)

4.1.4.2. Levinud mehenimed

19. sajandi esimese poole levinud mehenimede muutumisest, pigem nimekasutuse ühetaolisusest, saab ülevaate teha üksnes Henno (2000) uuritud Põide koguduse põhjal. Seal anti 19. sajandi esimeses pooles üks kümnest eelisinimest väga suurele osale poistele. Kui 19. sajandi teisel ja kolmandal kümnendil kandis eelisinime kolmveerand nime saanud poisse, siis 1830. aastatel nende osakaal suurenes, ulatudes 1830-ndate teises pooles 79%-ni. 40-aastase perioodi peale said pooled poisid nime kõigest viie eelisinime seast, milleks olid *Juhhan*, *Mihkel*, *Jüri*, *Ado* ja *Mart*. (Henno 2000: 35–36) Teise saare, Kihnu 1858. aasta revisjoninimekirja järgi, mille alusel saab üldistada ka sajandi esimese poole sealset eesnimekasutust, olid Kihnu levinumad mehenimed sageduse järjekorras *Juän*, *Jõnn*, *Mihkel*, *Juri*, *Tuõmas* ja *Juagup*. Neid nimesid kandis kaks kolmandikku mehi. (Saar 1964: 244)

Kuna nii Põide kui ka Kihnu alusel on näha, et mehenimekasutus oli 19. sajandi esimeses pooles väheste muutustega ja kanti ühtesid samu nimesid, on tõenäoliselt ka Pärsiku ja Pae (2011) ning Pärsiku (2012) kogu Eesti ala kohta tehtud uurimused 1840. aasta kohta sajandi esimest poolt üldistavad. Üle Eesti kandis 1840. aastal kolme eelistatumat mehenime – *Juhan*, *Jüri* ja *Jaan* – märkimisväärne hulk, kolmandik poisse. Esikümne nimede seas olid veel *Karl*, *Ants*, *Kusta*, *Jakob*, *Mart*, *Peeter* ja *Mihkel*. (Pärsik 2012: 39–40) Kümne eelisinime hulgast valiti nimi kahele kolmandikule poistele (Pärsik, Pae 2011: 12).

Nagu eelmises alapeatükis kirjeldatud naiste eelisinimede muutumist saab ka mehenimede muutumist või püsimist vaadelda Pärsiku (2012) näitekihelkondade põhjal. Kolme eelisinime seas olid 1860. aastani kõige rohkem *Jaan*, *Juhan*, *Jüri*, *Ants* ja *Jaak*. 1870. ja 1880. aastatest hakkasid nende hulka lisanduma olenevalt kihelkonnast nt *Jakob*, *Kustav*, *Karl*, *Anton*, *Voldemar*, *Eduard* ja *Rudolf* ning enamasti alates 1880. aastatest *August*, *Aleksander* ja *Johannes* ning Paistu ja Nissi kihelkonnas eelisinimed enne 1880. aastat ei muutunudki, Paistus isegi sajandi lõpuni mitte. 1842.–1890. aasta peale kokku oli kõigis kümnes analüüsitud kihelkonnas kolme eelistatuma mehenime hulgas *Jaan*, kuid olenevalt kihelkonnast veel näiteks *Juhan*, *Aleksander*, *Jüri*, *Johannes*, *Mihkel*, *August* ja *Kustav*. (Pärsik 2012: 33)

Kodavere, Palamuse ja Martna poiste eelismimedest 19. sajandi teise poole vältel avanes järgmine pilt. 1830. aastatel olid Kodavere eelismimed seas laennimed (nt *Karel* ja *Jaan*), 1860. aastatel nii laen- kui ka võõrapäraseid nimed (nt *Aleksander* ja *Johannes*) ja 1880. aastatel oli enamik nimesid võõrapäraseid (nt *August* ja *Eduard*), ent leidus ka mõni laennimi (Edela 2019: 57–58). Kuid Palamusel hakkasid mehenimed teisenema alles 1870.–1880. aastatel, kui eelismimed sekka tulid näiteks *Johannes* ja *Alexander*, ning sajandivahetusel olid peamiselt kasutusel laennimed võõrapäraseid variandid (nt *August* ja *Karl*) ja uued võõrapäraseid nimed (nt *Rudolf* ja *Hugo*; Hussar 2012: 45, 55). Erinevalt Kodaverest ja Palamusest polnud Martna eelismimed seast sajandi lõpuks laennimed veel kadunud, kuid leidus ka laennime võõrapäraseid variante (nt *Anton* ja *Gustav*) ja uusi võõrapäraseid nimesid (nt *Aleksander* ja *Eduard*; Edela 2019: 58; Hussar 2012: 45, 55).

Nagu mainitud kogudustes, olid ka Kolga-Jaanis, Mihklis ja Hanilas 19. sajandi esimeses pooles eelismimed seas laennimed, kuid 1900. aastaks olid neis kogudustes eelismimed veidi erinevad: kui Kolga-Jaanis ja Mihklis olid enamik laennimed võõrapäraseid variandid (vastavalt nt *Karl* ja *Martin* ning *Johann* ja *Paul*) ja uued võõrapäraseid nimed (vastavalt nt *Woldemar* ja *Elmar* ning *Winfried*), aga mõlemas leidus ka laennimesid, siis Hanilas olid kasutusel laennimed võõrapäraseid variandid (nt *Johannes* ja *Albert*) ja laennimi *Jaan* (Hussar 2010: 195).

Sajandi lõpu poole, 1890. aastal olid kogu Eesti ala peale kümne kõige sagedasemat nime *Johannes*, *August*, *Aleksander*, *Eduard*, *Kustav*, *Jaan*, *Karl*, *Juhan*, *Jüri* ja *Ants* – seega nii võõrapäraseid kui ka laennimed. Võrreldes 1840. aastaga oli esikolmikunime – *Jaan*, *Juhan*, *August* – saanute osakaal veidi vähenenud (kolmandik vs. pisut üle veerandi). (Pärsik 2012: 39–40) Päril sajandi lõpus, 1900. aastal anti üks kümnest eelismimest pooltele poistele (Hussar 2014: 56). Nagu tüdrukute oli ka poiste eelismimed seas olenevalt maakonnast nii laennimesid (nt *Jaan* ja *Jüri*), laennimed võõrapäraseid variante (nt *Johannes* ja *August*) kui ka uusi võõrapäraseid nimesid (nt *Voldemar* ja *Oskar*), kuid poistele pandi laennimesid rohkem kui tüdrukutele. Eestipäraseid mehenimesid (nt *Endel*, *Lembit* ja *Ilmar*) pandi väga harva. (Hussar 2014: 57–64)

4.2. Lüganuse eesnimekasutusest

19. sajandil Lüganuse koguduses pandud eesnimesid on ka varem uuritud. Hussar (2009) analüüsis vanemate ja ristivanemate mõju nimepanekule 12 teise koguduse seas ka Lüganuse koguduse põhjal. Neid tulemusi tutvustan nimekasutuse mõjutajate alapeatükis (4.3.1 Lähedase inimese eeskuju). Pärsiku (2012) magistritöös oli Lüganuse kihelkond üks kümnest kihelkonnast, mille põhjal ta uuris 1840.–1890. aasta igal teisel aastal sündinute järgi nimekasutuse muutumist. Bakalaureusetöös (Edela 2019) võrdlesin Kodavere ja Lüganuse nimekasutuse muutumist 19. sajandil sealsete luteri koguduste 1835., 1840., 1865., 1870., 1885., ja 1890. aastal sündinute alusel. Bakalaureusetöös tuvastasin, et Lüganuse oli nimekasutuse poolest ülejäänud Eesti alaga võrreldes uuendustele avatud paikkond eelkõige sajandi lõpu mitmiknimede rohkuse poolest (Edela 2019: 55–56).

Kuigi nimekasutust ja selle muutumist saab eri näitajate kaudu kirjeldada, siis selles alapeatükis vaatlen Lüganuse 19. sajandi nimekasutust nimede hulga, mitmiknimede ja eelisnimede alusel.

4.2.1. Nimistu suurus ja mitmiknimed

Lüganusel püsis mehenimede arv vaadeldud aastatel ning seega sajandi vältel suhteliselt stabiilne, veidi üle 30 nime, 1890. aastal oli mehenimesid rohkem – 38. Naisenimede arv iga analüüsitud aastaga ja seega sajandi vältel järjest suurenes: 1835. aastal oli neid 17, 1890. aastaks oli nimede arv rohkem kui kahekordistunud (46 eri nime), hüppeline kasv toimus 1870. ja 1885. aasta vahel. (Edela 2019: 46) Pärsiku (2012: 32) andmete järgi oli 1842. aastal Lüganusel 100 elaniku kohta 23 nime, ent 1890. aastal juba 36,5 nime – seega oli nimede arv suurenenud ligi 50 aastaga 37%.

Sajandi esimeses pooles ja kuni vähemalt 1870. aastani anti Lüganusel mitmiknime vähesel määral, kuni 6% ulatuses, ent 1890. aastal oli mitmiknimi juba tavaline nähtus, eriti naisenimede puhul. Kui 1835. aastal sai mitmiknime 3,8%, siis 1890. aastal ligi veerand sündinuid, sh peaaegu pooled tüdrukud ja ligi viiendik poisse. Seejuures pandi lastele kaksiknimi, kolm eesnime ainult üksikutel juhtudel, v.a 1890. aastal, kui kolmiknime sai 2,4% poisse ja 6,1% tüdrukuid. (Edela 2019: 36–38)

4.2.2. Eelisinimed

19. sajandi esimeses pooles (1835. ja 1840. aastal) olid Lüganusel poiste eelisinimede seas valdavalt laennimed, nt *Jaan*, *Juhhan*, *Mihkel*, ja kuni kolm võõrapärast nime, nt *Jacob*, *Otto* ja *Carl*. Sajandi kolmandas veerandis (1865. ja 1870. aastal) polnud Lüganusel nimekasutus võõrapärasemaks muutunud, kuivõrd esines kuni kaks võõrapärast nime, nt *Aleksander*. Laennimedest olid tavalised peale varem mainitute (küll juba uues kirjaviisis) näiteks *Kaarel* ja *Kustaw*. Sajandi viimase veerandi lõpu poole muutus nimekasutus kiiresti: 1885. aastaks olid 14 eelisinime hulgas pooled võõrapärased, nt *Johannes* ja *Herrmann*, ja viis aastat hiljem oli 13 eelisinime seas laennimesid ainult kaks. (Edela 2019: 42, 49) Lüganusel oli *Aleksander* tavaliseks muutunud juba 1866. aastal ning aastatel 1880–1898 olid esikolmiku nimede seas seal ainult *Aleksander*, *Johannes* ja *August* (Pärsik 2012: 33).

Tüdrukutele eelistati 19. sajandi esimeses pooles (1835. ja 1840. aastal) anda Lüganusel laennimesid, nt *Marri*, *Liso*, *Kaddri* ja *Leno*, üks võõrapärane nimi oli vastavalt *Mathilde* ja *Maria*. Sajandi kolmandal veerandil (1865. ja 1870. aastal) olid tüdrukute eelisinimed endiselt laennimed, ainult kaks nime 11-st olid võõrapärased mõlemal aastal, peale *Maria* ka vastavalt *Anna* ja *Pauline*. Sajandi viimase veerandi keskpaigas (1885. ja 1890. aastal) oli naisenimekasutus muutunud: 1885. aastal olid eelisinimedest võõrapärased kaks kolmandikku ja 1890. aastal juba neli viiendikku. (Edela 2019: 45, 50–51) 1840.–1890. aasta ehk 50 aasta kokkuvõttes (arvestades iga teist aastat) pandi Lüganusel tüdrukutele kõige rohkem nimeks *Mari* (Pärsik 2012: 32).

4.3. Nimevaliku mõjutajatest

Siinses alapeatükis kirjeldan 19. sajandi nimevalikuga seotud sotsiaalseid tegureid, milleks on lähedase või tuntud inimese eeskuju, sotsiaalsetest muutustest johtuv talurahva eneseteadvuse kasv, trükisõna levik ning keele ja kultuurikontaktide mõju. Kümne kihelkonna võrdluses peab Pärsik (2012: 59) nimekasutuse muutumise mõjutajana kõige tähtsamaks kihelkonna geograafilist asendit ja inimeste vastuvõtlikkust uutele nimedele.

4.3.1. Lähedase inimese eeskuju

Lapsele nime valides võis rolli mängida ristivanema, vanema või vanavanema eeskujunimi. 19. sajandi esimeses pooles oli küllaltki tavapärane panna lapsele ristivanema nimi, kuid piirkonniti oli märgata erinevusi ristivanema nime saanute hulgas. Ristivanemad olid lapse elus olulisel kohal ja uskumuse kohaselt päris ristivanemalt nime saanu kõik tema head iseloomujooned. (Hussar 2009: 523) Hussar (2009) uuris ristivanema nime mõju sündinutele identset ja sarnast ehk n-ö sugulasnime koos arvesse võttes. Olenevalt kogudusest sai 1840. aastal ristivanemaga identse või sarnase nime 40–70% tüdrukuid ja 30–70% poisse. Harglas said pea eranditult kõik lapsed ristivanemaga identse või sarnase nime. (Hussar 2009: 523–524) Samal aastal sai Lüganusel ristivanemaga identse nime 28% lapsi, tüdrukud 5% võrra rohkem kui poisid. Kui veel 1865. aastal sai Lüganusel veerand lapsi vaderiga sama nime, siis 1870. aastal ainult 1%, 1885. aastal 11% ja 1890. aastal alla protsendi lapsi. (Edela 2019: 39) Lüganusel vähenes 1890. aastaks võrreldes 1840. aastaga ristivanemaga identse või sarnase naisenime saanute osakaal kümnendiku võrra ehk 40%-lt 30%-le, kuid mehenimede puhul ristivanema nime mõju ei muutunud, jäädes 30% juurde (Hussar 2009: 524). Kodaveres said 19. sajandi 1830. aastatel vaderi järgi nime ligi pooled lapsed. Sajandi teises pooles järgiti nimeandmisel ristivanema eeskujut vähem ja 1890. aastal pandi ristivanema nimi kõigest igale kümnendale lapsele. (Edela 2019: 57) Kuigi ristivanema järgi nimetamine vähenes sajandi vältel ühiskondlike muutuste tõttu, oli see 1890. aastal Eesti luteri kogudusi arvesse võttes siiski arvestatav komme: ristivanemaga identne või sarnane nimi oli olenevalt kogudusest 20–60% tüdrukutel ja 20–70% poistel (Hussar 2009: 523–524).

19. sajandi alguses oli Eesti alal, küll olenevalt piirkonnast, küllaltki levinud anda lapsele isa või ema nimi. Vanemaga identse nimega lapsi oli koguduseti küllaltki erinevalt: osas umbes 5%, osas mõnevõrra rohkem ja osas üle 30%. Võrreldes 1840. aastaga oli 1890. aastal nii kogudusi, kus suuri muutusi vanema nime andmisel ei toimunud (ema järgi nimetamise traditsioon püsis või 1840. aasta väga tagasihoidlik traditsioon oli veelgi vähenenud), kui ka kogudusi, kus vanema nime anti märkimisväärselt vähem, eriti tüdrukute puhul. Lüganusel sai Hussari (2009) andmete järgi 1840. aastal vanema nime umbes 5% lapsi, tüdrukud vähem kui poisid, kuid 1890. aastal ei antud ühelegi tüdrukule

ema nime, ent 1% jagu poisse sai siiski isa nime. Kuivõrd perekonnas oli tollal palju lapsi ja nimede hulk polnud kuigi suur, võis peaaegu igas perekonnas kanda üks laps ema või isa nime. (Hussar 2009: 521–523) Vanema nime andmise põhjusi võib otsida ka rahvapärimusest: kui peres on sündinud kolm poega või tütarat järjest, siis andes kolmandale lapsele isa või ema nime, sünnib järgmisena vastassoost laps; kui soovitud laste arv on täis, tuleks anda viimasele lapsele vanema nimi (Valk 1997). Mõne perekonna puhul on suguvõsaloo uurijad täheldanud, et pere esimene poeg, kes päris talu, sai isa nime. Seega võis mõnel pool olla tegu nimesunniga: peremehe nimi pidi edasi kanduma. (Must 2015: 45–46)

Ka vanavanemate nimed võisid 19. sajandil nimepanekut mõjutada. Dokumentide järgi võib öelda, et vanaisa nimi (tavaliselt selle vanaisa, kelle talu päriti) kandus eelkõige pere esimesele pojale (Hussar 2009: 522). Veel 19. sajandil oli Kihnus traditsioon panna esimesele pojale isa isa, esimesele tütrele isa ema, teisele pojale ema isa ja teisele tütrele isa ema nimi (Saar 1964: 243).

4.3.2. Talurahva enese- ja rühmateadvuse suurenemine

Ühiskondliku korra muutumisele aitasid kaasa talurahvale isikuvabaduste andmine, millega kaasnes nende sotsiaalse staatuse teisenemine, jõukuse kasv ja üldine haridustaseme tõus, aga ka industrialiseerumine, sh linnastumise algus ja alevite teke, keelekontaktid ja sotsiaalse eeskuju mõju, mida tutvustan allpool lähemalt.

Nimekasutust mõjutas isikuvabaduste andmine talurahvale (Hussar 2014: 67). Kuigi pärisorjus kaotati Eestimaa kubermangus 1816. ja Liivimaa kubermangus 1819. aastal, siis tegelik liikumisvabadus jõudis eesti soost talupoegadeni alles 19. sajandi teises pooles (Luts-Sootak, Siimets-Gross 2020). Liikumisvõimalus tõi kaasa kontaktide arvu suurenemise ja traditsioonide olulisuse vähenemise – need mõjutasid aga nimeandmist, mis muutuski 19. sajandi teises pooles märkimisväärselt (Hussar 2009: 519; Hussar 2014: 67). Pärisorjuse kaotamine tundus mõjutavat Pöides 1826.–1830. aastal antud mehenimede hulka ja võõrapäraste mitmiknimede arvu. Nimelt võis talupoeg soovida, et tema järeltulijal oleks nüüd vabana sündinuna lihtsam uue ühiskonna liikmeks saada. Muutus oli siiski ajutine ja ajutisus võis olla põhjustatud sellest, et vabadusega seotud

ootused ei täitunud, sest majandusolud muutusid keerukamaks, või talurahva kehvast suhtumisest võõrapäraste nimedega ristitutesse. (Henno 2000: 35)

Nimede muutumise taga oli ka eesti soost inimeste sotsiaalse staatuse teisenemine: lisandus rohkem eesti haritlasi ja haridust saanud inimesi (kooli- ja kirikuõpetajaid, köstreid, vallakirjutajaid, vallavanemaid), samuti teiste valdkondade esindajaid, nt kaupmehi ja muid ametimehi. Võrreldes varasemaga poldud enam ainult lihttöölised ja talupojad ning ühtlasi muutusid talupojadki jõukamaks ja haritumaks. (Hussar 2014: 68–69; Vahtre 2005: 139; Talve 2004: 384) Pärsiku (2012: 59) järgi võiski jõukus mõjutada piirkonna nimekasutuse muutumist, kuid see polnud üle-eestiliselt määrava tähtsusega. Sellega võib põhjendada nimede varasemat muutumist näiteks Pärnumaal Vändra kihelkonnas (Pärsik 2012: 57). 19. sajandi lõpus olid kooliõpetajad sageli oma vallas aktiivsed ja tähtsad inimesed (Talve 2004: 384). Uute nimede panemisel olid etnilistele eestlastele kuni 19. sajandi viimaste kümnenditeni eeskujuks kohalike baltisakslaste ehk mõisarahva nimed (Hussar 2009: 520). Uusi saksapäraseid nimesid pandi eelkõige mõisateenijate peredes (Rootsmäe 1969: 623). Baltisakslastega suhelnud mõisaaednikud, -kutsarid, -aidamehed ja -teenijad (Hussar 2009: 520; Talve 2004: 392); kõrtsmikud ja kaupmehed ning paljusid inimesi teenindanud kingsepad, rätsepad ja möldrid olid eesti soost inimeste seas esimesed, kes võtsid (kohalike baltisakslaste kaudu) vastu uusi nimesid. Talupoegadeni jõudsid uued nimed mainitud ametimeeste või linnast maale siirdunute kaudu. (Hussar 2009: 520) Sedakaudu avaldus talupoja soov, et tema järeltulija elu võiks olla parem, järeltulijast võiks saada mõne varem mainitud ameti pidaja (Eestipäraseid... 1936: 3–4). 19. sajandi lõpus olid nimeuuendajad sellised vanemad ja ristivanemad, kelle amet võimaldas neile laiem suhtlus- või silmaringi (Hussar 2014: 69). Näiteks Kolga-Jaani pastori Villem Reimani 1890. aastatel sündinud viis last said nimeks eestipäraseid nimed *Helmi*, *Linda*, *Heino*, *Ilmar* ja *Aino* (Hussar 2010: 199). Ka Sangoi (1999: 251) märkas 18.–19. sajandi Edela-Prantsusmaa eesnimikasutust uurides, et oma koduküla piires liikunud vaeste talupoegade nimed olid traditsioonilised, kuid muutusi võtsid omaks käsitöölised ja kaupmehed, kelle suhtlusingkond oli laiem ja kes käisid tihti linnas.

19. sajandil tekkisid keskustesse suured tööstused, mis panid inimesed rohkem liikuma ja linnadesse koonduma (Rosenberg 2010: 198). Tänu uuslinlastega suhtlemisele avardus maale jäänute silmaring ja muutusid arvamused (Rosenberg 2010: 206; Hussar 2014: 67). Maakonniti sõltusid nimepaneku muutused ka keskustevaheliste ühenduste olemasolust, mis suurendas inimestevahelisi kontakte. Keskused ja nende ümbrus olid nimede poolest kõigis piirkondades kõige uuendusmeelsemad. (Hussar 2014: 68) Pärsik (2012: 58) põhjendab näiteks Harju-Jaani koguduse puhul nimede pikenemist Tallinna lähedusega. Inimeste liikuvus, mujalt pärit oskustööjõud ning tänu nendele kohalike seas levima hakanud uued ja võõrapärased nimed tõi kaasa näiteks Eesti esimese, Peterburi-suunalise raudtee ehitamine ja selle valmimine 1870. aastal (Hussar 2014: 67–68; Arjakas 2010: 41–43). Nimelt oli raudtee arendamiseks tarvis oskustöötajaid ja eri piirkondadest koonduti raudteejaamade lähedale tekkinud asulatesse elama. Nimekasutuse poolest mõjutas see eelkõige Virumaad ja Narvat. (Hussar 2014: 67–68) Mainitud raudteeliini avamine võis olla Harju-Jaani ja Lügánuse nimekasutuse muutumise üks mõjutajaid, sest nendesse kihelkondadesse tekkisid raudtee äärde alevid, vastavalt Raasiku ja Püssi, kuhu elama tulnud olid vahemeheks linna- ja maainimeste vahel (Pärsik 2012: 58; Talve 2004: 404).

Eesti koolivõrk oli 19. sajandi lõpus kõigest paari põlvkonna järel kaks korda tihedamaks muutunud (Talve 2004: 408–409). Haridustaseme tõus oli seotud laiema silmaringi ja uute info kättesaamisega, nt loeti rohkem ajakirjandust, kalendreid, uut ilukirjandust, milles sisaldasid muu hulgas uued nimed. Märkata on, et parema haridustasemega Järvamaal ja eriti Virumaal olid ka nimed uuenduslikumad. (Hussar 2014: 69) Ent Pärsik (2012: 59) järeldas oma uurimuse tulemustest, et haridustasemel polnud nimede valiku puhul siiski määravat tähtsust.

Eesnimevalikut mõjutas ka usulahk: katoliiklaste ja õigeusklike lastele on pandud eelkõige vastavate pühakute nimesid. Kuna luteri kirikus ei ole pühakud nii väga olulised, said luteri koguduste liikmed oma lastele vabamalt nimesid valida. (Saar 1964: 241) Rohkem kui pooled Kihnu elanikud olid Saare uurimuse (1964) järgi juba 19. sajandi keskel luteri usu vene õigeusu vastu välja vahetanud, sajandi lõpuks olid kõik kihnlased vene õigeusku. See aga tähendas seda, et nende ristinimed olid samuti venepäraste

pühakunimedega asendatud ja vaimulikud ei aktsepteerinud uute nimedena muid kui ainult pühakunimesid. Vaimulikud andsid lastele soovitud nimega sarnase pühaku nime. Siiski võib arvata, et rahvas kasutas igapäevaprüugis algul soovitud nimesid, mitte vene õigeusu nimesid. Mõni üksik vene õigeusu nimi hakkas aga 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi algul kanda kinnitama, kuid igapäevaelus lühenesid needki. Näiteks Nikolaist sai *Ko^ella*, *Fedorist Veeda* ja *Sinaidast Siina*. (Saar 1964: 241–242)

Samuti on näha seoseid rahvusliku ärkamise aktiivsuses ja nimekasutuses. Viimase poolest uuendusmeelsed ja alalhoidlikud Eesti piirkonnad kattuvad osaliselt Laari (2006: 201) rahvusliku aktiivsuse kaardiga. (Hussar 2014: 70) Nimelt on Laar (2006) uurinud 19. sajandi teises pooles toimunud rahvusliku ärkamise aktiivsust eri kihelkondades ja maakondades (vt täpsemalt 2.4 Rahvusliku ärkamise jooni). Pärsiku (2012: 57–58) järgi võib varasemat nimede muutumist Valgamaal Otepääl võrreldes teiste kihelkondadega põhjendada rahvusliku liikumise aktiivsusega. Hargla kihelkonnas Võrumaal ja Kihelkonna kihelkonnas Saaremaal ei mindud rahvusliku liikumisega kuigi aktiivselt kaasa ning ka nende nimed ei muutunud pikemaks kindlal ajamomendil, nagu võis märgata mõne teise kihelkonna puhul. Kuigi võib eeldada, et rahvuslik liikumine tõi kohe kaasa eestipäraste nimede leviku, siis tegelikult see niiviisi polnud. Nimed muutusid esialgu hoopis võõrapäraseks, sest inimesed ei pruukinud alguses rahvusliku ärkamise taotlusi mõista. (Pärsik 2012: 57–59)

4.3.3. Trükisõna levik: ilukirjandus, kalendrid ja ajalehed

Uued nimed jõudsid eesti soost inimesteni ka kirjanduse ja ajalehtede abil (Hussar 2009: 520). Uute võõrapäraste nimede, nt *Fernando* ja *Esmeralda*, panemisel olid eeskujuks näiteks ilukirjandusteoste tegelased (Roos 1962: 414). Kalendrid ehk tähtraamatud olid Eesti alal 18. ja 19. sajandil suure levikuga rahvale mõeldud teosed, mida kasutati tavapärasel tähenduses kuupäevade silmas pidamiseks, aga nende lisadest sai lugeda õpetlikke ja lõbusaid lugusid, mh ilukirjanduspalu ja erialade tutvustusi. Kui enne rahvusliku liikumise tõusuperioodi oli kalendritel rahva harimisele suur mõju, siis alates ärkamisajast (1860. aastast) levisid kalendrid küll rohkem, kuid nende tähtsus vähenes, kui võtta arvesse eestikeelsete ajalehtede, ajakirjade, aimekirjanduse ja ilukirjandusteoste leviku suurenemist. (Annus 2000: 5) Kalendrist esimeses, „Marahwa Kalender ehk Täht-

ramatus“ oli peaaegu iga päeva järel üks või harva kaks eesnime. Väheste mugandustega rahvusvahelised nimed pärinesid saksa kalendritest. 19. sajandi teisest veerandist alates muutusid kalendrid maainimeste seas aina olulisemaks, loeti O. W. Masingu „Marahwa Kalendrit“, „Õpetatud Eesti Seltsi Tarto- ja Võro-ma rahwa Kalendrit“, Fr. R. Kreutzwaldi „Ma-rahwa Kassulist Kalendrit“, kokku kuut kalendrit. (Roos 1962: 413–414)

Rahvusliku ärkamise mõjul, sealjuures ilukirjandusteoste, nimekalendrite ja ajalehtede toel, hakati Eesti alal andma 19. sajandi lõpukümnenditel lastele eestipäraseid nimesid (Roos 1962: 413–417). Näiteks koostati laennimede võõrapärase variantide ja uute võõrapärase nimede väga suure leviku tõttu kalendreid, et need muudaksid nimekasutust ja tutvustaksid rohkem eestipäraseid nimesid (Rajandi, Tarand 1976: 134). Eestipäraseid nimesid leidis vähesel määral O. W. Masingu kalendris ja sajandi lõpukümnendil „Isamaa Kalendris“ (Roos 1962: 415–415), peale selle mh Jakob Hurda Õpetatud Eesti Seltsi 1879. aasta kalendris, Karl August Hermann 1887.–1900. aasta „Kasulises Rahva-kalendris“, Mats Tõnissoni mitmes kalendris ning F. W. Ederbergi aastatel 1881–1883 ning M. J. Eiseni aastatel 1884–1887 ja 1895–1896 toimetatud „Kasulises Talurahva Kalendris“, mille 1882. aasta väljaandes, aga ka eelmise aasta kalendris ilmus palju soome ja eesti nimesid, nagu *Aino, Helmi, Ingel, Kulla, Lilli, Linda, Salme, Endel, Ilmar, Kalev, Koit* jt. Hermann ja Tõnisson soovitasid suisa omaloodud (nt *Leida, Maimu, Vaike*) või perekonnanimede alusel moodustatud eesnimesid. (Annus 2000: 134, 139; EP 1881: 147; Rajandi, Tarand 1976: 134) Tõnisson oli tuntud ja viljakas kalendrikoostaja, kelle kalendreis ilmus alates 1882. aastast 800 nime (nt *Tõsidus* (sks *Ernst*), *Rahuleid* (sks *Friedemann*), *Õie, Laine, Leili, Külli* ja *Milvi*), millest 400 olid tema enda välja mõeldud (Annus 2000: 136, 139).

K. A. Hermann soovitas muu hulgas selliseid mehenimesid nagu *Virkus, Kiirus, Kangus, Hiilgus* ja *Võit*, kuid ajalehtede Virmaline ja Tallinna Sõber retsensendid pidasid neid ebasobivateks, kuivõrd nende nimedega poisse võidakse hakata pilkama, ja tundsid muret, mis saab poistest siis, kui neil nimes avalduvat omadust pole. Hermann 1887. aasta kalendris avaldus sellises mures hoopis retsensentide teadmatus, et ka võõrapäraseid nimesid (*Friedrich Wilhelm* ehk *Rahurikas Võitja*) on tähendusega. (Annus 2000: 141; Hermann

1887: 3) 1894. aastal jõudis Jakob Hurdani ligi 300 nimest koosnev kogu, mille oli koostanud rahvaluulekoguja P. J. Söggel, kinnitades, et need on rahvalt kogutud. Ent Eduard Roosi (1962) arvates on Söggel tõenäoliselt enamiku nimesid (*Kulla, Laine, Rahu, Säde, Vilja, Õie*) ise loonud. (Roos 1962: 417) Kuigi 19. sajandil koostama hakatud nimekalendrite põhieesmärk oli anda vanematele hulk eesnimesid, mille seast lapsele nimi valida, sai selle koostaja ühtlasi suunata kalendrisse valitud nimede kaudu vanemate nimevalikut (Hussar 1998: 15).

Ilukirjandusest, täpsemalt Friedrich Robert Faehlmanni muistenditest ning tema ja Friedrich Reinhold Kreutzwaldi „Kalevipojast“, võis leida eestipäraseid nimesid, mis olid pärit rahvaluulest (*Salme, Kalev*), soome mütoloogiast mugandunud (*Vanemuine, Ilmarine*) või ise moodustatud (*Eha, Endel*). 19. sajandi paaril viimasel kümnendil oli ka teisi autoreid ja ilukirjandusteoseid, millest eestipäraseid nimesid ammutati, nt August Kitzbergi „Maimu“ ja Andres Saali „Vambola“. 19. sajandi viimase kümnendi luuletajate varjunimed *Linnu, Kaljula* jt jõudsid samuti eesti nimevarasse. (Roos 1962: 415–417)

4.3.4. Isiku ja keelekontaktide mõju

Ka ühel isikul võis olla mingis piirkonnas niivõrd suur mõju, et lapsi hakati rohkesti tema järgi nimetama. Näiteks Amblas oli selline inimene pastor Aleksander Leopold Paulsen, kes meeldis väga kihelkonna elanikele ja kes oli sealne rahvusliku liikumise eestvedaja. Ent *Aleksander* oli 1870. ja 1880. aastatel kogu Eesti alal levinud nimi – seda saab seletada nii keiser Aleksander II kui päästja eeskujunime võtmisega kui ka samaaegse Aleksandrikooli liikumisega. (Pärsik 2012: 58, 60) Martnas esines 19. sajandil nime *Prommold*, mille vahendaja ja nime-eeskuju andja võis olla mitme põlve köstriperekond Eylandt, kus *Fromhold* esines alates 18. sajandi lõpust kahes järjestikusel põlvkonnas: tollase köstri pojalt Fromhold Eylandtil ja viimati mainitu vennalapsel köster August Fromold Eylandtil (Hussar 2012: 44; Talvoja jt 2008: 74–77). Palamusel 19. sajandil esinenud *Ludwi* võis olla pandud Palamuse pastori Ludwig Karl Friedrich Kolbe eeskujul (Hussar 2012: 44).

Nimekasutuse muutumist mõjutavad ka keele- ja kultuurikontaktid ehk eri etnolingvistilise taustaga inimeste läbikäimine (Sandes 2016: 38; Auer 2020: 147).

Näiteks põhjendab Pärsik (2012: 58–59) Kihelkonna ja Hargla kihelkonna piiriäärse asetsemise ning naaberrahvaste mõjutustega sealsete nimede varasemat pikenemist.

5. UURIMISMATERJAL JA MEETOD

5.1. Materjal ja selle kogumine

Uurimuse materjali moodustavad Lüganuse kihelkonna luteri koguduses 19. sajandi teisel poolel ehk 1851.–1900. aastal ristitud lastele pandud eesnimed. Andmed kogusin EELK Lüganuse koguduse sünnimeetrikatest, mis on digiteeritud kujul üleval rahvusarhiivi andmebaasis Saaga. Nimetatud ajavahemikus ristiti Lüganusel 12 657 eesti soost last. Kuna ühe tüdruku nimel oli sünnimeetrikas tindiplekk ja tema nime ei õnnestunud ka personaalraamatust otsides tuvastada, jätsin tema analüüsist kõrvale. Uurimuses käsitlen ainult Lüganuse luteri koguduse andmeid, ülejäänud kihelkonna koguduste andmed on välja jäetud.

Kuigi tänapäeval on võimalik ka käsikirjalistest materjalidest automaatselt andmeid koguda, nt programmiga Transkribus (vt Kahle jt 2017), ja sellega andmekogumisele kuluvat aega vähendada, võtab mudeli loomiseks osa andmete transkribeerimine (iga käekirja kohta 15 000 sõna) ja nendega mudeli treenimine väga palju aega, misjärel ei pruugi andmed olla sobival kujul ja/või usaldusväärsed. Väga paljude käekirjade alusel välja töötatud valmis mudel sünni- või muude meetrikate analüüsimiseks oleks see-eest nime- ja teiste uurijate edaspidiseks käsitsitöö vähendamiseks või kaotamiseks hea võimalus.

Sünnimeetrika oli edasise analüüsi tarbeks mitmekülgse infoga allikas: märkisin andmetest üles sünniaasta, lapse eesnime(d), soo ja valitud ristivanemate nimed (vt valiku põhjendusi alapeatükis 5.2.2.2). Lüganuse luteri koguduses oli lapsel enamasti kolm vaderit: kaks lapsega samast soost, kolmas teisest soost. Mõnel lapsel oli siiski viis vaderit: kolm lapsega samast soost, kaks teisest soost. Ristivanemate nimede kogumise olulisus tuleneb sellest, et ristivanemate järgi nimetati 19. sajandil (eriti esimeses pooles ja keskel) Lüganusel sündinuid küllalt sagedasti (Edela 2019: 39). Peale selle märkisin üles selle, kui laps oli saanud ema, isa või isapoolse vanaisa nime (isa on sünnimeetrikasse kantud oma isa nime kaudu), kui isa juurde oli märgitud tema amet ning kui mõnda ristivanemat nimetati prouaks (sks *Frau*, pr *madame*), härraks (sks *Herr*) või preiliks (pr *mademoiselle*). Lüganuse luteri koguduse sünnimeetrikates sisalduvad andmed ka

kohalike baltisakslaste ja teise etnilise päritoluga inimeste laste kohta. Kui üks vanemaist oli eesti soost või kui tuvastasin, et võõrapäras(t)e ees- ja perekonnanime(de)ga vanema(te)l oli eesti juuri või olid selliste vanemate lapse vaderitel eesti soost inimestele omased ees- ja perekonnanimed, pidasin neid eesti soost lasteks ja ühtlasi arvestasin nad enda andmete hulka. Vastasel juhul pidasin neid etniliselt teise rahvuse hulka kuulujateks ja jätsin nende nimed andmetest välja. Siiski märkisin need nimed eraldi üles, et uurida neid kui potentsiaalseid eeskujunimesid etniliste eestlaste uuendusnimedele.

5.2. Meetod

5.2.1. Andmete analüüsiks ettevalmistamine

Tulemuste võrdlemiseks ühtlustasin ja ladinapärasistasin enne analüüsima hakkamist sama nime eri kirjakuju. Allpool kirjeldan rakendatud võtteid täpsemalt.

5.2.1.1. Nimede ühtlustamine

Ühtlustamiseks kasutasin Rajandi nimeraamatut (1966) ja Hussari artikli (2011) ühtlustamisprintsipe. Ühtlustamist vajasisid muu hulgas vana ja uue kirjaviisi tõttu eri moodi kirjutatud nimed. Nimelt avaldas Kuusalu kirikuõpetaja Eduard Ahrens 1843. aastal eesti keele grammatika, kus kasutas enda loodud uut kirjaviisi, ja hakkas seda järgmise aasta alguses ise esimesena kirikuraamatutes rakendama (Puss 2018: 175). Lüganuse pastor Carl Heinrich Friedemann Vogt võttis kolmanda Eestimaa pastorina kasutusele uue kirjaviisi 1844. aasta juulis. Aastatel 1882–1884 kasutas järgmine pastor Carl Ferdinand Siegmund Walther Lüganusel segakirjaviisi (mõned nimed vanas, mõned uues kirjaviisis, mõne nime puhul kirjaviis vaheldus) ning alates 1885. aastast kasutas ta uut kirjaviisi. (Puss 2018: 172, 176–177, 191; Tamm 2019: 124) Nime kirjpilt olenes ka kirjutajast: Lüganuse koguduse sünnimeetrikates oli 19. sajandi teises pooles üle kümne käekirja, sh kirillitsas käekirjad, ehk üle kümne kirjapanija. Ka üks kirjutaja võis ühte nime eri viisil kirjutada.

Tabel 1. Nimedes ühtlustatud häälikud ja häälikuühendid

		Ühtlustatud häälik ja häälikuühendid	Näited
Uus vs. vana kirjaviis	Eelkõige laennimed	üks kaashäälik ja kaks kaashäälikut	An ~ Ann, Juhhan ~ Juhan
		eristuv lõputäht <i>u</i> või <i>o</i>	Leenu ~ Leeno, Tiidu ~ Tiido
	Eelkõige võõrapäraseid nimed	üks täishäälik ja kaks täishäälikut	Elwina ~ Elwiina, Abel ~ Aabel
		eristuv lõputäht <i>a</i> või <i>e</i>	Pauline ~ Paulina, Juliane ~ Juliana
		<i>t</i> ja <i>th</i>	Elisabet ~ Elisabeth
		<i>k</i> ja <i>c</i>	Klara ~ Clara, Konstantin ~ Constantin
		sõnaalguline <i>K</i> ja <i>Ch</i>	Kristof ~ Christoph, Kristina ~ Christine
		<i>i</i> ja <i>ie</i>	Elfride ~ Elfriede, Didrich ~ Dietrich
		<i>d</i> , <i>dt</i> ja <i>t</i>	Leonhard ~ Leonhardt ~ Leonhart
		<i>f</i> ja <i>ph</i>	Rudolf ~ Rudolph
		<i>i</i> ja <i>y</i>	Silwester ~ Sylwester, Lida ~ Lyda (uus mugand)
		<i>ks</i> ja <i>x</i>	Maksimilian ~ Maximilian

Kui tabelis 1 toodud ühtlustamispõhimõtteid rakendasin eri nimede ühtlustamiseks, siis esines nii laennimede, võõrapärase nimede kui ka uute mugandite puhul ühtlustamisvõtteid, mida kasutasin üksnes ühe nime jaoks. Laennimedest ühtlustasin nimed *Hindrik* ~ *Hinrik*, *Härman* ~ *Härmann*, *Jurg* ~ *Jürg*, *Kristian* ~ *Kristjan* ja *Kustahw* ~ *Kustaw*. Võõrapärastest nimedest ühtlustasin nimed *Herman* ~ *Hermann* ~ *Herrman* ~

Herrmann, Johannes ~ Joanes ~ Joannes ~ Johanes ~ Juhanes ~ Juhannes, Sofie ~ Sohvia, Dietrich ~ Didrich, Annette ~ Anette ~ Annetta, Emmeline (esines kirillitsas: *Еммелине*) *~ Emeline, Luise ~ Louise, Aleksander ~ Aleksandr, Rudolf ~ Ru(u)dolw, Wolodja (Володя) ~ Walodja, Nikolai ~ Nikulai (Никудай)*. Uutest muganditest ühtlustasin nimed *Šenni (Шенни) ~ Zenni ~ Ženni (Женни)*.

Kuigi 19. sajandi teises pooles oli v-tähe asemel kasutusel w, siis mõnel üksikul juhul esines ka v-d, mille ühtlustasin, nt *K/Gustaw ~ K/Gustav*. Kahte järjestikust sama häälikut märgiti teinekord, kuid mitte alati, ühe häälikuga, mille kohal oli kriips, nt *Johañes* – sellisel juhul kirjutasin selle juba andmeid kogudes kahe häälikuga, siinkohal *nn*-ga.

Ühtlustamispõhimõtteid rakendasin kogu ajaperioodile (50 aastale) korraga, kuid 1., 2., 3. nime ja levinud nimekombinatsioonide puhul eraldi. Alates tulemuste osast kasutan kõige tavalisemat nimevarianti, esmamainimisel esitan ka teised nimekujud. Eelisinimede muutumist kirjeldades nimetan esmamainimisel üksnes need nimekujud, mis esinesid vastavas ajavahemikus. Ajas edasi minnes ja uue nimekuju lisandudes märgin levinuima nimekuju kõrvale ka selle. Tulemuste osas kajastub nimede sünnimeetrikapärane kirja pilt. See tähendab, et nimesid esineb nii vanas kui ka uues kirjaväis.

5.2.1.2. Nimede ladinapäramine

Ajastuomaselt, st venestamispoliitika tõttu, olid analüüsiperioodi üheksa ehk 1892.–1900. aasta meetrikate kanded kirillitsas. Kuigi eesnimed olid sageli ladina tähtede ümberpanekud kirillitsasse, olid nii mõnedki nimed venepäramatud või lihtsustatud. Selleks et neid nimesid oleks võimalik varasemate aastatega võrrelda, ühtlustasin need varasema ladinapärase nimekirjutustava alusel, nt *Beame ~ Beathe*. Lähtusin Rajandi nimeraamatust (1966), kus on kirillitsas nimede ladina tähestiku vasted, ja ladina tähtede kirillitsasse panemise eeskirjaraamatust (Ministriell... 1899). Eeskirjaraamatus anti juhiseid ladina tähestikus nimede venekeelsetesse kirikuraamatutesse translitereerimiseks keelte kaupa.

Tabel 2. Nimedes ladinapärastatud häälikud ja häälikuühendid

Ladinapärastatud häälik või häälikuühend	Näited
sõnaalguline <i>Io</i> → <i>Jo</i> (<i>I</i> oli märgitud ladina tähestikus)	Юланда → Jolanda, Иоханнесъ → Johannes
<i>z</i> → <i>s</i>	Елизабетъ → Elisabeth
<i>ija</i> → <i>ia</i> (<i>i</i> oli märgitud ladina tähestikus)	Марія → Maria, Кристиянь → Kristian
<i>h</i> → <i>ch</i>	Албрехтъ → Albrecht
<i>v</i> → <i>w</i>	Вилхелмине → Wilhelmine, Кристовъ → Kristow

Tabelis 2 toodud ladinapärastamisvõtteid rakendasin paljude nimede puhul, kuid järgmisi võtteid kasutasin ainult ühe nime tarvis: *Алисъ* → *Alice*, *Ейлме* → *Õilme*, *Шарлотте* → *Charlotte*, *Пернартъ* → *Pärnart*, *Юрри* → *Jüri*. Venekeelsetes sünnimeetrikates kasutati üleüldiselt vähem võõrapärasusi, nt *Рихардъ* vs. *Richard*, *Матилде* vs. *Mathilde*, *Фридерике* vs. *Friederike*, ja kahe täishääliku asemel pigem ühte, nt *Роза* vs. *Roosa*.

5.2.2. Analüüsimetod

Andmete töötlemiseks kasutasin andmetöötlusprogrammi Microsoft Excel ning statistika- ja graafikaprogrammi R. Lüganusel pandi 19. sajandi teises pooles lastele nii üks, kaks, kolm kui ka harvadel juhtudel neli nime. Kuivõrd kuni sajandi lõpuni oli valdav ühe nime andmine, analüüsin siinses töös eelkõige ristitute 1. nimesid, vähesel määral pööran tähelepanu ka 2. ja 3. nimedele.

5.2.2.1. Nimekasutuse näitajad

Et kahandada nimede variatiivsust ja näidata nende päritolu, rühmitasin nimed eri liikidesse. Nime liigi määramiseks ehk et määratleda laennimesid, laennimede võõrapäraseid variante, 19. sajandi suhtes uusi võõrapäraseid nimesid ja uusi mugandeid, lähtusin Rajandi nimeraamatu (1966) nimede etümoloogiast, Hussari (2009; 2011), Huno

Rätsepa (2002) ja mehenimede puhul Evar Saare (2017) artiklite nimenäidetest. Selgeid vene nimesid (*Jelena, Wladimir*) pidasin igal juhul uuteks võõrapärasteks nimedeks, isegi kui neil on ühised juured Eesti alal juba kasutusel olnud nimedega. Kuigi Roos (1962: 419) on pidanud nimesid *Ella* ja *Hilda* (esines Andres Saali jutustuses „Hilda“) eestipäraseks, liigitasin need uute võõrapäraste nimede hulka, sest tegu oli Saksamaal 19. sajandi lõpus levinud nimedega (BV Ella, BV Hilda). Seevastu rahvusvaheline nimi *Linda* sel ajal Saksamaal levinud polnud (BV Linda) ja liigitus siinses töös eestipäraseks nimeks, sest hakkas suure tõenäosusega levima Kalevipoja ema Linda eeskujul.

Selleks et andmeid kvantitatiivselt analüüsida, liitsin viie järjestikuse aasta andmed, nii et moodustus kümme viisaastakut. Sellist meetodit on kasutanud ka näiteks Henno (2000). Iga viie aasta kohta leidsin tüdrukute ja poiste ning mehe- ja naisenimede puhul eraldi järgmised näitajad. Näitaja ristituid ühe nime kohta leidmiseks jagasin ristitute arvu selle perioodi nimede arvuga ja see näitab, mitu ristitut on keskmiselt ühe nime kohta ehk nimede suhtelist rohkust või vähesust tollases eesnimistus. Unikaalnimede leviku näitamiseks leidsin unikaalnimega ristitute osakaalu kõigist ristitutest ja unikaalnimede osakaalu kõigist nimedest. Mitmiknimede leviku kirjeldamiseks arvutasin mitmiknime ja kaksiknime saanute osakaalu kõigist ristitutest. Päritolu alusel jagunenud nime liikide leviku näitamiseks leidsin kindla nime liigi saanute osakaalu kõigist ristitutest ja kindla nime liigi osakaalu kõigist nimedest. Selleks et kirjeldada eelisnimede kasutuse muutumist, arvutasin 10 ja 3 eelisinime ning esinimega ristitute osakaalu kõigist ristitutest. Leidsin nii iga viisaastaku kui ka poolsajandi kokkuvõttes eelisinimed ja levinud 2. ja 3. nimed ning 50 aasta levinumad nimekombinatsioonid, et näidata analüüsitud ajavahemikul esinenud levinud eesnimesid ja nende muutumist. Tuvastasin laste nimede seosed ristivanema nimega, leides nii ristivanemaga identsete kui ka sarnaste nimede osakaalu. Uuendusnimede puhul leidsin nimeandmise motiivide näitamiseks soos vahet tegemata eeskujunime allikaid ja kaudseid seoseid uuendusnime valikuks. Kvalitatiivselt uurisin, kuidas levisid 19. sajandi teises pooles osa võõrapärased nimed.

5.2.2.2. Eeskujunimed

Ristivanema nime kui eeskujunime vaatlesin nii identseid kui ka sarnaseid nimesid arvesse võttes. Kuna kõigi ristivanemate puhul polnud eesnime märgitud, võis tegelikult

olla rohkematel lastel ristivanema eeskujul saadud nimi, kui andmetest välja tuleb. Eespool tutvustatud nimede ühtlustamist rakendasin ka selleks, et määrata, kas lapse nimi on identne ristivanema nimega, sest näiteks eriti kirillitsas kirjutatud tekstis ei pruugitud sünnimeetrikates kõrvaliste inimeste (vaderite) nimede puhul olla täpne. Samuti märkisin identsena sellised juhud, kus laps oli nimeks saanud ühe vaderi nimedest, nt *Miina Aline* ja *Aline*. Sarnaste nimede all pean silmas etümoloogiliselt ühest nimest kujunenud nimesid ja nimevariante ning võõrapäraseid nimesid ja nende mugandusi eesti keelde. Kuigi mõne nime puhul on sarnasus üsna ilmne (nt *Miina* > *Wilhelmina*, *Lina* > *Line*, *Mari* > *Marie*), mõne teise nime puhul veidi kaudsem (*Jaan* > *Johannes*), siis nentida saab üksnes sarnasust ja võimalikku seost. Sarnasus võis tuleneda nii tahtlikust valikust kui ka juhusest. Seekaudu märkisin sarnasuse alusel võimalikeks eeskujunime- ja nimepaarideks näiteks *Mai* ja *Marie*, *Ewa* ja *Eweline*, *Anu* ja *Annette*, *Leenu* ~ *Leena* ja *Helena*, *Tina* ja *Leontine*, *Lina* ja *Aline*, *Liisu* ja *Elisabethi*, *Jaani* ja *Johannese*, *Kustawi* ja *Augusti*, *Priidiku* ja *Friedrichi*. Peale ristivanema nime oli mõne lapse puhul märgata, et eeskuju oli võetud ristivanema abikaasa nimest, kuid selle kohta ma statistikat ei teinud.

19. sajandi lõpu poole oli ka etniliste eestlaste seas muutunud tavalisemaks mehenime naissoole kohandatud variantide kasutamine. Seetõttu pidasin ka vastassoost vaderi nime eelnimetatud juhul sarnaseks eeskujunimeks. Seega lisandusid eeskujunime- ja nimepaaride hulka ka näiteks *Kristjan* ja *Kristine*, *Ottomar* ja *Ottilie*, *Anton* ja *Antonie*, *Paulus* ja *Pauline*, *Johannes* (*Jaan*, *Juhan*) ja *Johanna*, *August* (*Kustaw*) ja *Auguste*, *Albert* ja *Albertine*, *Priidik* ja *Friderike*, *Willem* ja *Wilhelmine*, *Aleksander* ja *Aleksandrine*.

5.2.2.3. Uuendusnimedega seotud näitajad

Uuendusnimede ehk esimeste uute nimedena käsitlesin kõiki Lüganusel alates 1851. aastast esimest korda pandud nimesid, sh laennimesid, millest mõni võis olla juba varemgi laialdaselt kasutusel. Samuti oli tõenäoliselt mõni võõrapärane nimi juba varem kasutusel. Lüganusel 19. sajandi teisel poolel antud uuendusnimedega seotud teguritena vaatlesin kohalike teise etnilise päritoluga inimeste, härrasrahva, ristivanemate, ema, isa ja vanaisa nimesid kui eeskujunimesid ja kas nimi oli varem esinenud 2. või 3. nimena mõnel eesti soost lapsel. Samuti vaatlesin, kas uuendusnime

saanud lapse ema, isa või ristivanem oli teise etnilise päritoluga või olid (risti)vanem(ad) sotsiaalselt edenenud, kas isa oli talupoeg või ametimees ja kas perekond oli vastuvõtlik uutele nimedele. Iga näitaja kohta leidsin, mitme protsendi uuendusnime saanute puhul see näitaja esines ehk kui suures ulatuses oli uuendusnimi näitajaga seotud. Seejuures kasutan seost siinses töös äsja mainitud tähenduses (vrd hii-ruut-testiga leitud seos kahe tunnuse vahel). Sotsiaalsele edenemisele võis viidata isa ametinimetuse olemasolu ja viitasid ema neiupõlvenime olemasolu, vanemate ja ristivanemate puhul oma ajast varem esinenud võõrapärane eesnimi koos võõrapärase perekonnanimega, mitu eesnime, võõrkeelne tiitel (härra, proua, preili). Et määrata, kas perekond oli vastuvõtlik uutele nimedele, märkisin iga uuendusnime saanu juurde ka tema perekonnanime. Perekond oli vastuvõtlik uuele nimedele, kui peres oli vähemalt kaks uuendusnime saanud last.

Eeskujunimena arvestasin alates 1851. aastast Lüganusel ristitud teise etnilise päritoluga laste ja nende vanemate kõiki eesnimesid. Seega võib mõne nime eeskujunimi arvestusest puududa, sest teise etnilise päritoluga laps oli ristitud enne 1851. aastat. Härrasrahva hulka arvasin mõisa omaniku, tema abikaasa ja kõik lapsed (vrd tavaline käsitlus, kus härrasrahvaks peetakse mõisa omanikku ning tema peret, sugulasi, tuttavaid ja mõisa rentikke). Härrasrahva puhul võtsin arvesse nende kõiki eesnimesid, mida võis olla kuni viis. Mõisa omaniku laste nimesid arvestasin kui eeskujunimesid sel juhul, kui samanimeline eesti soost laps oli ristitud selle mõisa omaniku valitsemisajal või pärast seda ja mõisa omaniku laps oli ristitud enne samanimelist eesti soost last. Arvesse ei läinud ainult enne 1851. aastat valitsenud mõisa omanikud ja nende perekonnad. Eeskujunimeks pidasin üksnes lapse nimega identset nime, võttes siiski arvesse alapeatükis 5.2.1.1 mainitud ühtlustamispõhimõtteid.

Kui lapse isa polnud tavaline talupoeg, oli sünnimeetrikas märgitud tema nime ette amet. Uuendusnime saanute isadel olid järgmised ametinimetused: koolmeister, vallakirjutaja, köster, kõrtsmik, eruallohvits, sepp, maalrisell, rätsep, rätsepasell, kingsepasell, pottseppmeister, pottsepasell, sadulsepasell, puusepasell, mölder, tisl, meier, parkal, jaamaülem, raudteejaama ülem, abi, jaama kassiir, pumbamasina operaator, juhataja, vastuvõtja, rannavaht, (eru)soldat, kutsar, aidamees ja aednik. Kuigi ameti oli meetrikakirjutaja üldjuhul üles märkinud, ei pruukinud see iga kord niimoodi olla. Isa

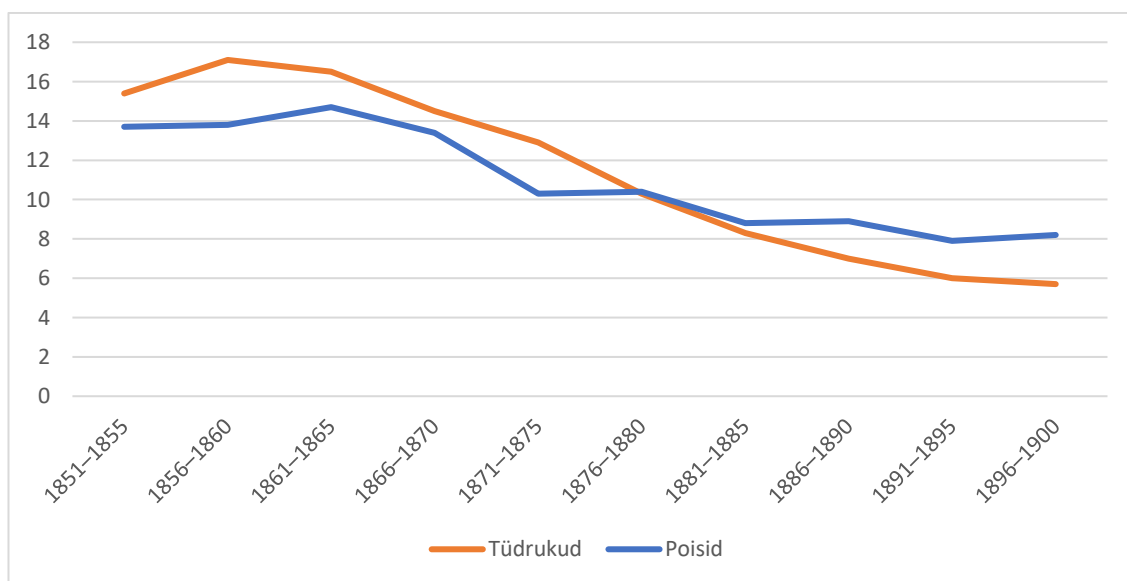
ametipidaja staatust võib pidada uute nimede sissetulekul tähtsaks, sest ametis olijatel oli kokkupuuteid rohkemate inimestega, sh kohalike teise etnilise päritoluga inimestega (Hussar 2009: 520).

6. LÜGANUSE 19. SAJANDI TEISE POOLE NIMEDE ANALÜÜSI TULEMUSED

Lüganusel ristiti 1851.–1900. aastal 6297 eesti soost tüdrukut ja 6359 eesti soost poissi, ühes viisaastakus ristiti keskmiselt 629,7 tüdrukut (olenevalt viisaastakust 585–711) ja 635,9 poissi (olenevalt viisaastakust 560–733) ning ühes aastas ristiti keskmiselt 125,9 tüdrukut ja 127,2 poissi (vt lisa 1 ja 2).

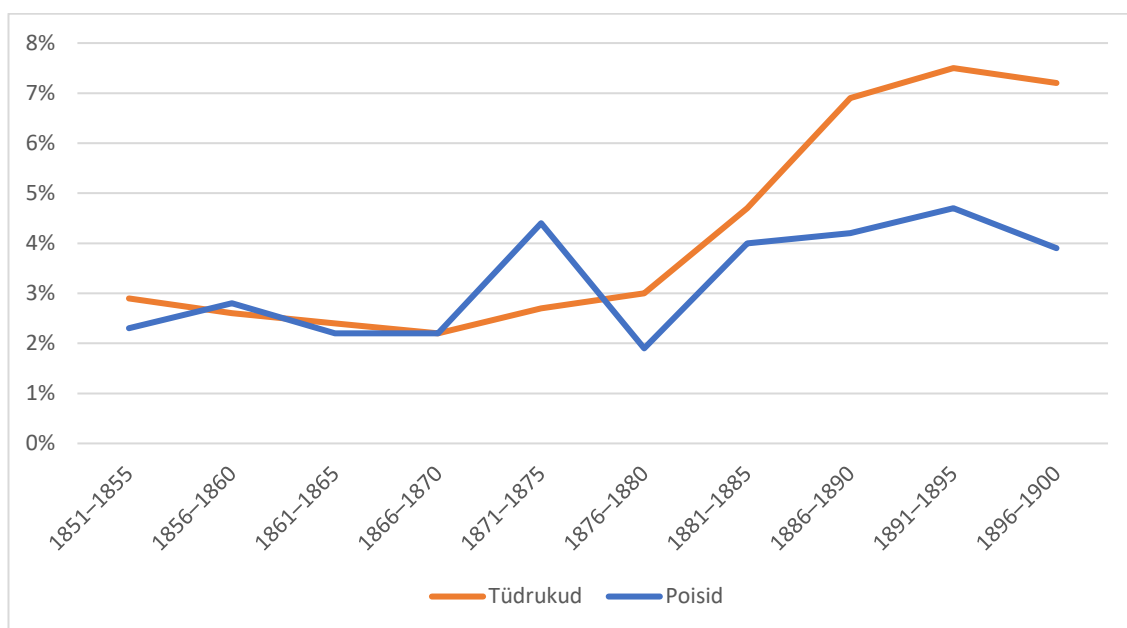
6.1. Eri nimedest

Ristitute arv ühe nime kohta oli 19. sajandi teises pooles langevas trendis tüdrukute puhul alates teisest viisaastakust, poiste puhul alates kolmandast viisaastakust (vt joonis 2). Kui aastatel 1851–1855 oli tüdrukute seas ristituid ühe nime kohta 15,4, siis sajandi viimases viisaastakus 5,7 ehk kahe kolmandiku võrra vähem. Poiste puhul olid samad arvud vastavalt 13,7 ja 8,2 – seega kahanes ristitute arv ühe nime kohta võrreldes tüdrukutega vähem, ligi kolmandiku võrra. Kuni 1880. aastani oli mõlema soo puhul ristituid ühe nime kohta üle kümne, seejärel veidi vähem. 19. sajandi teise poole peale kokku oli tüdrukute seas ristituid ühe nime kohta 35 ja poiste seas 40,2, millest järeldub, et esimese 20 analüüsitud aasta nimede vähesus mõjutas kogu sajandi teist poolt niivõrd, et keskmiselt oli ühe nime kandjaid palju.

Joonis 2. Ristituid ühe nime kohta

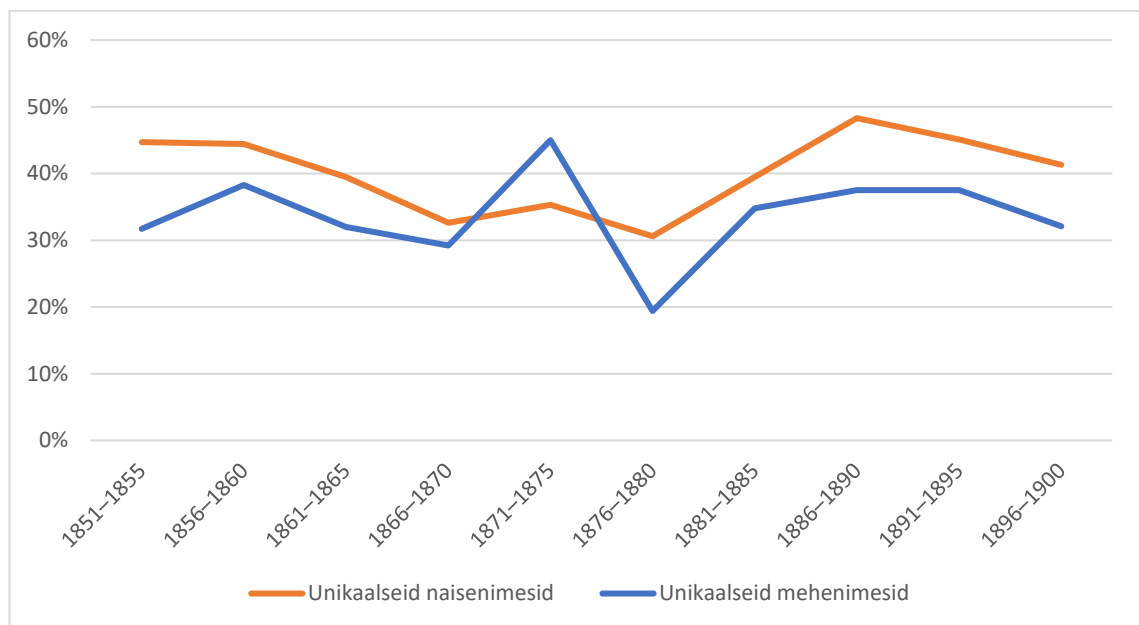
Lisades 1 ja 2 olevates tabelites on toodud ühtlasi eri 1., 2. ja 3. naise- ja mehenimede arvud iga viisaastaku ning kogu sajandi kohta. Seejuures esines 22,5% 2. naisenimedest ja 28,3% 2. mehenimedest ainult 2. nimena ning 5,1% 3. naisenimedest ja 9,1% 3. mehenimedest ainult 3. nimena.

Joonis 3. Unikaalnimega ristitute osakaal kõigist ristitud tüdrukutest ja poistest

Enne 1871. aastat sai unikaalnime (ainult üks vastava nime kandja viisaastakus) alla 3% tüdrukuid (vt joonis 3). Aastatel 1871–1895 ehk 25 aasta jooksul sai unikaalnime üha rohkem tüdrukuid: 1871. aastaga algavas viisaastakus 2,7% ja 1895. aastaga algavas viisaastakus juba 7,5%. 19. sajandi viimases viisaastakus oli unikaalnime saanud 0,3% vähem kui sellele eelnevas viisaastakus. Poiste puhul olid esimesed 30 analüüsitud aastat ebastabiilsemad: unikaalnimega ristitute osakaal oli esimesed 20 aastat 2–3% vahel, püsidis neist viimased kümme aastat 2,2% juures, seejärel, aastatel 1871–1875 oli unikaalnime saanud poisse kaks korda rohkem ja järgmises viisaastakus taas kaks korda vähem. Aastatel 1881–1895 ehk 15 aasta vältel sai unikaalnime 4–5% poisse. Sajandi viimases viisaastakus oli unikaalnimega ristitud poisse nagu tüdrukuidki eelmisest viisaastakust vähem, poiste puhul 0,8% vähem ehk 3,9%. Kui 1871. aastani oli unikaalnimega ristitud nii poiste kui ka tüdrukute seas suhteliselt võrdselt, aastatel 1871–1875 oli unikaalnime saanud poisse peaaegu poole rohkem, siis edaspidi anti tüdrukutele

võrreldes poistega unikaalnime märkimisväärselt rohkem, sajandi kolmes viimases viisaastakus umbes 3% võrra enam. Kogu 19. sajandi teise poole peale kokku sai unikaalnime (siinkohal poole sajandi jooksul korra esinenud nime) mõlema soo puhul ligi 1% ristituid.

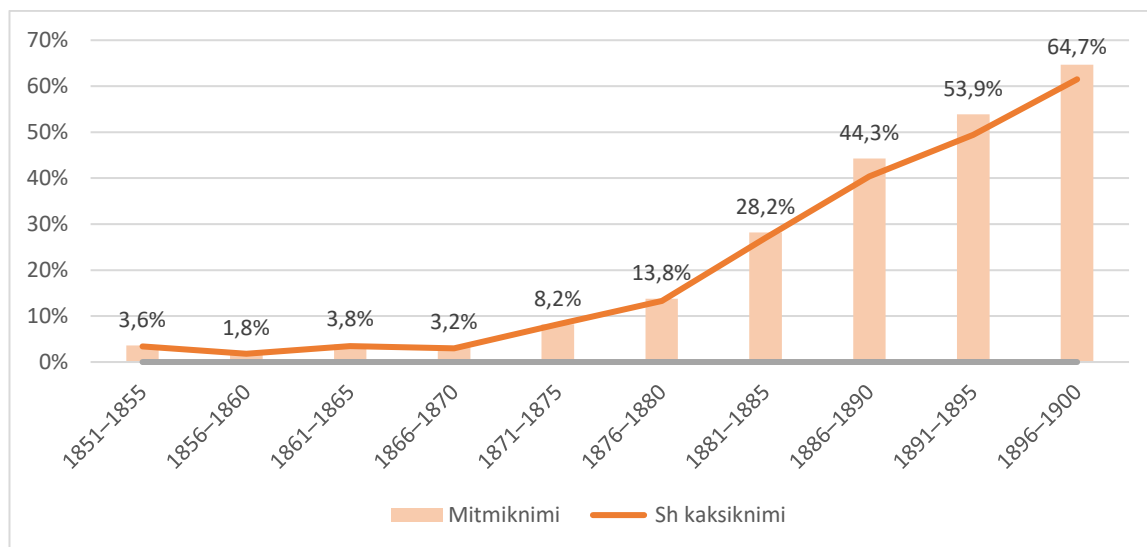
Joonis 4. Unikaalnime osakaal kõigist naise- ja mehenimedest

Unikaalnime osakaal kõigist naise- ja mehenimedest oli 19. sajandi teises pooles kõikuv, selget trendi ei tulnud esile (vt joonis 4). Analüüsitud perioodi esimese kümne ja viimase 15 aasta jooksul moodustasid unikaalnimed kõigist naisenimedest üle 40%, vahepealsel ajal oli neid 30–40%, 1886.–1890. aastal olid peaaegu pooled naisenimed unikaalsed. Mehenimede seas olid 19. sajandi teises pooles igas viisaastakus enamasti üle 30% unikaalnimed, ainult aastatel 1876–1880 oli unikaalnimesid viiendik. Kogu 19. sajandi teise poole naisenimedest olid kolmandik ja mehenimedest 30% unikaalnimed. Nendeks nimedeks, mida kogu sajandi vältel pandi üksnes ühe korra, olid naisenimedest näiteks *Augustine*, *Benita*, *Charlotte* (esines kirillitsas: *Шарлотте*), *Emili*, *Gerda*, *Hermine*, *Irmgard* (*Ирмгардъ*), *Jolanda* (*Юланда*), *Linde* (*Линде*), *Matreli* (*Матрели*), *Petrine*, *Rosette* (*Росетте*), *Salome* ja *Walfriede* ning mehenimedest näiteks *Alwret*, *Bertram*, *Donart*, *Elias*, *Esaw* (*Есаѣъ*), *Georg*, *Iwan*, *Jakobus* (*Якобусъ*), *Leo*, *Michael*,

Moses (Моисей), Silwio (Силvio) ja *Tanel*. Kaks poissi said seejuures endale perekonnanimena käsitletava eesnime, *Antonofi* ja *Mentsikowi* (2. nimena).

6.2. Mitmiknimedest

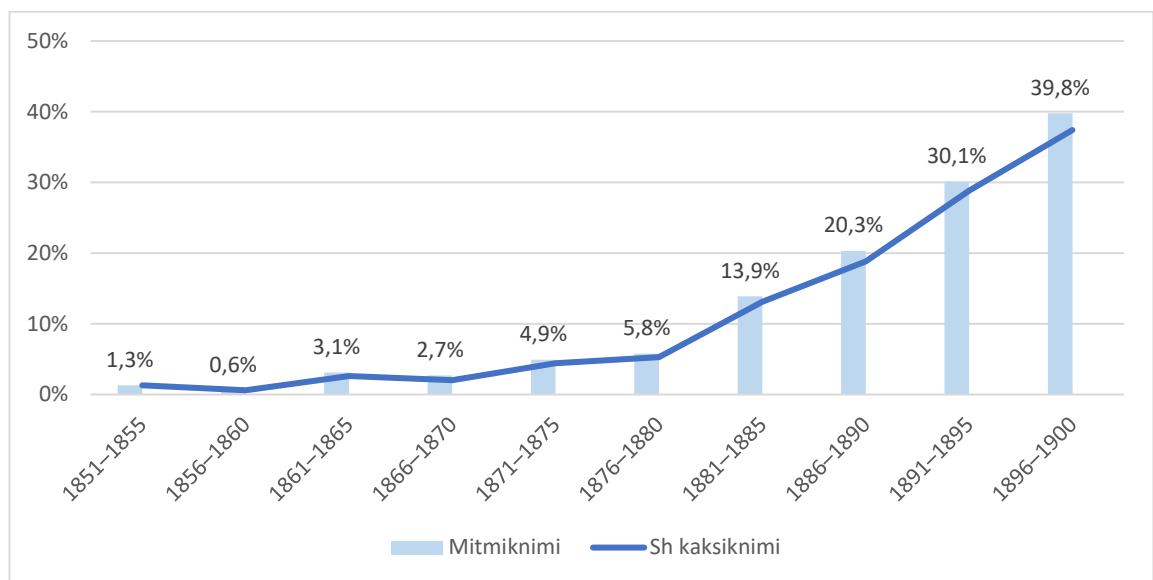
Kuni 1871. aastani sai mitmiknime väga vähe tüdrukuid (kuni 3,6% kõigist nime saanuist viisaastakus), alates 1871. aastast hakkas mitmiknime saanute osakaal kasvama (vt joonis 5). Kui aastatel 1871–1875 pandi mitmiknimi 8,2% tüdrukutele, siis järgmises viisaastakus juba 6% võrra rohkematele ning seejärel suurenes mitmiknime saanute osakaal sajandi lõpuni igas järgnevas viisaastakus 10–16% võrra. 19. sajandi lõpus sai mitmiknime kaks kolmandikku tüdrukuid. Kui varem tähendas mitmiknimi peaaegu alati kaksiknime (0–0,8% tüdrukuid sai kolmiknime), siis alates 1886. aastast kuni sajandi lõpuni pandi igas viisaastakus kolmiknimi 3,2–4,5% tüdrukutele (vt ka lisa 1). Kolm tüdrukut sai ka neliknime: 1889. aastal ristiti *Emilie Rosalie Alide Elisabeth*, 1891. aastal *Miili Alide Aline Elisabeth* ja 1892. aastal *Erika Adele Luise Emilie* (*Ерика Аделе Лйизе Еmulie*). Siiski võib öelda, et ka kolmiknimi oli 19. sajandi teises pooles tüdrukute seas haruldane. 19. sajandi teise poole kokkuvõttes sai kaksiknime viiendik tüdrukuid, kolme või nelja nime saanud oli umbes 1%.

Joonis 5. Mitmiknime ja kaksiknime saanute osakaal kõigist ristitud tüdrukutest

Ka poiste puhul hakkas mitmiknime saanute osakaal suurenema alates 1871. aastast, varem sai mitmiknime ja seejuures ainult mõnel juhul kolmiknime 0,6–2,7% poisse

(vt joonis 6). Aastatel 1871–1875 oli mitmiknime saanuid 4,9%, järgmises viisaastakus protsendi võrra rohkem, seejärel suurenes mitmiknime saanute osakaal 7% võrra. Aastatel 1886–1890 oli mitmiknime saanuid viiendik ja iga järgneva viisaastakuga kümnendiku võrra rohkem. Sajandi viimases viisaastakus anti mitmiknimi 40% poistele. Kogu 19. sajandi teise poole jooksul tähendas mitmiknimi sisuliselt kaksiknime, sest kuni viimase viisaastakuni anti kolmiknimi 0–1,6% poistele, 1896.–1900. aastal 2,4% poistele (vt ka lisa 2). Kokkuvõtvalt sai 19. sajandi teises pooles kaksiknime ligi kümnendik poisse ja kolmiknime umbes 1% poisse.

Joonis 6. Mitmiknime ja kaksiknime saanute osakaal kõigist ristitud poistest

Kui üldiselt olid mitmiknime nimeosad üksteisest erinevad, siis *Aleksander* oli selline mehenimi, millele kahel juhul lisati 1. nimena selle lühenenud ja muganenud vorm, st ristiti üks *Leksi Aleksander* ja üks *Sassa Aleksander*. Peale selle ristiti ka kaks *Eedi Eduardi*, millest 1. nimi on teise mugand. Nende näidete põhjal on näha, et lühike ja muganenud nimi esines 1. nimena ja selle võõrapärane variant 2. nimena – tõenäoliselt 1. nimega neid kutsutigi.

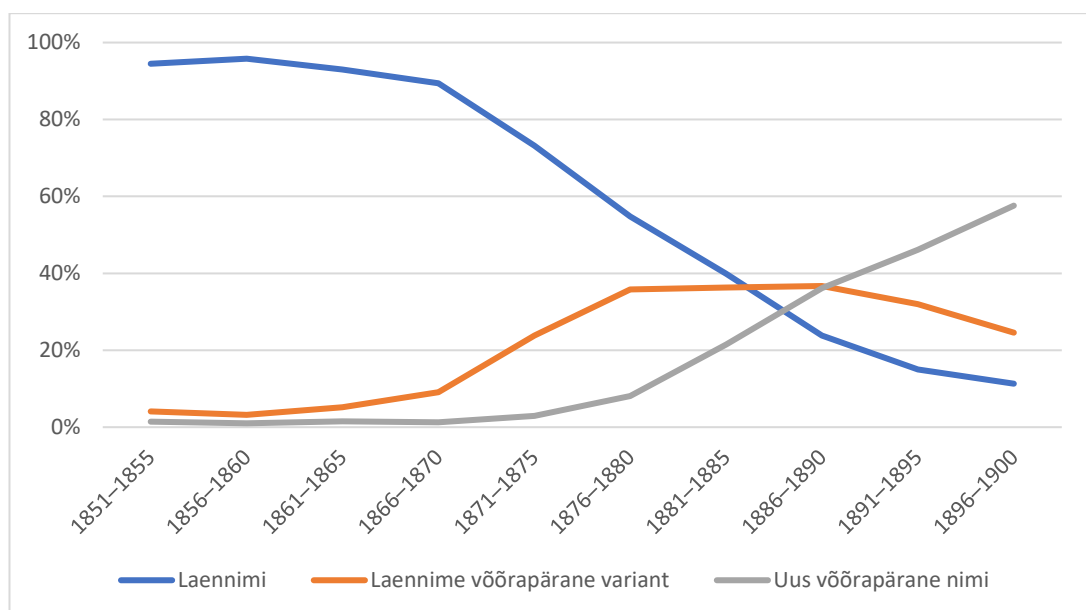
6.3. Nime jaotusest päritolu järgi

Lüganusel esines 19. sajandi teises pooles nii naise- kui ka mehenimede seas laennimesid, laennimede võõrapäraseid variante, uusi võõrapäraseid nimesid, uusi mugandeid ja

eestipäraseid nimesid. Selles alapeatükis analüüsin naise- ja mehenimede puhul eraldi, mil määral muutus perioodi jooksul iga mainitud nime liigi saanute osakaal kõigist nime saanutest ja kindla nime liigi osakaal kõigist nimedest.

6.3.1. Naisenimed päritolu järgi

1850.–1870. aastani pandi tüdrukutele võrreldes teiste nime liikidega suure ülekaaluga laennimesid: olenevalt viisaastakust sai laennime 89,4–95,8% tüdrukuid (vt joonis 7). Tavalisematest laennimedest tuleb hiljem juttu, veidi harvem esinenute hulka kuulusid näiteks *Katta*, *Kreet*, *Tiina* ~ *Туна*, *Leena* ~ *Lena* ~ *Леена* ~ *Лена* ja *Anni* ~ *Анни* (vt lisa 3). Vähesel määral (3,2–9,1%) said sel ajal tüdrukud nimedeks ka laennime võõrapäraseid variante (LVV) ja kõigest u 1% juhtudel uusi võõrapäraseid nimesid (UVN).

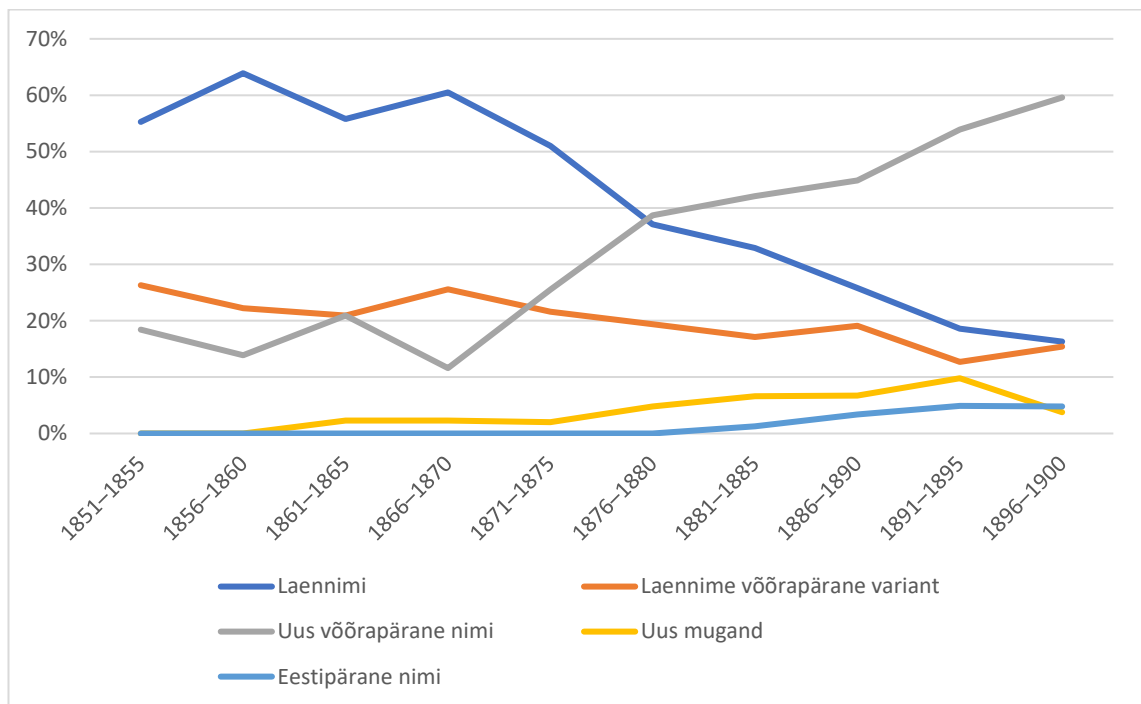

Joonis 7. Naisenimed päritolu järgi kõigist nime saanutest %-des

Laennime saanute osakaal hakkas märkimisväärselt vähenema 1871. aastast, kahanedes iga viisaastakuga vähemalt 9% võrra ja kõige rohkem 18% võrra (vt joonis 7). Enne viimast viisaastakut oli vähenemine tagasihoidlikum (4% võrra). Kui aastatel 1871–1875 sai ligi kolmveerand tüdrukuid laennime, siis aastatel 1896–1900 ainult ligi kümnendik.

Seejuures hakkas 1871. aastal alanud viisaastakust laennime võõrapäraste variantide saanute osakaal suurenema: võrreldes eelmise viisaastakuga oli sellise nime saanuid 15% rohkem ehk ligi veerand tüdrukutest, seejärel suurenes see järgmises viisaastakus veel 12% võrra ning püsis aastatel 1876–1890 stabiilsena umbes 35% (vt joonis 7). LVV saanute osakaal vähenes järgmiste viisaastakutega 4,7% ja 7,4% ning 19. sajandi viimases viisaastakus sai veerand tüdrukuid LVV. Nende nimede seas ja veidi vähem levinud olid näiteks *Katharina* ~ *Katariina* ~ *Katarina* ~ *Катарина* (laennimi nt *Kadri*), *Karolina* ~ *Caroline* ~ *Karoline* ~ *Karulina* (*Liina*), *Magdalena* ~ *Магдалена* (*Leena*), *Sohwia* ~ *Софue* (*Sohwi*) ja *Wilhelmine* ~ *Вилхелмине* (*Miina*).

Uue võõrapärase nime saanute osakaal suurenes võrreldes aastatega 1871–1875 järgmiseks viisaastakuks 5% võrra ehk sellise nime saanuid oli 8,1%, kuid pärast seda hakkas UVN-i saanute osakaal hoogsamalt suurenema: kuni sajandi lõpuni oli igas järgmises viisaastakus UVN-i saanuid 10–15% võrra rohkem (vt joonis 7). Sajandi viimases viisaastakus sai uue võõrapärase nime 57,6% tüdrukuid. Selliste nimede hulka kuulusid ja olid veidi vähem levinud näiteks *Elwine* ~ *Elwiina* ~ *Elwina* ~ *Елвина* ~ *Елвине*, *Lonni* ~ *Лонни*, *Henriette* ja *Magda* ~ *Магда*. 19. sajandi teise poole kokkuvõttes pandi laennimi 60% tüdrukutele, laennime võõrapärane variant ligi viiendikule ja uus võõrapärane nimi 17% tüdrukutele.

Joonis 8. Naisenime päritoluliigi osakaal kõigist naisenimedest

Kui aastatel 1850–1865 oli laennime saanud tüdrukuid üle 90% ja järgmises viisaastakus 89,4% (vt joonis 7), siis laennimesid endid oli 1870. aastani palju vähem: olenevalt viisaastakust 55,3–63,9% (vt joonis 8). Aastateks 1876–1880 oli laennimede osakaal kõigist nimedest vähenenud võrreldes varasema viisaastakuga 14% võrra, 37,1%-ni, seejärel vähenes nende osakaal olenevalt viisaastakust 2–7% võrra. 19. sajandi lõpus moodustasid laennimed kõigist nimedest 16,3% ehk võrreldes 19. sajandi teise poole algusega oli neid üle kolme korra vähem.

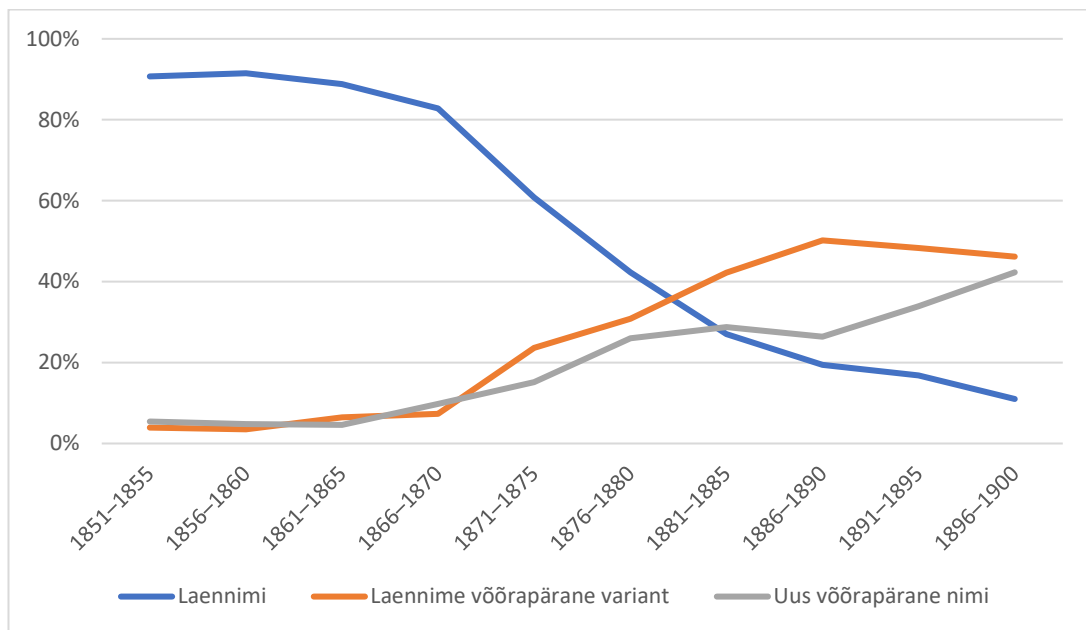
Laennimede võõrapäraseid variante oli 19. sajandi teise poole jooksul 12,6%–26,3%. Analüüsitud ajavahemiku alguses oli neid rohkem (üle 20%), alates 1876. aastast alla 20% (vt joonis 8). Uued võõrapärased nimed moodustasid kõigist nimedest kuni 1870. aastani olenevalt viisaastakust 11,6–20,9%. Seejärel suurenes nende hulk mõlema järgmise viisaastakuga üle 10% võrra ja aastatel 1876–1880 oli UVN-e juba 38,7%. Edaspidi kasvas UVN-ide hulk kuni sajandi lõpuni tasapisi (kuni 6% võrra, eelviimaseks viisaastakuks 9%). 19. sajandi lõpus moodustasid UVN-id kõigist nimedest 59,6% ehk enamuse.

Kui uue mugandi või eestipärase nime saanud oli 19. sajandi teises pooles väga vähe, siis nende liikide hulka kuuluvaid nimesid oli siiski veidi rohkem (vt joonis 8). Uus mugand tuli tüdrukunimede puhul esimest korda kasutusele ajavahemikus 1861–1865 ning nende osakaal püsis selle ja järgmise kahe viisaastaku jooksul 2% juures. Seejärel hakkas nende osakaal veidi suurenema, aastatel 1891–1895 oli neid kümnendik, kuid sajandi lõpuks oli neid vähem, 3,8%. Uue mugandi alla kuulusid näiteks *Adi* ~ *Aðu* (UVN *Adele* ~ *Аделе*, *Adelheid* ~ *Аделхейд*), *Jette* ~ *Iemme* (*Henriette*) ja *Taali* ~ *Таали* ~ *Тали* (*Natalie* ~ *Намание*).

Esimene eestipärane nimi *Linda* pandi 1884. aastal ning aastatel 1881–1885 oli eestipäraseid nimesid 1,3% (vt joonis 8). Seejärel suurenes nende osakaal mõlema järgnenud viisaastakuga paari protsendi võrra ja oli viimases viisaastakus 4,8%. Eestipärased nimed olid veel *Õilme* (esines üksnes kirillitsas: *Ейлме*), *Elmi*, *Helmi* (*Хелми*), *Lilli* (*Лилли*), *Linde* (*Линде*) ja *Salme* ~ *Салме*. 19. sajandi teise poole kokkuvõttes oli kõige rohkem uusi võõrapäraseid nimesid (54,1%), järgnesid laennimed (22,8%) ning laennime võõrapärased variandid (12,6%), uued mugandid (7,1%) ja eestipärased nimed (3,8%).

6.3.2. Mehenimed päritolu järgi

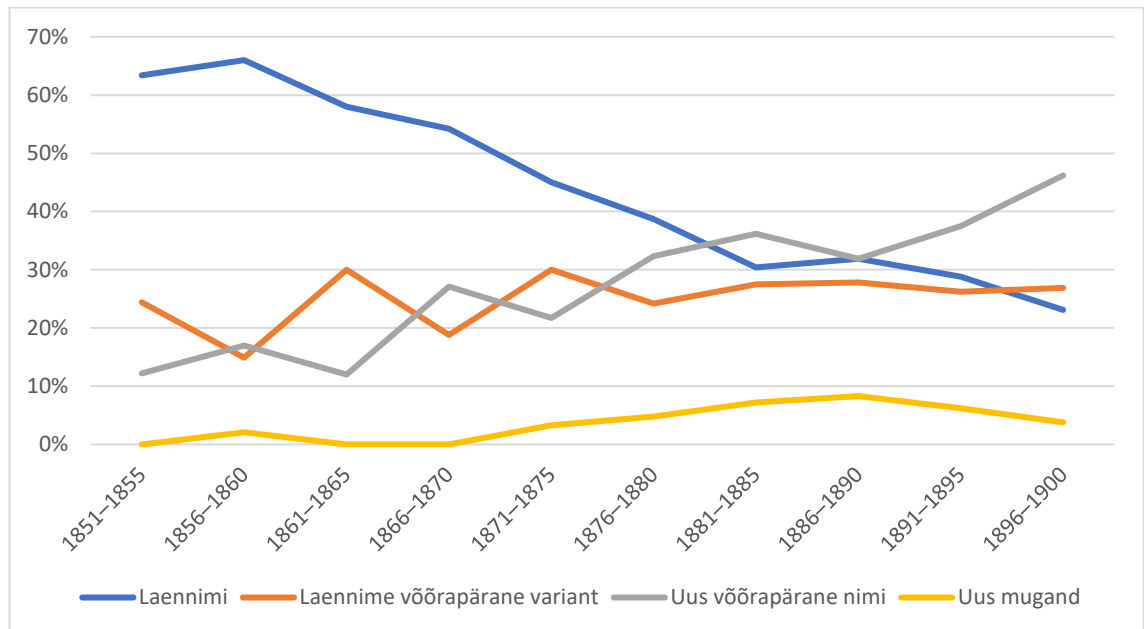
Poistest sai kuni 1865. aastani ligi 90% laennime, järgmises viisaastakus vähenes laennime saanute hulk 6% võrra (vt joonis 9). Edasi kahanes laennime saanud poiste osakaal kiires tempos: kahes järgnenud viisaastakus mõlemas umbes viiendiku võrra, olles 1876.–1880. aastal 42,3%, ning seejärel 15% võrra. Edaspidi laennime saanute hulk küll vähenes, ent veidi aeglasemas tempos (2,6–7,6% võrra) ning sajandi lõpus sai laennime ligi kümnendik poisse. Veidi harvem esinenud laennimede hulka kuulusid näiteks *Kustu*, *Hindrik* ~ *Hinrik*, *Karla* ~ *Карла*, *Simu* ja *Willem* ~ *Виллемъ*.

Joonis 9. Mehenimed päritolu järgi kõigist nime saanutest %-des

Laennime võõrapärase variandi ja uue võõrapärase nime saanute osakaal oli aastatel 1851–1871 väga sarnane ja ühtlasi väike (3,5–9,8%; vt joonis 9). Kui arvata välja aastad 1861–1865, oli uue võõrapärase nime saanuid varem nimetatud ajavahemikus rohkem. Seejärel LVV-de ja UVN-ide andmine muutus. Võrreldes eelnenud viisaastakuga sai aastatel 1871–1875 laennime võõrapärase variandi 16,3% võrra rohkem ehk ligi veerand poisse. Seejärel suurenes LVV saanute osakaal iga järgmise kolme viisaastakuga 7–11% võrra, nii et aastatel 1886–1890 said LVV pooled poisid. Kahes järgmises viisaastakus vähenes LVV saanute osakaal kummaski 2%. Laennime võõrapäraste variantide hulka kuulusid näiteks natuke vähem tavalised nimed *Johann* (laennimi *Juhan* ~ *Juhhan* ~ *Юханъ*), *Kristof* (esines kirillitsas: *Кристофъ*) ~ *Kristohw* ~ *Christoph* (laennimi *Kristow* ~ *Кристовъ*), *Friedrich* ~ *Фридрихъ* (*Priidik* ~ *Придикъ*, *Prits* ~ *Притс*, *Pritsu*), *Reinhold* ~ *Рейнхолдъ* (*Rein*) ja *Dietrich* ~ *Didrich* (*Tiido* ~ *Tido* ~ *Tiidu* ~ *Tuudo* ~ *Tudo* ~ *Tуду*, *Tiidrik* ~ *Tidrik* ~ *Tiidрикъ* ~ *Tидрикъ*). Uue võõrapärase nime saanuid lisandus küll alates 1871. aastast iga viisaastakuga juurde, kuid aeglasemas tempos (3–8% võrra, v.a 11% võrra aastateks 1876–1880 ja ajutine 2% vähenemine aastateks 1886–1890). 19. sajandi lõpuks oli LVV ja UVN-i saanuid üsnagi võrdselt, vastavalt 46,2% ja 42,3%. Uute võõrapäraste nimede seas olid veidi vähem tavalisena näiteks *Alfred* ~ *Алфредъ*, *Ernst* ~ *Ернстъ*, *Ferdinand* ~ *Фердинандъ*, *Robert* ~ *Робертъ* ja *Ruben* ~

Ruuben ~ Рубень ~ Рубень. 19. sajandi teise poole kokkuvõttes said veidi üle pooled poisid endale laennime, ligi veerand poisse laennime võõrapärase variandi ja viiendik poisse uue võõrapärase nime.

Joonis 10. Mehenime päritoluliigi osakaal kõigist mehenimedest

Esimeses kahes analüüsitud viisaastakus moodustasid laennimed mehenimedest vastavalt 63,4% ja kaks kolmandikku (vt joonis 10). Seejärel vähenes järgnenud viisaastakutega nende osakaal 4–9% võrra ning aastatel 1881–1885 oli laennimesid veidi vähem kui kolmandik. Kahe järgneva viisaastaku jooksul oli mehenimede hulgas laennimesid stabiilselt umbes 30% ning sajandi viimases viisaastakus oli neid ligi veerand. Seega vähenes laennimede osakaal 19. sajandi teise poole vältel järk-järgult.

Laennime võõrapäraste variantide puhul polnud 19. sajandi teises pooles kindlat kasvamis- või kahanemistendentsi märgata (vt joonis 10). LVV-de osakaal jäi kogu analüüsitud ajavahemikus enamasti 20% ja 30% vahele, ainult aastatel 1856–1860 oli neid 14,9% ja 1866.–1870. aastal 18,8%. Uute võõrapäraste nimede hulk suurenes analüüsitud ajavahemiku vältel tasapisi, kuid tõusule järgnes peaaegu alati langus. Aastatel 1851–1865 oli UVN-e kõigist nimedest 12,2–17%, järgnevas kahes viisaastakus vastavalt 27,1% ja 21,7%, seejärel kuni viimase viisaastakuni 30%–40%. Sajandi lõpus

olid juba peaaegu pooled nimed UVN-id – seega kasvas nende hulk 19. sajandi teise poole vältel ligi viis korda.

19. sajandi teises pooles oli mehenimede seas ka uusi mugandeid: 1856.–1860. aastal 2,1% ning alates 1871. aastast oli neid järjepidevalt iga viisaastakuga 1–2% rohkem, kõrgpunkt (8,3%) saabus 1886.–1890. aastatel ning seejärel langes nende hulk viimaseks viisaastakuks 3,8%-ni (vt joonis 10). Uute mugandite hulka kuulusid näiteks *Eedi* ~ *Edi* ~ *Eðu* (UVN *Eduard* ~ *Eðyapðr*), *Rudi* ~ *Pyðu* (*Rudolf* ~ *Rudolph* ~ *Rudolw* ~ *Ruddolph* ~ *Ruudolw* ~ *Pyðolph*) ja *Wolli* ~ *Волли* (*Woldemar* ~ *Волдемаръ*). Kogu 19. sajandi teises pooles oli mehenimedest kõige rohkem kasutusel uusi võõrapäraseid nimesid (39%), veidi üle veerandi olid laennimed ja ligi veerand laennime võõrapäraseid variandid ning uusi mugandeid oli 7,5%. Eestipärane nimi (*Waldego* kujul *Валдего*) pandi kogu sajandi vältel üksnes ühele poisile (1895. aastal), 2. nimede seas esinesid eestipäraste nimedena korra nii *Waldegu* (*Валдегу*, 1897. aastal) kui ka *Lembit* (*Лембитъ*, 1896. aastal).

6.4. Eelisinimedest

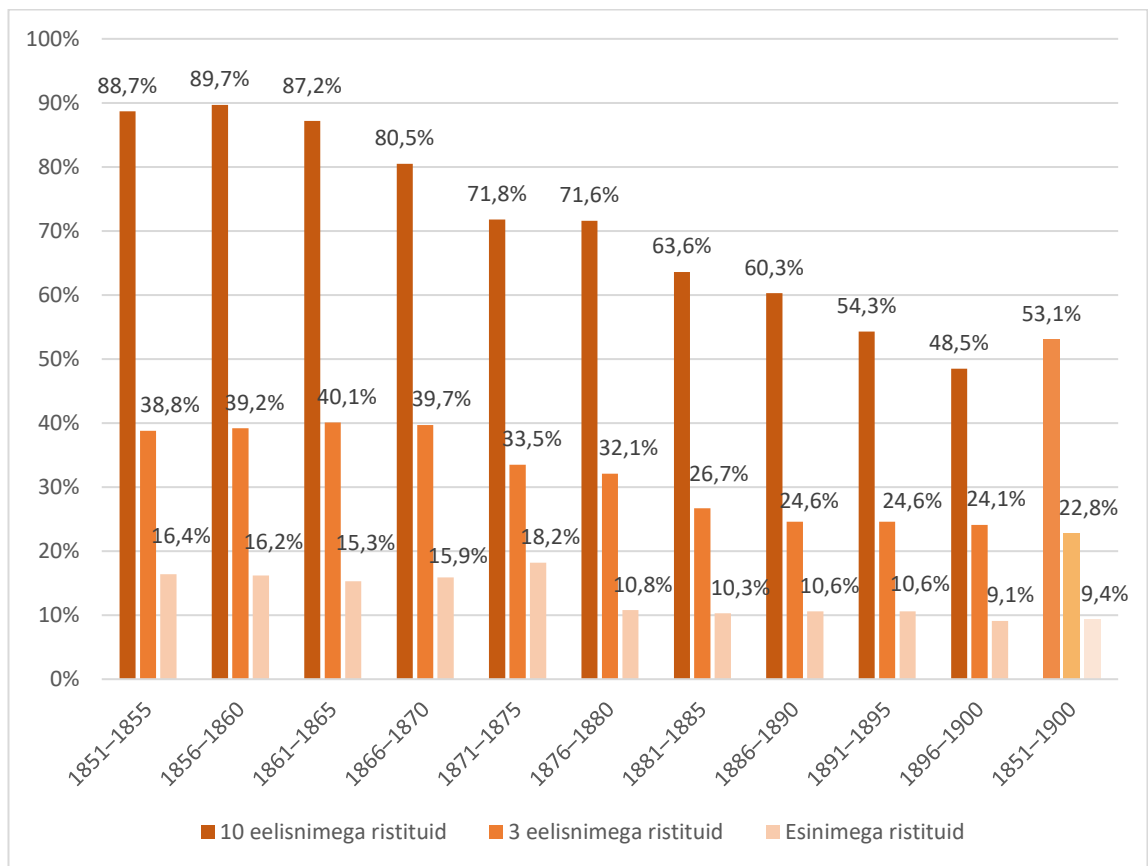
Järgnevalt analüüsin 19. sajandi teise poole kümmet tavalisemat naise- ja mehenime viisaastakute alusel (vt lisa 3 ja 4), et näidata nimekasutust ja selle muutumist. Lisades on toodud iga viisaastaku kohta 20 sagedasimat nime, võrdse sageduse korral rohkemgi. Peale selle eritlen 19. sajandi teises pooles kolme sagedasima 2. nime muutumist viisaastaku kaupa, käsitlen ka sagedasimaid 3. nimesid. Ühtlasi toon esile 19. sajandi teise poole levinumad nimekombinatsioonid. Kõige lõpuks kirjeldan võõrapärase nimede levimist.

6.4.1. Levinud 1. nimed

Vaatlen siinses alapeatükis tavalisimaid naise- ja mehenimesid eraldi. Analüüsin eelisinimedele, esikolmiku nimedele ja esinimedele osakaalu muutumist kõigi nime saanute seas koos eelisinimedele muutumisega 19. sajandi teises pooles, pöörates tähelepanu ka nime liigile.

6.4.1.1. Levinud naisenimed

Analüüsitud 15 esimese aasta jooksul olid levinud samad naisenimed, mis olid kõik laennimed, kõigest veidi erinevas järjekorras (vt lisa 3). Nendeks nimedeks olid *Mari*, *Maarja*, *Miina*, *Leenu* ~ *Lenu*, *Kadri*, *An* ~ *Ann*, *Mai*, *Liisu*, *Anu* ja *Eewa*. Neil aastatel ehk 1851–1865 valiti lapsele nimi kümne eelisnime seast 87,2–89,7% juhtudel ehk üksnes ligi kümnendik tüdrukuid sai mõne muu nime (vt joonis 11). Järgmises viisaastakus ehk aastatel 1866–1870 vahetasid kaks uut nime (*Liina* (laennimi) ja *Paulina* ~ *Pauline* (LVV)) välja varasemad 9. ja 10. koha nimed (*Anu* ja *Eewa*, vt lisa 3) ning kümne eelisnime seast nime saanute osakaal vähenes 80,5% peale (vt joonis 11). Vahetult enne sajandi viimast veerandit polnud eelisnimede hulgas enam nimesid *Kadri* ja *Mai*, mis kadusid esikümne nimede seast ka edaspidiseks ning mis asendusid nimedega *Maria* ~ *Marie*, *Anna*, *Kristina* (kõik LVV-d) ja *Miili* (laennimi, vt lisa 3). Eelisnime sai aastatel 1871–1875 võrreldes eelmise viisaastakuga 9% võrra vähem tüdrukuid, 71,8% (vt joonis 11).

Joonis 11. 10 ja 3 eelisnime ning esinimega ristitud tüdrukute osakaal kõigist ristitud tüdrukutest

Nimede esikolmik oli aastatel 1851–1875 peaaegu muutumatu: 15 esimese aasta jooksul oli esinimi *Mari*, järgmise kümne aasta jooksul oli selleks *Miina*, mis oli ka varem olnud esikolmikus, 2. ja 3. kohal oli neil aastatel veel *Maarja* ning aastatel 1866–1870 oli levimuse poolest kolmas nimi *Leenu* (vt lisa 3). Neist aastatest esimese 20 jooksul valiti esikolmikunimi 40% juhtudel ja aastatel 1871–1875 kolmandikul juhtudel (vt joonis 11). Esinime sai esimese 20 aasta jooksul 15,3–16,4% tüdrukuid ja 1871.–1875. aastal 18,2% tüdrukuid.

Varem mainitud *Maria* ~ *Marie* ~ *Mapia* ~ *Mapia* ~ *Mapie* ja *Anna* ~ *Анна* olid eelisnimede seas 19. sajandi lõpuni (*Annat* polnud üksnes viimases viisaastakus, vt lisa 3). Kui aastatel 1876–1880 oli 1.–2. koha nimi veel *Miina* (*Paulinat* esines sama palju) ning ka *Miili*, *Liina*, *An*, *Maarja* ja *Mari* mahtusid esikümne nimede hulka, siis järgmises viisaastakus olid *Miili* ~ *Mili* (esinimi) ja *Miina* ~ *Mina* (3.–4. kohal) ainukesed

eelisnimede seas olevad laennimed. Aastatel 1876–1880 oli esikolmiku nimede hulgas veel *Miili* ning järgmises viisaastakus olid esinelikus peale *Miili* ja *Miina* ka *Paulina* ~ *Pauliina* ning *Maria*. Esikolmikunime saanud oli aastatel 1876–1880 ligi kolmandik ja järgmises viisaastakus 5% võrra vähem ehk 26,7% (vt joonis 11). Esiüheteistkümne nimede hulka lisandusid aastatel 1881–1885 laennimi *Maali* ~ *Mali*, *Olga* ja *Ida* (UVN-id) ning *Emilie* (LVV, vt lisa 3). Kui aastatel 1876–1880 sai eelisnime 71,6% tüdrukuid, siis järgmises viisaastakus juba 8% võrra vähem (vt joonis 11). Esinime saanud oli neil aastatel ja kahes järgmiseski viisaastakus kümnendik.

19. sajandi viimase 15 aasta jooksul ehk aastatel 1886–1900 polnud enam ühtegi sama sajandi teise poole alguse (esimese 15 aasta) tavalisimat nime eelisnimede seas (vt lisa 3). Võrreldes varasema viisaastakuga lisandus aastatel 1886–1890 ainult üks uus nimi, *Alide* ~ *Aliida* (UVN), mis oli järgmises viisaastakus juba esinimi ning sajandi lõpus teisel kohal. Aastatel 1891–1895 kuulusid esikümne nimede hulka uute nimedena *Alwine* ~ *Alwina* ~ *Алвине* ~ *Алвина* (UVN) ja *Helena* ~ *Хелена* ~ *Хелене* (LVV) ning järgmises ja ühtlasi viimases viisaastakus *Alma* (esines kujul *Алма*, UVN, esinimi) *Linda* ~ *Линда* (eestipärane nimi) ja *Amanda* (*Аманда* ~ *Аманде*, UVN). Viimasest 15 aastast esimeses viisaastakus ja edaspidi ei olnud eelisnimede seas enam *Miinat* ning teises viisaastakus ja edaspidi nimesid *Kristina* ~ *Кристина* ~ *Кристине* ja *Maali* ~ *Маали* ~ *Мали* (aastatel 1896–1900 oli 9. kohal). Sajandi lõpus kadusid eelisnimede seast *Ida* ~ *Ида*, *Alwine*, *Miili* ~ *Миили* ~ *Мїли* ~ *Мили* ja *Anna*. Neil aastatel vähenes eelisnime saanute osakaal veelgi, olles vastavalt 60,3%, 54,3% ja sajandi lõpus 48,5% (vt joonis 11).

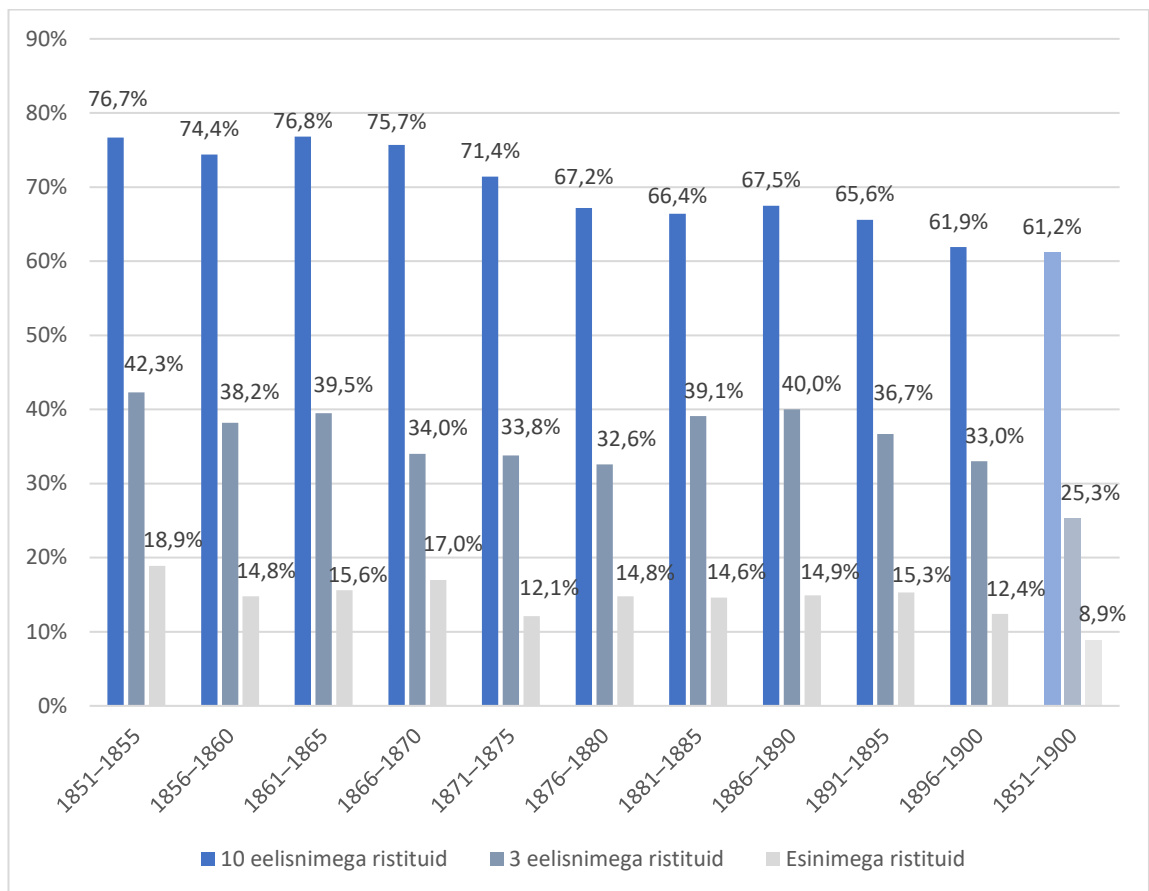
Esikolmiku nimed olid aastatel 1886–1890 *Olga* (esinimi), *Maria* ja *Ida* ~ *Iida*, järgmises viisaastakus *Alide* ~ *Алииде* ~ *Алиде* (esinimi), *Olga* ~ *Олга* ja *Paulina* ~ *Паулина* ~ *Паулине* ning 19. sajandi viimases viisaastakus *Alma* (esinimi) ning endiselt *Alide* ja *Olga* (vt lisa 3), mida pandi neis viisaastakutes veerandile tüdrukutele (vt joonis 11). Nagu varem mainitud, sai esinime neist kahes esimeses viisaastakus kümnendik ja sajandi lõpus 9,1% tüdrukuid.

Kogu 19. sajandi teise poole kokkuvõttes oli kõige levinum nimi *Miina* ~ *Миина* ~ *Мїна* ~ *Мина* (kümnendik tüdrukuid sai selle nime), millele järgnesid *Mari* ja *Maarja* (vt lisa 3). Neid kolme nime anti selle aja jooksul veidi alla veerandile tüdrukutele

(vt joonis 11). Sageduse järjekorras kuulusid eelisinimedele hulka veel *An* ~ *Анъ*, *Leenu* ~ *Leeno* ~ *Leno* ~ *Леену*, *Paulina*, *Maria*, *Liisu* ~ *Лиизу* ~ *Лūзу* ~ *Лизу*, *Miili* ja *Anna* (vt lisa 3). 19. sajandi teises pooles sai nende hulgast endale nime veidi üle poole tüdrukuid (vt joonis 11). Analüüsitud ajavahemiku jooksul olid kokkuvõttes levinud laennimed, eelisinimed seas oli üksnes kolm laennime võõrapärast varianti.

6.4.1.2. Levinud mehenimed

Aastatel 1851–1855 olid poiste seas eelisinimedeks sageduse järjekorras *Juhan*, *Jaan*, *Jaagup*, *Mihkel*, *Kaarel*, *Jurg*, *Aleksander* ~ *Alexander*, *Madi*, *Jüri* ja *Kustaw* (vt lisa 4). Peale *Aleksandri* (UVN) olid kõik laennimed. Järgmises viisaastakus eelistati *Madi* ja *Aleksandri* asemel *Madist* ja *Marti* ning eelisinimedele järjekord muutus veidi. Võrreldes nende eelisinimedega olid aastate 1861–1865 eelisinimed kahe nime võrra erinevad: *Jurg* ja *Mart* asendusid *Aleksandri* ja *Antoniga* (LVV). Järgmise kahe viisaastaku jooksul kadusid eelisinimedest mõned laennimed ning esimeses viisaastakus lisandus *Kristian* (laennimi) ja teises viisaastakus lisandusid *August* ja *Johannes* ~ *Joanes* ~ *Joannes* (LVV-d) ning neist kaks viimast jäid eelisinimedele sekka sajandi lõpuni. 19. sajandi kolmanda veerandi jooksul anti eelisinimesid umbes kolmveerandile poistele (vt joonis 12).

Joonis 12. 10 ja 3 eelisinime ning esinimega ristitud poiste osakaal kõigist ristitud poistest

Kaks kõige levinumat nime olid analüüsitud 20 esimese aasta jooksul *Juhan* ~ *Juhhan* ja *Jaan*, millest viimati mainitu oli esinimi aastatel 1856–1860 (vt lisa 4). Esimeses ja teises viisaastakus oli sageduselt kolmas nimi *Jaagup* ja kahes järgnevas viisaastakus *Kaarel*. Aastatel 1871–1875 oli esinimi *Aleksander*, mis püsis esikolmikus sajandi lõpuni, ning esikolmikusse mahtusid veel *Juhan* ja *Anton*. Esimese 15 aasta jooksul kandis esikolmikunime umbes 40% poisse ning järgmisel kümnel aastal umbes kolmandik poisse (vt joonis 12). Esinime kandjate osakaal oli esimese 20 aasta jooksul 14,8–18,9% ja 1871.–1875. aastal 12,1%.

Aastatel 1876–1880 lisandus eelisinimede sekka uue nimena *Eduard* (UVN), ülejäänud nimed olid varem juba esikümnes olnud, ning järgmises viisaastakus tuli juurde *Herman* ~ *Herrman* ~ *Herrmann* (LVV, vt lisa 4). Mõlemad nimed püsisid eelisinimede seas sajandi lõpuni. Selle kümne aasta jooksul olid kolm eelistatuimat nime *Aleksander* ~

Aleksandr (esimeses viisaastakus esinimi) ja *August* ning kolmas nimi oli esmalt *Anton* ja seejärel *Johannes* ~ *Johanes* ~ *Juhanes* ~ *Juhannes* (esinimi). Neist esimeses viisaastakus oli esikolmikunime saanud kolmandik ja järgmises 39,2%, esinime saanute osakaal jäi 15% juurde (vt joonis 12).

Seejärel, aastatel 1886–1890 oli ainukese laennimena jäänud eelisinimede sekka üksnes *Kaarel* ~ *Karel*, mis oli veel ka järgmises viisaastakus sageduselt 9. mehenimi (vt lisa 4). Aastatel 1886–1900 olid uute nimedena ühe korra eelisinimede seas *Julius* ~ *Юлиус* (LVV), *Eedi* (uus mugand, mõlemad aastatel 1886–1890) ja *Adolf* ~ *Адолфъ* (LVV, aastatel 1895–1900), kaks korda *Heinrich* ~ *Хейнрихъ* ja *Woldemar* (mõlemad aastatel 1891–1900) ning kolm korda *Rudolf*. Kümne eelisinime kandjaid oli neis viisaastakutes 61,9–67,5% (vt joonis 12). Esikolmiku nimede seas olid neil aastatel *Johannes* ~ *Иоханнесъ* (kahes esimeses viisaastakus esinimi), *August* ~ *Аугустъ* (sajandi lõpus esinimi) ja *Aleksander* ~ *Александръ* ~ *Александръ* (vt lisa 4). Esikolmikunime saanute osakaal kahanes selles ajavahemikus 40%-lt kolmandikuni (vt joonis 12). Esinime saanud oli neist kahes esimeses viisaastakus 15%, sajandi lõpus 12,4%.

19. sajandi teise poole kokkuvõttes oli kõige levinum mehenimi *Juhan* ~ *Юханъ* (8,9%) ning eelisinimede hulka kuulusid sageduse järjekorras veel *Aleksander* ~ *Alexandr*, *Jaan* ~ *Янъ*, *Johannes*, *August*, *Kaarel* ~ *Каарель* ~ *Карель*, *Jaagup* ~ *Ягуп*, *Anton* ~ *Антонъ*, *Mihkel* ~ *Михкель* ja *Jüri* ~ *Юрри* (vt lisa 4). 50 aasta kokkuvõttes sai esikolmikunime veerand nime saanuist ja eelisinime 61,2% poisse (vt joonis 12). Laennimesid oli eelisinimede seas rohkem ja võõrapäraseid nimesid veidi vähem.

6.4.2. Levinud 2. ja 3. nimed ning nimekombinatsioonid

Mitmiknimede puhul (1. nimi + 2. nimi [3. nimi (+ 4. nimi)], nt *Elli Kristina*) oli 2. nimena antud naisenimedest 19. sajandi teises pooles kõige sagedasem *Marie* (vt tabel 3). Esimeses kahes viisaastakus sai selle nime vastavalt kolmandik ja 18,2% mitmiknime saanud. Edaspidi oli *Marie* 2. nimena saanud 34,5–51,9%, sajandi viimases kümnendis ligi viiendik. Teine levinud 2. nimi oli *Pauline*, mida kandis olenevalt viisaastakust 9,3–19,6% mitmiknime saanud (aastatel 1856–1860 *Paulinet* 2. nimeks ei antud ja järgmises viisaastakus sai ainult üks tüdruk 2. nimeks *Pauline*). Kolmanda nimena eristus 2. nimede

puhul *Rosalie* ~ *Rosalia* ~ *Росалие* ~ *Розалие* ~ *Розалия*, mis oli esikolmiku (kaks korda esineliku) nimede seas pooltes viisaastakutes ning mille osakaal kõigist mitmiknime saanutest oli nendel kordadel 5,6–10%. Kogu sajandi teist poolt kokku võttes oli *Marie* 2. nimeks 28,4% tüdrukutel, *Pauline* 14,7% tüdrukutel ja *Rosalie* 6,5% tüdrukutel (vt tabel 3). Tegu oli võõrapäraste nimedega.

Tabel 3. 19. sajandi teisel poolel levinud 2. ja 3. nimed ning nende osakaal kõigist mitmiknime saanutest

1851–1900							
Naisenimed							
Jrk	2. nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	3. nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Marie	394	28,4	1.	Marie	13	16,2
2.	Pauline	204	14,7	2.	Elisabeth	10	12,5
3.	Rosalie	90	6,5	3.	Charlotte	5	6,2
Mehenimed							
1.	Johannes	120	15,8	1.	Johannes	6	13,6
2.	Eduard	96	12,7				
3.	Woldemar	85	11,2				

Kui 1. nimede puhul oli nii *Maria* ~ *Marie* kui ka *Paulina* ~ *Pauline* ühtlustatud nimekuju *a*-ga lõppev, siis 2. nimede puhul oli see *e*-lõpuline. Seejuures oli 1. nimede puhul *a*-ga lõppevat nimekuju mõnekümne võrra rohkem kui *e*-lõpulist, kuid 2. nimede puhul oli *Pauline* peaaegu kaks korda sagedasem nimekuju kui *Paulina* (65,7% vs. 34,3%). *Mariet* kasutati 2. nimena siiski üksnes 3,6% võrra rohkem kui *Mariat* (51,8% vs. 48,2%).

Mehenimede puhul hakati ühte 2. nime andma viisaastakus üle kahe korra alates 1871. aastast. Neist esimeses kolmes oli sagedasim 2. nimi *Eduard* ja kolmes viimases *Johannes*. Kolmel korral oli esikolmiku (korra esineliku) nimede hulgas *Woldemar*. *Eduardi* kui 2. nime sai alates 1871. aastast olenevalt viisaastakust 7,9–29,7% mitmiknime saanuist, *Johannest* 8,1–20% ja *Woldemari* alates 1881. aastast 7,4–18,2% mitmiknime saanuist. Sajandi teise poole kokkuvõttes oli kõige levinum 2. nimi *Johannes* (15,8%; vt tabel 3), millele järgnesid *Eduard* (12,7%) ja *Woldemar* (11,2%). Ka mehenimede puhul olid sagedasimad võõrapärased nimed.

Kuivõrd kolmiknimesid (1. nimi + 2. nimi + 3. nimi, nt *Hilda Johanna Paulina*) pandi 19. sajandi teises pooles harva, saab naisenimede puhul esile tuua kogu analüüsitud ajavahemiku kolm sagedasimat 3. nime, milleks olid *Marie* (16,2% kolmiknime saanutel), *Elisabeth* ~ *Елизабетъ* (12,5%) ja *Charlotte* (6,2%; vt tabel 3). Mehenimedest eristus 3. nimena *Johannes*, mida kandis 13,6% kolmiknime saanuist, ülejäänud 3. nimesid kandis 19. sajandi teise poole jooksul kolm või vähem poissi. Kõik mainitud nimed olid võõrapäraseid.

1. nimedega võrreldes selgus, et *Rosalie* oli levinud eeskätt 2. nimena: 1. nimele esikahekümnesse see nimi ei mahtunud (vt lisa 3). Sajandi teise poole kokkuvõttes (vt lisa 4) ei olnud ka *Woldemar* 1. nimele esikahekümne seas, kuid kahes viimases viisaastakus oli see nimi siiski üks eelisinimedest. Kui *Mariet* (ühtlustatud nimi) kasutati 19. sajandi teise poole jooksul absoluutarvudes 2. nimena rohkem kui 1. nimena (394 vs. 273), siis *Paulinega* (ühtlustatud nimi) oli vastupidi (204 vs. 285).

Tabel 4. 19. sajandi teises pooles levinud nimekombinatsioonid ja nende osakaal kõigist mitmiknime saanutest

1851–1900							
Naisenimed				Mehenimed			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Anna Maria	107	7,7	1.	August Eduard	33	4,3
2.	Ida Pauline	37	2,7	2.	August Johannes	28	3,6
3.	Olga Pauline	35	2,5	3.	August Woldemar	25	3,2
4.	Olga Maria	31	2,2	4.	Johannes Eduard	20	2,6
5.	Alide Pauline	26	1,9	5.	August Rudolf	12	1,5
6.	Alide Marie	24	1,7	6.	Rudolf Johannes	11	1,4
7.	Helene Marie	21	1,5	7.	Johannes Woldemar	10	1,3
8.	Emilie Rosalie	21	1,5	8.	Heinrich Aleksandr	9	1,2
9.	Emilie Marie	20	1,4	9.	Johannes Rudolf	9	1,2
10.	Miili Maria	20	1,4	10.	Aleksandr Rudolf	8	1,0

19. sajandi teises pooles eristusid sagedasimate nimekombinatsioonidena naisenimede puhul sageduse järjekorras *Anna Maria* (7,7% mitmiknime saanuist), *Ida Pauline*, *Olga Pauline*, *Olga Maria*, *Alide Pauline*, *Alide Marie*, *Helene Marie*, *Emilie Rosalie*, *Emilie Marie* ja *Miili Maria* (vt tabel 4). Levinuima nimekombinatsiooni *Anna Maria* puhul oli

Maria a-ga lõppev variant üle kolme korra levinum kui *e*-ga lõppev variant (77,6% vs. 22,4%). Nimekombinatsioonide 1. nimed kuulusid 19. sajandi teise poole sagedasemate naisenimede esikahekümne hulka (vt lisa 3) ja kõik 2. nimed kolme levinuma 2. nime hulka (vt tabel 3).

Mehenimede puhul eelistati sageduse järjekorras järgmisi nimekombinatsioone: *August Eduard* (4,3%), *August Johannes*, *August Woldemar*, *Johannes Eduard*, *August Rudolf*, *Rudolf Johannes*, *Johannes Woldemar*, *Heinrich Aleksandr*, *Johannes Rudolf* ja *Aleksandr Rudolf* (vt tabel 4). Ka mehenimede puhul kuulusid 1. nimed ühe erandiga (*Rudolf*) esikahekümne nimede hulka (vt lisa 4) ning 2. nimed peale kolmes nimekombinatsioonis esinenud *Rudolfi* ja ühe *Aleksandri* kolme levinuma 2. nime hulka (vt tabel 3). Ühe erandiga (*Miili*) olid kõik nimekombinatsioonides esinenud 1. ja 2. nimed nii naise- kui ka mehenimede puhul võõrapärased.

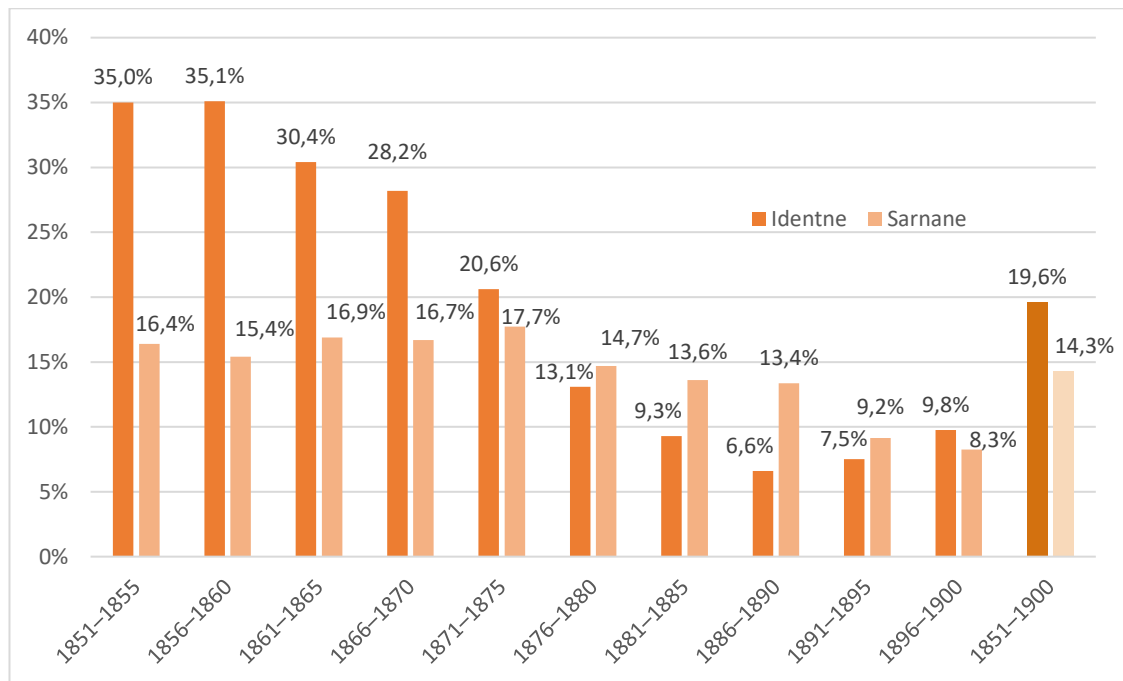
6.5. Nimepanekuga seotud tegurid

Selles alapeatükis kirjeldan esmalt, kuidas muutus 19. sajandi teise poole vältel ristivanema nime eeskujul lastele nime andmine. Seejärel vaatlen, milline seos oli uuendusnimedega otsesel nime-eeskujul ja kaudsetel teguritel. Samuti uurin, kui paljudel juhtudel oli uuendusnimi 2. või 3. nimena varem kasutusel. Samuti toon esile selle, kuidas jõudis 19. sajandi teise poole alguses ja keskel vähe levinud nimi sajandi lõpuks nimede esinelikusse.

6.5.1. Ristivanema eeskuj

Ristivanemate nime eeskujul oli tüdrukute nimetamises näha kogu 19. sajandi teise poole vältel, algul rohkem, hiljem vähem. Aastatel 1851–1860 sai vaderiga identse nime veidi üle kolmandiku tüdrukuid (vt joonis 13). Seejärel, järgmise kümne aasta jooksul oli vaderiga identse nime saanud tüdrukuid umbes 30% ja aastatel 1871–1875 viiendik. Analüüsitud ajavahemiku teises pooles oli vaderiga identse nime saanud tüdrukuid veelgi vähem, olenevalt viisaastakust 6,6–13,1%. Vaderiga sarnase nime saanud tüdrukute osakaal püsis aastatel 1851–1875 stabiilne, olles 15,4–17,7%. Seejärel vähenes nende osakaal tasapisi mõne protsendi võrra iga viisaastakuga ja oli alates 1891. aastast veidi

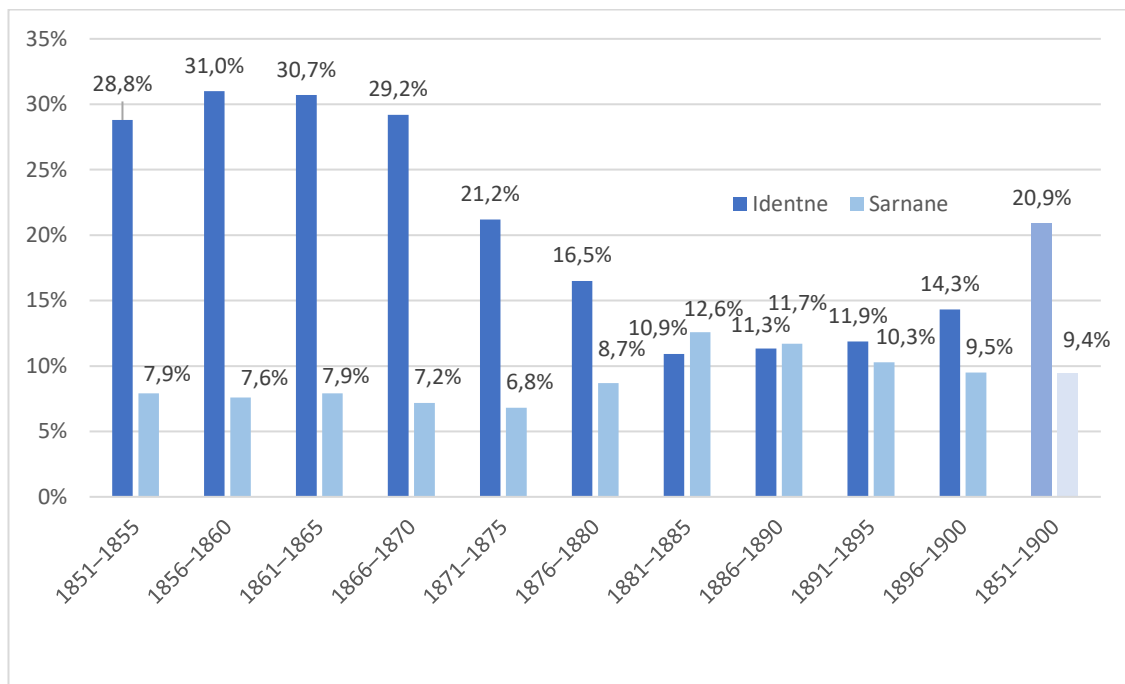
alla 10%. Kogu 19. sajandi teise poole kokkuvõttes sai ristivanemaga identse nime viiendik ja sarnase nime 14,3% tüdrukuid.

Joonis 13. Ristivanemaga identse ja sarnase nime saanud tüdrukute osakaal kõigist ristitud tüdrukutest⁵

Nii nagu tüdrukute puhul sai ka osa poisse 19. sajandi teises pooles nime ristivanema eeskujul. Esimese kahekümne analüüsitud aasta jooksul anti vaderiga identne nimi umbes 30% poistele (vt joonis 14). Aastatel 1871–1875 oli vaderiga identse nime saanute osakaal vähenenud ligi viiendikuni ja sellest järgmises viisaastakus oli neid 16,5%. Järgmise viieteistkümne aasta jooksul ehk aastatel 1881–1895 oli vaderiga identse nime saanud poisse umbes kümnendik, sajandi päris lõpus taas veidi rohkem ehk 14,3%. Vaderiga sarnase nime saanuid oli analüüsitud ajavahemiku esimese 25 aasta jooksul püsivalt 7–8%, viimase 25 aasta jooksul 8,7%–12,6%. Nagu tüdrukutele anti ka ligi viiendikule poistele sajandi teise poole kokkuvõttes ristivanemaga identne nimi, sarnase nime sai ligi kümnendik poisse.

⁵ Kuigi nii vaderiga identsel kui ka sarnasel lapse nimel on seos vaderi nimega ja neid võiks kujutada kumulatiivsena ühes tulpas, siis on siinsel joonisel ja joonisel 14 vaderiga identse ja sarnase nime saanute osakaalud eri tulpades, sest sarnasusseos lapse ja vaderi nime puhul on kohati subjektiivne.

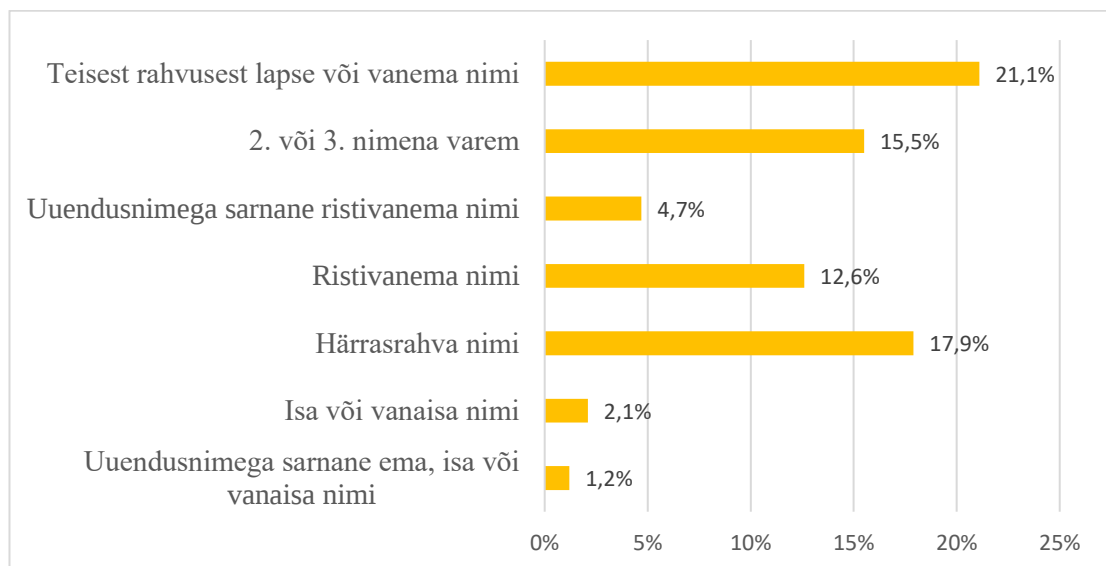

Joonis 14. Vaderiga identse ja sarnase nime saanud poiste osakaal kõigist ristitud poistest

6.5.2. Uuendusnimedega seotud tegurid

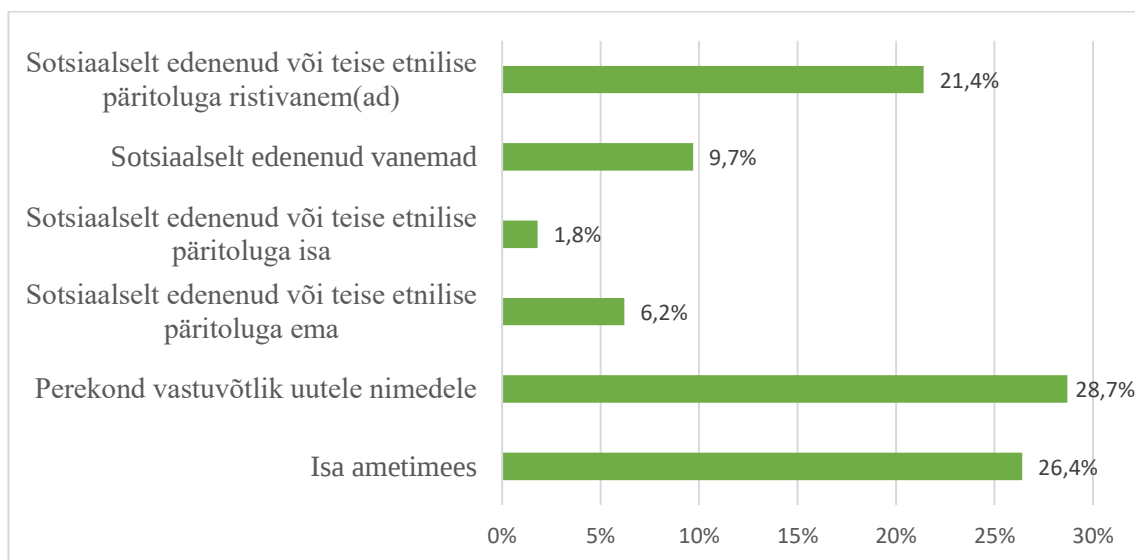
Lüganuse uuendusnimedega (Lüganusel alates 1851. aastast esimest korda esinenud nimi) seotud tegurid saab jagada kaheks: otsesed tegurid ehk eeskujunimi ja kaudsed tegurid. Eeskujunime allikaid oli seitse: samas piirkonnas ristitud teise etnilise päritoluga lapse või tema vanema nimi; varem 2. või 3. nimena samas piirkonnas ristitud eesti soost inimestel esinenud nimi; ristivanemaga nimi, mis oli uuendusnimega sarnane; ristivanema nimi; mõisaomaniku või tema pereliikme nimi; isa või vanaisa nimi; ema, isa või vanaisa nimi, mis oli uuendusnimega sarnane. Kaudseid tegureid oli kuus: ametimehest isa, uutele nimedele vastuvõtlik perekond, sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga ema, sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga isa, sotsiaalselt edenenud vanemad, sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga ristivanem(ad). Vähemalt ühe seose tuvastasid 70% uuendusnime saanute puhul. Neist, kelle puhul seos puudus, 40% olid saanud laennime ning enamik laennimesid oli juba enne 1851. aastat laialdaselt kasutusel. Enamikul juhtudel oli seotud tegureid vähemalt kaks. 40% uuendusnimedel oli neid üks, viiendikul kaks, 16%-l kolm, 15%-l neli, 6%-l viis, 4%-l kuus ja 0,4%-l üheksa seotud tegurit. Üheksa seotud tegurit oli uuendusnimel *Ferdinand*.

Kui uuendusnime saanud lapse isa oli ametimees, oli sageli isa sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga, mõlemad vanemad olid sotsiaalselt edenenud, lapsel oli sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga ristivanem ja ristivanema eeskujul saadud nimi – seega esinesid need seosed tihti koos.

Joonis 15. Uuendusnime saanute ja eeskujunime allika seos %-des

Uuendusnime otsene eeskuju oli umbes viiendikul juhtudel Lüganusel alates 1851. aastast ristitud teise etnilise päritoluga lapse või tema vanema nimi (vt joonis 15). Umbes sama paljudel juhtudel (17,9%-l) oli lapse nimi esinenud härrasrahval. 15,5% juhtudel esines nimi enne 2. või 3. nimena, kui jõudis 1. nimeks. Ristivanema nime sai 12,6% uuendusnime saanuid. Ülejäänud otsesel eeskujul oli väiksem osatähtsus: 4,7% lapsi sai ristivanema nimega sarnase nime, 2,1% isa või vanaisa nime ning 1,2% ema, isa või vanaisa nimega sarnase nime.

Joonis 16. Uuendusnime saanute seos kaudsete teguritega %-des

Kaudsetest teguritest osutus kõige tähtsamaks perekonna vastuvõtlikkus uutele nimedele: 28,7% uuendusnimesid pandi perekonnas, kus uuendusnime sai vähemalt kaks last (vt joonis 16). Kahe uuendusnimega lapse olemasolu ühes perekonnas oli tavaline, kuid vähem oli perekondi, kus sellise nimega lapsi oli rohkem. Seejuures ilmnis Jaan Mäe perekonnas kahe lapse nime puhul ja Kustaw Weesteri perekonnas ühe lapse nime puhul ainukese uuendusnime andmisega seotud tegurina nende perekondade vastuvõtlikkus uutele nimedele. Perekonnas Weester oli neli uuendusnimega last ning perekonnas Mägi kolm uuendusnime saanut: *Lageman*, *Albertine* ja *Wigand* (esines kirillitsas: *Вигандъ*). Ka aidamees Rongelepa perekonnas oli kolm uuendusnime saanud last: *Jacob August*, *Johann Oscar Leopold* ja *Ida Rosalie*. Sotsiaalselt edenenud ja võõrapärase perekonnanimega perekondades oli samuti rohkem uuendusnime saanud lapsi. Meier Upsi ja rätsepasell Reinhardti peres oli neid kolm. Viimati mainitud peres said uuendusnime kolm poega: *Carl Georg*, *Theodor Gustav* ja *Trafim Nicolai*. Veskimees Riisi perekonnas oli neli uuendusnime saanud tütar: *Lyda Antonie Charlotte*, *Bertha Amanda*, *Walfriede Katharine Adelheid* ja *Gerda Pauline Hildegard*. Puusepasell Martinsohni ja Alexander Ferdinand Nicolai perekonnas oli mõlemas viis uuendusnime saanud last. Ka veskimees Heinrich Maximilian Nicolai peres oli uuendusnime saanud viis: *Bertram Ernst Engelhardt*, *Xenia Marie Henriette*, *Erwin Alexander Ferdinand*, *Benita Hilda Lonni* ja *Herbert Aleksandr Heinrich* (esines kirillitsas: *Хербертъ*

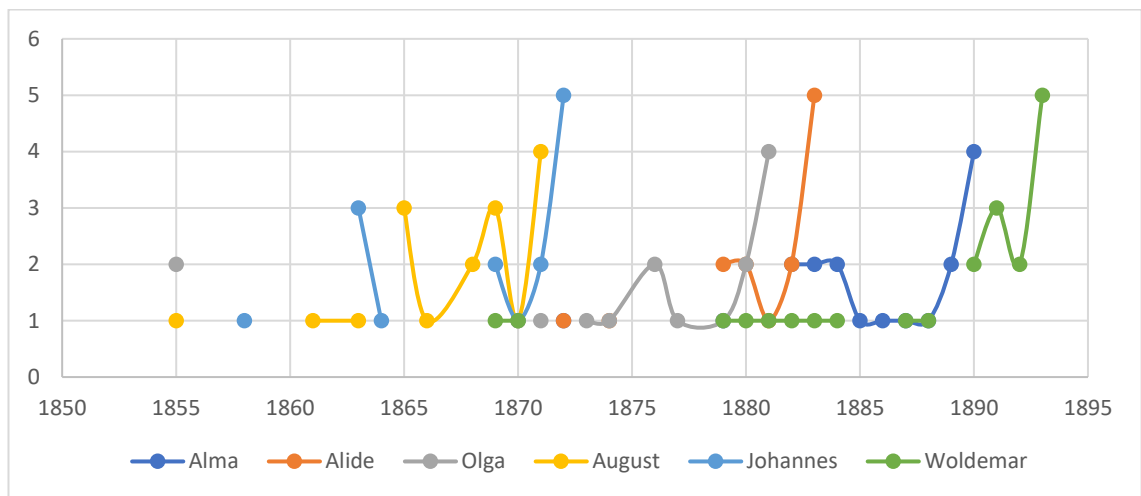
Александръ Хейнрихъ). Veskimees Nicolai kõigil uuendusnime saanud lastel oli esimene nimi uuendusnimi ja kaks järgmist nime olid pandud lapse mõlema ristivanema nime eeskujul, v.a *Herbert Aleksandr Heinrichi* 3. nimi, mis oli pandud isa 1. nime eeskujul.⁶

Teine tähtis tegur oli uuendusnime saanu lähedaste sotsiaalne staatus: veidi üle veerandil uuendusnime saanutel oli isa mingi ameti pidaja (vt joonis 16). Ka ristivanema(te) sotsiaalne edenemine oli seotud lapsele uuendusnime panemisega: veidi üle viiendikul uuendusnime saanutel oli vähemalt üks selline ristivanem. Kümnendikul uuendusnime saanutel olid mõlemad vanemad sotsiaalselt edenenud, sotsiaalselt edenenud ema oli 6%-l ja isa 2%-l (kahel viimati mainitud juhul võis üks vanem olla ka teise etnilise päritoluga). Seega oli selliseid uuendusnime saanuid, kellel oli vähemalt üks sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga vanem, ligi 18%.

6.6. Võõrapäraste nimede levimisest

Naisenimede puhul oli 19. sajandi viimase viisaastaku esinimi *Alma*, sageduselt teine nimi *Alide* ja kolmas *Olga*. Mehenimedest oli samal ajal esinimi *August*, sageduselt kolmas nimi *Johannes* ja neljas nimi *Woldemar*. Need nimed liigituvad võõrapärasteks ja muutusid tavaliseks sajandi lõpu poole. Järgmisena kirjeldan nende nimede levimist ja jätan välja sageduselt teise mehenime *Aleksandri*, mis oli eelisnimi juba 19. sajandi keskpaigas. Kui nimel oli ühes aastas vähemalt neli kandjat, oli see nimi tavaliseks saanud.

⁶ Selline tava on teada ka Kiviniemi (1982: 180) järgi, kes märgib, et Saksamaa ja Soome kaksiknimede puhul sai 1. nime vabamalt valida ja 2. nimi kandis edasi traditsiooni.

Joonis 17. Võõrapäraste nimede levikust sagedasemaks muutumiseni

Esimesed kaks tüdrukut said *Olga* nimeks 19. sajandi keskpaiku, 1855. aastal ning neist esimene sündis kingsepasell Gustaw ja Wilhelmine (np Walther) Leinbergi perekonda (vt joonis 17). Esimene *Johannes* ristiti mõni aasta hiljem, 1859. aastal kõrtsmik Kaarel Kuulbergi ja tema naise Liisu perekonnas. Paar aastat hiljem, 1861. aastal sai esimene poiss nimeks *August*, olles sündinud koolmeister Juhan Peeteroni ja tema naise Mari perekonda. Analüüsitud ajavahemiku keskpaiku ristiti esimene *Woldemar* (1869) Kustaw ja Tiina Weesteri peres, *Alma* (1872) meier Kristian Upsi ja tema naise Christine Marie perekonnas ning *Alide* (1872) Kustaw ja Kadri Tarumi peres.

Nelja nime – *Alma*, *Alide*, *Johannese* ja *Woldemari* – puhul pandi nimi pärast esmast esinemist järgmise 1–7 aasta jooksul ühe korra (*Johannese* puhul 1863. aastal kolm korda ja sellest järgmisel aastal ühe korra), seejärel järgnes olenevalt nimest 3–9 aasta pikkune paus ning siis hakati nime panema igal aastal või üle ühe aasta (*Woldemari* puhul korra üle kahe aasta) 1–3 korda aastas. Siis hakkasid kiiresti (4–5 aastaga) levima *Alide* ja *Johannes*: mehenimi *Johannes* esines 1–2 korda aastas aastatel 1869–1871 ja alates 1872. aastast juba viis korda, naisenimi *Alide* esines 1–2 korda aastas kümme aastat hiljem, aastatel 1879–1882 ja 1883. aastal juba viis korda. Kui *Olga* said kaks tüdrukut nimeks juba 1855. aastal, siis järgmine *Olga* ristiti alles 17 aasta pärast, 1871. aastal, ent alates sellest aastast hakati seda nime panema igal aastal või üle aasta 1–2 korda aastas. *Augusti* nimi ei kadunud pärast esmaristitut kuhugi: samast aastast ehk alates 1861. aastast sai selle igal aastal või üle aasta 1–2 poissi. Seejärel, kui nime hakati panema igal aastal või

üle aasta, kulus 8–10 aastat, et *Alma*, *Olga* ja *August* muutuksid levinuks (aastas 4–5 kandjat), ning *Woldemari* puhul kulus 14 aastat. Kuni nime levinuks muutumiseni ristiti 17 *Woldemari*, 14 *Almat*, 11 *Olgat* ja *Augustit*, kümme *Johannest* ja üheksa *Alidet*.

6.6.1. Võõrapäraste nimede levikuga seotud tegurid

Võõrapäraste nimede levik oli seotud eri teguritega ja need nimed levisid eri viisil. Pärast otsest eeskujut avaldus suhteliselt vähe: ristivanema nime eeskujul pandi nimi ühele *Olgale*, ühele *Augustile* ja ühele *Woldemarile*. Lapsena surnud õe nime sai üks *Alma* ja lapsena surnud venna nime üks *Johannes*.⁷ Veidi kaudsem, ent tõenäoline nime levitaja võis olla ristivanem: kõigi analüüsitud nimede puhul oli vähemalt ühel lapsel mõne eelmise sama nime saanuga ühine ristivanem või oli lapse ema/isa olnud kellegi sama nime saanu ristivanem, kuid sellist seost oli näha suisa nelja *Alma* ja nelja *Augusti* puhul (mõlema puhul kaks paari, kellel oli sama ristivanem või kattusid ristivanema ja ema nimi). Olgugi et 19. sajandil püsisid nimed *Jaan* ja *Juhan* 1886. aastani eelisinimede seas (vt lisa 4) ning *An* kümme aastat vähem (vt lisa 3) ehk ristivanema nimi oligi küllaltki suure tõenäosusega üks neist, siis võis nende ristivanemate nimede sarnasus *Johannesega* ja mehenimede puhul seotus selle nimega kui etümoloogilise alusnimega olla samuti põhjuseks, miks sai laps nimeks just *Johannese*. Sellist seost oli märgata kuue *Johannese* puhul, ühel neist oli vanemate ja ristivanemate seas kolm *Johannesega* sarnase nime kandjat.

Olga ja *Augusti* nime puhul võisid nende levikule avaldada mõju samas koguduses ristitud teise etnilise päritoluga samanimelised lapsed, keda ristiti esimeste samanimeliste etniliste eestlastega samal ajaperioodil, ning mõnede teise etnilise päritoluga laste vanemate nimed, milles sisaldus *Olga* või *August*. Ka *Woldemar* oli teise etnilise päritoluga ristitud 2. ja 3. nimede hulgas sel ajal, kui ristiti esimesi eesti soost *Woldemare*, küllaltki levinud. See-eest nimedel *Alma*, *Alide* ja *Johannes* teise etnilise päritoluga vanemate ja laste hulgas sellist levikut polnud: *Almasid* polnud nende hulgas üldse, enne esimest eesti soost *Alidet* ristiti 1858. aastal *Alide Julie*, 1852. aastast ristiti

⁷ Alla aastasena surnud laste eesnimede taaskasutust peredes on uurinud 19. sajandist tänapäevani Suurbritannia näitel Bush (2019) ja selliste vanemate õdede-vendade nimede taaskasutust, kes olid surnud enne sama nime saanud lapse sündi, 17.–19. sajandi Šotimaa näitel Crook (2016).

Johannes Romanus Flori lapsi ja 1871. aastal, kui *Johannes* polnud veel levinuks muutunud, ristiti *Julius Johannes Emil*. Analüüsitud nimede puhul võis rolli mängida ka härrasrahva eeskuju. Nimelt oli aastatel 1843–1889 Saka mõisahärra Oscar Woldemar Gustaw Konrad von Löwis of Menar (Saka mõisa...), ühtlasi oli ta aastatel 1877–1890 Maidla mõisa omanud Marie Juliane Karoline Hermine von Löwis of Menari abikaasa (Maidla mõisa...; Genealogisches... 1930: 128). Aastatel 1869–1882 Aa mõisahärra olnud Georg Wilhelm Crameril sündis 1854. aastal tütar Olga (Aa mõisa...; EAA.4380.2.103:93: 83). Samal aastal ehk 1890. aastal, kui *Alma* saavutas suurema levimuse, sai Maidla mõisaprouaks Alma Angelika Ewa von Dellingshausen (Maidla mõisa...; Genealogisches... 1930: 128).

Uue nime levimist võis mõjutada läbikäimine sugulastega, mida oli näha samades perekonnanimeses kahe lapse ristivanemate ja vanemate seas: iga analüüsitud naisenime puhul esines seda 3–4 korral ehk perekonnanimi kordus 3–4 sama nimega lapse paari puhul, mehenimedest esines seda korra nii *Johannese* kui ka *Woldemari* puhul. Suurem tõenäosus anda lapsele mõni eelmainitud nimi võis olla seotud ka sellega, et lapsele valiti mitu ristivanemat, kes oli sugulane mõne varem sama nime saanud lapse ristivanemaga (perekonnanimed kattusid) – selliseid juhte oli iga naisenime puhul korra.

Uue nime panekut soodustasid ka sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga ristivanemad: kui selliseid vadereid esines viiel *Woldemaril* ja neljal *Olgal*, siis teiste analüüsitud nimede puhul oli selliseid lapsi 1–2. Seejuures olid 1884. aastal sündinud Woldemar Periti ristivanemad mõisniku poeg ja tulevane Maidla ja Saka mõisa omanik Hermann Oskar von Löwis of Menar (Maidla mõisa...; Saka mõisa...) ning Lavonia L. Wrangell. Sotsiaalne edenemine või teine rahvus hõlmas ka vanemaid: kokku viiel juhul viitasid vanemate ees- ja perekonnanimi ja/või neiupõlvenime olemasolu või ainult isa nimi sellele. Tõenäoliselt oli mõju ka sellel, kui alles levima hakanud nimega lapse isa oli mõne ameti pidaja: olenevalt analüüsitud nimest oli 1–4 lapse isa ametimees, nt kingsepasell, kõrtsmik, meier, koolmeister, v.a *Alma* puhul. Nime levik võis olla mõjutatud sellestki, et ristivanem pidas ametit: ühe *Woldemari* vader oli koolmeister ja teisel aednik.

Uuele nimele vastuvõtlikkust näitas see, et nii mõnelgi (2–5) analüüsitava nime saanul oli 2. nimeks Lüganusel uuendusnimi või oli tal õdesid-vendi, kel oli 1., 2. või 3. nimi uuendusnimi. Näiteks oli 2. nimi uuendusnimi Alma Henriette Upsil, Olga Adine Kirikmaril ja August Rudolph Peetersonil ning Alide Elisabeth Wirunurme õde oli Roosa Alwine Wirunurm (*Roosa* uuendusnimi) ja Woldemar Thomas Wladimir Riisi vend oli Otto Leopold Siegfried Riis (*Thomas*, *Wladimir* ja *Siegfried* uuendusnimed). Nimi levis küll vähesel määral, aga siiski tänu samale piirkonnale (külale): *Augustiks* nimetati kaks 1865. aastal Varja jaamas sündinut ning *Woldemariks* kaks 1892. aastal Lüganuse külas sündinut. Ühele *Olgale* võidi nimi panna äsja sama nime saanu eeskujul (ristimise vahel 13 päeva, olid sünnimeetrikas samal leheküljel). Ühe *Johannese* puhul oli märgata, et samal sünnimeetrikalehel oli kirjas kaks poissi, kes sündisid küll kahel eelneval kuul, kuid kelle 2. nimi oli *Johannes* – ka see võis nimepanekut mõjutada. Eelnimetatud nime levikuga seotud tegurid kattusid mõne lapse puhul.

6.6.2. Sagedastest levinuimateks nimedeks

Kuivõrd 19. sajandi keskpaiku oli eri naisenimesid suhteliselt vähe ja kümne eelisnimega ristitud tüdrukute osakaal suur (vt lisa 1), mahtus *Olga* juba aastatel 1851–1855 kahe esinemisega esikahekümne nimede sekka (vt lisa 3). Aastatel 1861–1865 jõudsid esikahekümne nimede sekka laennimede võõrapärased variandid *August* ja *Johannes*, sellest järgmises viisaastakus oli *August* esikahekümne nimi ja *Johannes* juba esikümne nimi (vt lisa 4). Aastatel 1871–1875 olid mõlemad mainitud mehenimed esikümne nimede seas, *Johannes* ka sellest järgmises viisaastakus, ent *Augustist* sai siis juba esikolmiku nimi. 1881. aastast kuni sajandi lõpuni olid mõlemad mehenimed kolme kõige sagedasema seas ning sajandi teise poole kokkuvõttes oli *Johannes* sageduselt 4. ja *August* 5. nimi. *Woldemar* oli esikümne nimi sajandi viimasel kümnel aastal. *Olga* jõudis taas esikahekümne nimede hulka 1876. aastal ja aastatel 1881–1885 oli esikümne nimede seas (vt lisa 3). Viimati mainitud ajavahemikus kuulusid esikahekümne nimede hulka *Alma* ja *Alide*. *Alma* jäi esikahekümne nimeks kuni 1896. aastani ja saavutas seejärel, sajandi lõpus esinime staatuse. *Olga* jõudis esikolmiku nimede sekka 1886. aastal ja jäi sinna sajandi lõpuni. *Alide* oli esikümne nimi aastatel 1886–1890 ja sajandi viimase

kümne aasta jooksul esikolmikunimi. Sajandi teise poole kokkuvõttes oli *Alide* sageduselt 14. nimi.

6.6.3. Kindla nimekombinatsiooni levikust

Peale võõrapäraste nimede levimise oli vähesel määral märgata ka kindla mitmiknime või selle veidi muudetud variandi levimist. Nimelt ristiti 1883. aastal *Adelheid Lustine Charlotte*, 1886. aastal *Adelheid Alwine Charlotte*, 1891. aastal *Adleide Lustine Charlotte* ja 1897. aastal *Adi Justine Charlotte*. Kuigi sünnimeetrika andmete järgi see sarnaste nimede kombinatsioon ristivanemate kaudu ei levinud, oli laste vanematel, ristivanematel või nime saanud endal (tulevikus) tõenäoliselt mõni muu kokkupuutekoht. *Charlotte* oli 19. sajandi teise poole sageduselt kolmas 3. nimi, kuid eelmainitud neli nime moodustasid selle nime levikust väga suure osa, veel ainult üks tüdruk sai 3. nimeks *Charlotte*. Peale selle mitmiknime leviku ristiti nii 1891. kui ka 1897. aastal *Alide Charlotte Wilhelmine* – nende puhul on ühine nimetaja sünnikoht Aidu. Selliseid näiteid oli veelgi: 1888. aastal ristiti *Elli Eleena Lisabeth* ja 1899. aastal *Elli Helena Leontine*.

7. JÄRELDUSED JA ARUTELU

Siinses peatükis võtan kokku magistritöö peamised tulemused ehk muutused nimekasutuse näitajates, põhjendan neid ajaloolis-ühiskondlike oludega ning võrdlen varasemate üksikuid kihelkondi ja kogu Eesti ala käsitlevate uurimuste tulemustega. Mõne kihelkonna puhul on võrdlusperioodid üks ühele võrreldavad, mõne puhul mitte, aga siiski annavad võimaluse näidata muutust ja avada nähtuse olemust.

Ühiskondlikud muutused avaldusid 19. sajandi teises pooles aktiivseks muutunud kultuuri- ja seltsielu, koolivõrgu laienemise ning rahvusliku liikumisena. Näiteks Lüganusel asutati juba sajandi keskpaiku esimene segakoor ja eelkõige sajandi lõpupoole tekkis koore juurde, aga asutati ka orkestreid ja ansambleid (Väli 1973: 2, 6, 24; Lüganuse koolmeister... 2008: 13; Matson 2006: 8; 100 aastat... 2007: 8). Peale selle hakkas 19. sajandi keskpaigast Lüganusel koolivõrk laienema (1861. aastal olid koolid kümnes külas; Lüganuse... 2019: 46, 49) ning kirjasõna oli nekrutiks võetute põhjal Eestimaa kubermangus 1870. aastaks mõistetatav 90% maarahvale (Aarma 1990: 181) ja 1881. aasta rahvaloenduse järgi oskasid Lüganusel lugeda pea kõik naised ja 90% mehi (Matson 2006: 7). Lisaks tõi Balti raudtee ehitus ja valmimine aastatel 1869–1870 piirkonda uusi inimesi (Arjakas 2010: 41, 43). Hariduse ja kirjasõna levik ning inimeste ja ideede liikumine tekitasid soodsa pinnase selleks, et ilu- ja tarbekirjanduse vahendusel ning inimestevahelises suhtluses tekiksid keele- ja kultuurikontaktid, mis avaldaksid mõju nimekasutusele, pannes seda muutuma. Nimelt suhtluse kaudu levivadki uuendused.

Erilised perioodid. Kui paljudele nimekasutuse näitajatele – nt ristituid ühe nime kohta, unikaalnime saanute osakaal, mitmiknime saanute osakaal, laennime saanute osakaal, uue mugandi osakaal kõigist nimedest, eelisnimega ristitute osakaal, levinud nimed (kõik poiste ja tüdrukute puhul eraldi) – oli Lüganusel 19. sajandi teisel poolel iseloomulik kas kindel kasvamis- või kahanemistendents, siis 1850-ndate teine pool oli erandlik. Neljandiku näitajate puhul oli sel ajal märgata ajutist tõusu või langust, mis pöördus 1860-ndate esimesest poolest alates taas tavapärasele kursile. Nimekasutus muutus murranguliselt 1870-ndate esimeses pooles, kui ligi poolte nimekasutuse näitajate puhul oli märgata järsku tõusu või langust, sh meeste esikolmikunimede muutumist, millele järgnes samasuunaline tõus või langus ja eelisnimede mitmekesistumine.

Üks uuritud näitajaist oli **ristituid ühe nime kohta**. Selle alusel saab öelda, et mida rohkem on ristituid ühe nime kohta, seda ahtam on nimevara. Kui 1880. aastani oli ristituid ühe nime kohta nii poiste kui ka tüdrukute seas 10–17, siis edaspidi alla kümne. Näiteks Tartumaal asuva Palamuse nimevalik oli enne 1880. aastat mõnevõrra suurem: ristituid ühe nime kohta oli alla kümne (Hussar 2012: 40). Kuni selle ajani oli ristituid ühe naisenime kohta Lüganusel veidi rohkem kui ühe mehenime kohta, ent siis muutus see kuni sajandi lõpuni vastupidiseks. Tegu oli murranguga eesnimakasutuses: naisenimede valik muutus mehenimede omast vaheldusrikkamaks, mehenimed jäid traditsioonilisemaks. Sellele, et naisenimed on muutustele altimad kui mehenimed, viitavad ka Ainiala jt (2012: 164). Võrreldes vaatlusaluse perioodi algusega oli selle lõpus ristituid ühe nime kohta tüdrukute puhul umbes kaks kolmandikku vähem ja poiste puhul umbes kolmandik vähem – seega oli nimevalik sajandi lõpus märksa mitmekesisem kui sajandi keskel. Ka Palamusel oli võrreldes 1840-ndate teise poolega märgata märkimisväärselt nimevaliku suurenemist, sest ristituid ühe nime kohta oli sajandi lõpus tüdrukute puhul poole vähem ja poiste puhul nii nagu Lüganusel kolmandiku võrra vähem (Hussar 2012: 40).

Unikaalnime saanuid oli 1870. aastani mõlema soo puhul mõni protsent, tüdrukute seas hakkas seejärel nende osakaal suurenema, kuid poiste seas toimus muutus alles alates aastatest 1881–1885. Tipu saavutas unikaanimiga ristitud tüdrukute kui ka poiste osakaal 1890-ndate esimesel poolel, kui neid oli vastavalt umbes kümnendik ja 5%. Seega suurenes sajandi teise poole vältel unikaalnime saanute osakaal. Unikaalnimed moodustasid kõigist nimedest nii viisaastakuti kui ka poolsajandi jooksul suure osa, jäädes küll alla 50% nii naise- kui ka mehenimede puhul. Kui võrrelda unikaalnimede arvu 19. sajandi esimese poolega, siis Põide näitel oli neid mehenimedest viiendik (Henno 2000: 31–34, 37), kuid Lüganusel mehenimede puhul sama sajandi teises pooles veidi rohkem ehk 30%. 1890. aastaks üle-eestiliselt unikaalnimede arv kahekordistus 50 aastaga (Pärsik 2012: 42), aga Lüganusel toimus muutus kiiremini ja intensiivsemalt: 40 aastaga unikaalnimede arv rohkem kui kahekordistus.

Nii naise- kui ka mehenimede puhul tähendas 19. sajandi teises pooles **mitmiknimi** enamasti kaksiknime, kolmiknime sai viisaastakuti alla 5% tüdrukuid ja kuni 2% poisse.

Kolmele tüdrukule pandi ka neliknimi, milleks olid *Emilie Rosalie Alide Elisabeth*, *Miili Alide Aline Elisabeth* ja *Erika Adele Luise Emilie*. Nii kogu Eesti alal 1840. aastal keskmiselt kui ka Lüganusel aastatel 1851–1855 sai mitmiknime mõni protsent lapsi (vrd Pärsik 2012: 35). Ka Kodaveres ja Palamusel sai 1830. aastatel mitmiknime alla 5% lapsi (Edela 2019: 27; Hussar 2012: 40). Mitmiknime saanute osakaal hakkas Lüganusel mõlema soo puhul kindlalt suurenema alates 1870-ndate esimesest poolest ja oli kasvavas trendis kuni sajandi lõpuni. Kui Lüganusel toimus mitmiknimede vallas järsk muutus 1880-ndate esimesel poolel, siis Palamusel juba varem (mehenimede puhul 1870. ja naisenimede puhul 1860. aastatel; Hussar 2012: 40). Kui enne 1870ndaid sai Lüganusel mitmiknime mõni protsent tüdrukuid ja poisse, siis 1880-ndate keskelt alates juba ligi pooled tüdrukud ja viiendik poisse ehk kolmandik lapsi. Tähelepanuväärne on, et kogu Eesti alal sai 1890. aastal mitmiknime üksnes veerand lapsi (Pärsik 2012: 35). Kui Lüganusel sai 1880-ndate teises pooles mitmiknime viiendik poisse, siis nimekasutuse poolest uuenduslikuma Tartumaa kogudustes Palamusel samal ajal ja Kodaveres 1890. aastal mõnevõrra rohkem ehk veerand poisse. Mitmiknime saanud tüdrukuid oli neist kogudustest kõige rohkem Kodaveres (veidi üle poole), Palamusel vähem (ligi pool) ja Lüganusel 44%. (Edela 2019: 27; Hussar 2012: 40; Hussar 2014: 66) Sajandi lõpus oli mitmiknimi Lüganusel tavaline: see anti üle pooltele tüdrukutele ja 40% poistele. Mitmiknimede arvu kasvu on seletatud demograafilise ülemineku ja imikusuremuse vähenemise kaudu (vt nt Itaalia kohta Minello jt (2021)) ning moenähtusena, kus mitmiknimi jõudis kõrgema sotsiaalse klassi juurest madalama sotsiaalse klassini: aadli kaudu linna- ja seejärel maarahvani (Hussar 1998: 106; Ainiala jt 2012: 156).

Tüdrukute eelised. Lüganusel sai 1850-ndate esimesel poolel eelise ehk ühe kümnest sagedasemast nimest peaaegu iga tüdruk. Seda võiks võrrelda üle-eestiliste andmetega 1840. aastast, kui eelised anti igale kolmandale tüdrukule. Nimetatud aastate vahemikul Lüganusel ja 1840. aastal kogu Eesti alal kattusid suisa seitse eelise: laennimed *Mari*, *An*, *Liisu*, *Mai*, *Kadri*, *Eewa* ja *Miina*. (Pärsik, Pae 2011: 8; Pärsik 2012: 39) 19. sajandi teise poole esimesed 15 aastat püsisid tüdrukute eelised Lüganusel muutumatuna, selle aja jooksul said eelise peaaegu kõik tüdrukud. Võrreldes 18. sajandi viimase veerandi Võnnuga oli eelise saanud umbes kümnendiku võrra rohkem ehk Lüganuse tüdrukute seas olid eelised veel

aastakümneid hiljem rohkem au sees kui Vönnus tollal (vrd Rootsmäe 1969: 623). Edaspidi hakkasid tasapisi lisanduma laennimede võõrapäraseid variandid, nagu *Paulina*, *Maria*, *Anna* ja *Kristina*. Sajandi lõpu poole tulid eelisnimedena juurde uued võõrapäraseid nimed, näiteks *Olga*, *Ida*, *Alide*, *Alma* ja *Amanda*, ja päris sajandi lõpus levis eestipärane nimi *Linda*. Tähelepanuväärne on, et sajandi viimasel 15 aastal polnud eelisnimede seas ühtki sajandi keskpaiga eelislisime, laennimesid oli ainult üks ja eelislisime said sajandi lõpus ainult pooled tüdrukud. Üle-eestiliselt aastal 1890 ja Lüganusel aastatel 1886–1890 olid samasugused pooled eelisnimed: *Anna*, *Maria*, *Ida*, *Alide* ja *Emilie* (Pärsik 2012: 39). Seega vahetusid eelisnimed poole sajandi jooksul peaaegu täielikult välja ja levinumate nimede osatähtsus vähenes – nagu igal pool mujalgi.

Poiste eelisnimed. Lüganuse 1850-ndate esimese poole mehenimekasutus oli näiteks Põide 19. sajandi esimese poolega küllaltki sarnane (vrd Henno 2000: 35–36): esikümne nime sai kolmveerandi jagu poisse, esiviisiku nime vastavalt 60% ja 50% poisse ning esiviisikus olid *Juhan* ja *Mihkel*. Üle-eestiliselt sai seejuures 1840. aastal eelislisime vähem poisse ($\frac{2}{3}$; Pärsik, Pae 2011: 12), mis näitab nimede suuremat varieeruvust Eesti aladel võrreldes Lüganusega aastatel 1851–1855. Nimetatud aastate vahemikus ja aastal kattusid viis nime: laennimed *Jaan*, *Juhan*, *Jüri*, *Mart* ja *Mihkel* (Pärsik 2012: 40). Eelislisime saanud poisse oli Lüganusel 1865. aastani, aga ka nt Vönnus 18. sajandi viimases veerandis kolmveerand (Rootsmäe 1969: 623). Alates 1860. aastatest hakkasid Lüganusel eelisnimede hulka lisanduma laennimede võõrapäraseid variandid, nagu *Anton*, *August*, *Johannes* ja *Herman*. Võõrapäraseid nimed *Anton*, *Aleksander* ja *Johannes* jõudsid Lüganusel eelisnimede hulka varemgi kui teistes Pärsiku (2012: 33) analüüsitud kihelkondades, kus neid nimesid oli märgata alles 1880. aastatest alates. 1880-ndate teises pooles torkab eelisnimede seas silma uus mugand *Eedi*. See viitab *Eduardi* üsna kiirele kodunemisele ja selle lühendi omaksvõtmisele uue, iseseisva nimena. Sajandi viimasel kümnendil oli eelisnimede hulgas rohkem uusi võõrapäraseid nimesid, näiteks *Eduard*, *Woldemar* ja *Rudolf*. Seejuures olid eelisnimedest Lüganusel 1880-ndate teises pooles ja üle-eestiliselt 1890. aastal samad neli nime: *Johannes*, *August*, *Eduard* ja *Aleksander* (vrd Pärsik 2012: 40). *Aleksander* tundubki olevat Lüganusele iseloomulik võõrapärane nimi, olles 19. sajandi teises pooles läbivalt eelisnimede seas, v.a 1850-ndate teises

pooles, ja viimasel 20 aastal koguni esikolmikus. Selle nime niivõrd laialdasele levikule võis mõju avaldada Venemaa keisri Aleksander II pikk valitsusaeg (1855–1881) ja ka tema samanimelise poja Aleksander III keisriks olemine (1881–1894), aga ka sajandi lõpus Lüganusel aktiivselt tegutsenud köster Alexander Leufeldt (Matson 2006: 8). Sajandi lõpuks olid Lüganusel võõrapärased nimed laennimed eelisnimede seast välja tõrjunud – seda mõlema soo puhul.

Tüdrukute puhul oli vaatlusperioodi jooksul näha **esikolmikunime ja eelisinime saanute** osatähtsuse vähenemist, kuid poiste puhul kindlat vähenemistendentsi ei ilmnunud, kuigi 19. sajandi päris lõpus oli esikolmikunime ja eelisinime saanuid sajandi keskpaigast siiski vähem. Esikolmikunimede andmine vähenes tüdrukute puhul sajandi teise poole jooksul püsivalt 40%-lt alles perioodi keskpaigaks kolmandikuni ja sajandi lõpuks veerandini. Esinime sai 19. sajandi kolmandal veerandil ligi viiendik tüdrukuid ja sajandi viimasel veerandil kümnendik tüdrukuid. Poiste puhul kõikus esikolmikunime saanute osakaal sajandi teise poole vältel kolmandiku ja 42% vahel ning esinime sai olenevalt viisaastakust kümnendik kuni viiendik poisse.

Ainukeste eesnimede mitmekesisuse taustal oli mitmiknimede **2. eesnime** valik kitsam: 2. nimena endus poolsajandi kokkuvõttes *Marie*, mehenimedest eristusid *Eduard* ja *Johannes*. Kolme levinuma 2. ja 3. nime seas olid üksnes võõrapärased nimed. Kõige tavalisem naisenimede kombinatsioon oli *Anna Maria*, nagu ka Kolga-Jaanis 19. sajandi teises pooles (Hussar 2010: 197), ja kõige tavalisem mehenimede kombinatsioon *August Eduard*.

Vaadeldaval perioodil eristusid Lüganusel **kaks eesnimetasutuse muutuste järku**: 1870. aastatel lisandusid nimede hulka laennimede võõrapärased variandid (LLV) ja 1880. aastatel uued võõrapärased nimed. Esines ka kolmanda järgu ehk eestipäraste nimede lisandumise ilminguid, aga need puudutasid üksnes naisenimesid ja peale *Linda* ei jõudnud need eelisnimede sekka. Kui mõnedes piirkondades olid laennimede võõrapärased variandid hakanud laennimesid välja vahetama juba 1850. aastatel (Hussar 2009: 520), nt Kolga-Jaanis lisandusid sel kümnendil naisenimede sekka *Anna* ja *Maria* (Hussar 2010: 198), siis Lüganusel olid laennimede võõrapärased variandid sel ja järgmisel kümnendil naisenimede esikahekümne seas, ent mitte veel eelisnimed. Ka uute

võõrapäraste nimede levikuks muutumise aja poolest polnud Lüganuse esimeste piirkondade seas, sest need olid mõnel pool tavalised juba 1870. aastatel (Hussar 2009: 520).

Nime päritoluliik – tüdrukud. Enne laennimede võõrapäraste variantide leviku algust 1870. aastatel said Lüganusel peaaegu kõik tüdrukud laennime, kõige rohkem oli *Marisid*, *Maarjaid* ja *Miinasid*. Laennimede võõrapäraseid variante anti 1870-ndate esimeses pooles veerandile tüdrukutele. Seejärel oli laennime võõrapärase variandi saanud tüdrukuid sajandi viimase kümnendini püsivalt veidi üle kolmandiku. Veidi varem, 1880-ndate esimesest poolest hakkas kasvama uue võõrapärase nime saanute arv ja sajandi viimasel kümnendil sai enamik tüdrukuid just uue võõrapärase nime. Selleks ajaks oli laennime võõrapärase variandi saanute osakaal kahanenud veerandini ja laennime sai kümnendik tüdrukuid. Seega muutus poole sajandiga tüdrukutele nime andmine kardinaalselt: laennimede asemel valiti laennime võõrapärane variant või uus võõrapärane nimi, nt *Alma*, *Alide* või *Olga*.

Nime päritoluliik – poisid. Poistest said kuni 1860-ndate teise pooleni laennime, levinuimad olid algul *Juhan*, *Jaan* ja *Jaagup*, ligi 90% poisse, 1871. aastani oli nii laennime võõrapärase variandi kui ka uue võõrapärase nime saanuid alla kümnendiku. Seejärel hakkas hoogsalt suurenema laennime võõrapärase variandi saanute osakaal: 1870-ndate esimeses pooles oli neid ligi veerand ja 1880-ndate teises pooles juba pool. Uue võõrapärase nime saanud poisse lisandus 1871. aastast juurde aeglasemas tempos, kuid sajandi lõpuks said sellise nime mõnevõrra vähem kui pooled poisid, samal ajal kui laennime sai kümnendik poisse ja laennime võõrapärase variandi ligi pooled poisid. Sajandi lõpus valiti poistele sageli nimeks *August*, *Aleksander* või *Johannes*.

Vaadeldes **naisenimede üldist jaotust**, olid perioodi esimeses pooles ehk 19. sajandi kolmandal veerandil kõigist nimedest üle poole laennimed ja üle viiendiku laennime võõrapärased variandid. Uusi võõrapäraseid nimesid oli 1870-ndate esimese pooleni alla viiendiku, seejärel hakkas nende osakaal suurenema. Laennimede osakaal kõigist nimedest hakkas sellest ajast alates tasapisi vähenema. Uued võõrapärased nimed vahetasid vaadeldava perioodi teises pooles tasapisi välja laennimed, aga ka laennime võõrapärased variandid, mida oli sel ajal püsivalt alla viiendiku. Teiste nime liikidena

esines vaadeldaval perioodil ka uusi mugandeid ja eestipäraseid nimesid. Esimesed uued mugandid, nagu *Netti* ja *Taali*, ilmusid alates 1860-ndate esimesest poolest ja tipnesid 1890-ndate alguspoolel, kui neid oli kümnendik. Esimene eestipärane nimi *Linda* pandi Lüganusel 1884. aastal. Sajandi lõpus moodustasid uued võõrapäraseid nimed enamiku, laennimesid ja nende võõrapäraseid variante oli mõlemat u 15% ning uusi mugandeid ja eestipäraseid nimesid u 5%.

Vaatlusperioodi esimesel kümnendil ehk sajandi keskel moodustasid **kõigist mehenimedest** laennimed umbes kaks kolmandikku. Seejärel kahanes järk-järgult nende osakaal ning aastatel 1881–1895 oli neid veidi alla kolmandiku ja sajandi päris lõpus ligi veerand. Laennime võõrapärase variantide osakaal ulatus vaatlusperioodil 20–30%-ni, v.a kahes väiksema osakaaluga viisaastakus. Uute võõrapärase nimede osakaal kõigist nimedest suurenes poole sajandiga märkimisväärselt: kümnendikust sai tasapisi 1900. aastaks ligi pool. Uusi mugandeid oli 19. sajandi teises pooles võrreldes teiste nime liikidega vähem, nende osakaal (8%) tipnes 1880-ndate teises pooles.

Üks põhjus, miks Lüganusel ei pandud 19. sajandi lõpus eriti **eestipäraseid nimesid** (poiste puhul üksnes korra), võis olla rahvusmõtte hilisem levik. Näiteks Tartus, Tartumaal ja Viljandimaal, mis olid rahvusliku aktiivsuse poolest üle keskmise aktiivsed (Laar 2006: 201), sai 1900. aastal eestipärase nime juba üle kümnendiku tüdrukuid. Kuid nagu Lüganusel pandi ka kogu Eesti alal poistele eestipärast nime sajandivahetusel väga harva. (Hussar 2014: 64) Lüganusel sai rahvusluse üks ilminguid kultuuri- ja seltsielu hoo sisse hiljem, alles 20. sajandi alguses, kui asutati juurde nii koore ja orkestreid kui ka esimesi kutseseltse, ühinguid ja ühisusi (Väli 1973: 18; Matson 2006: 8–9).

Omamoodi märgiline, traditsioonilise nimeandmispraktika, aga ka eluviisi muutumise näitaja on **lapse nimetamine ristivanema järgi**, nii tema nimega identse kui ka sarnase nimega. Ristivanema nime eeskujul nimetamine vähenes sajandi teise poole vältel märgatavalt. Kui algul sai ristivanemaga identse nime üle kolmandiku tüdrukuid, seejärel alla kolmandiku, siis tasapisi nende osa kahanes ja sajandi viimase kahekümne aasta jooksul oli ristivanemaga identse nime saanud tüdrukuid juba kümnendik või vähem. Ristivanemaga sarnase nime saanud oli vähem: kuni viimase kümnendini alla viiendiku ja seejärel alla kümnendiku. Seejuures oli vaatlusperioodi teisel poolel, v.a viimasel viiel

aastal, ristivanemaga sarnase nime saanud rohkem kui identse nime saanud. Poistest anti vaatlusperioodi esimesel 20 aastal ristivanemaga identne nimi veidi alla kolmandikule poistele, seejärel toimus järsk langus ja alates 1881. aastast oli identse nime saanud kümnendiku jagu, sajandi päris lõpus mõni protsent rohkem. Ristivanemaga sarnase nime saanud poisse oli samuti vähem: kuni 1881. aastani veidi alla kümnendiku, seejärel kuni sajandi lõpuni veidi rohkem.

Hoolimata sellest, et Lüganuse oli ärkamisajal rahvusliku liikumise poolest võrreldes teiste kihelkondade ja linnadega mahajäänud ja liikumisega seotud tegelasi oli seal kõigest neli (Laar 2006: 218, 329, 333–336), oli nimeandmise praktika poolest tegemist **küllaltki uuendusmeelse piirkonnaga**. Seda kinnitab 19. sajandi lõpus mitmiknimede laialdane levik, ristivanema eeskujul nimetamise vähene määr ja võõrapärane nimekasutus, kui võrrelda teda neis aspektides teiste Eesti piirkondadega 1900. aastal (Hussar 2014: 66–67).

Peale nimekasutuse üksikasjaliku uurimise huvitas mind, kui tõhus ja täpne on kasutatud **metoodika**. Läbilõikeandmed, mida kasutasin oma bakalaureusetöös (Edela 2019), võimaldavad teha paikapidavaid üldistusi mitmiknimede, eelisnimede ja nende liigi ning ristivanema kui nime eeskuju kohta. Erinevalt tollasest võimaldas siinne töö aga näidata mehenimede arvu suurenemist. Siinsed tulemused lahknevad Hussari (2009) omadest selle poolest, kuivõrd muutus 19. sajandi teises pooles Lüganusel ristivanema eeskuju tähtsus nimeandmisele: ilmselt määrasin lapse nime ristivanema omaga sarnaseks Hussarist (2009) vähem.

Lüganuse **uuendusnimede** puhul oli märgata, et viiendik nimesid esines varem mõnel teisest rahvusest lapsel või tema vanemal. Ka härrasrahva nimedel oli märgatav seos uuendusnime saanutega: ligi viiendikul juhtudel oli sama nimi mõnel mõisa omanikul või tema pereliikmel. Ühtlasi jõudis uuendusnimi peaaegu igal teisel juhul kümnest enne eesti soost lapse 2. või 3. nimeks ja alles seejärel 1. nimeks, mis näitab, et uuendusnimi vajab 1. nimeks saamiseks ehk suulisse kasutusse jõudmiseks kohanemisaega, kuivõrd 2. või 3. nimi oli oletatavasti enamasti käibel ainult ametlikult. Ristivanema nimi pandi rohkem

kui igale kümnendale uuendusnime saanule.⁸ Nimeandmise muu motivatsioon oli vähem tähtis. Minnes potentsiaalsest eeskujunimest kaugemale ja vaadeldes kaudseid tegureid, väärib esiletoomist perekonna vastuvõtlikkus uutele nimedele, mis avaldus üle veerandi uuendusnime saanute puhul. Seost uuendusnime saanud lapse ja ametimehest isa või sotsiaalselt edenenud / teise etnilise päritoluga ristivanema(te) vahel oli märgata kõige rohkem. Seos esines vastavalt üle veerandil ja üle viiendikul uuendusnime saanutel. Mõlemad vanemad või üks vanem (või oli ühe vanema puhul tegu muu etnilise päritoluga inimesega) olid sotsiaalselt edenenud viiendikul uuendusnime saanutel. Sotsiaalselt või etniliselt teistsuguse taustaga vanemad või ristivanemad moodustasid märgatava vahekihi uute nimede vastuvõtjana, kelle kaudu hakkasid uued nimed levima. Neil oli tõenäoliselt keele- ja kultuurikontakte nt (balti)sakslaste ja venelaste ning saksa ja vene keelega, mille kaudu lisandus uusi nimesid. Seda vahekihti iseloomustab ka teistsugune ja tõenäoliselt suurem suhtlusringkond, kus olid teada või kasutusel Lüganusel veel tundmata võõrapärased nimed. Kui varem on Hussar (2014: 68–69) ja Roos (1962: 413) viidanud üksikute näidete põhjal, et uuendusnimed on võtnud omaks liikuvam ja suurema suhtlusringkonnaga maarahvas, st teadmised olid selle kohta vähesed, siis siinsed järeldused on esimesed, mis on tehtud rohkete andmete alusel.

Ühtlasi paistab, et aktiivsed **kultuurielu eestvedajad** olid vastuvõtlikud uutele nimedele: köstri ning puhkpilliorkestri, viiulikoori ja erakooli asutaja Alexander Leufeldti tütar oli esimene sealne *Erika* (uus võõrapärane nimi) ja üks kolmest neljanimelisest tüdrukust ning koolmeistri, kiriku- ja laulukooride, puhkpilliorkestri ja keelpilliansambli juhataja Mihkel Reisbergi pojad esimesed sealsed *Erhard* ja *Gothard* (mõlemad laennime võõrapärased variandid; Matson 2006: 8; 100 aastat... 2007: 8; Lüganuse koolmeister... 2008: 13; Väli 1973: 6). Peale selle pani puhkpilliorkestris mänginud Jüri Melnik oma tütrele esimesena nimeks *Salme* (eestipärane nimi; 100 aastat... 2007: 12).

Võõrapäraste nimede levimist uurides oli näha, et kuuest nimest viie puhul läks pärast esimese nime kandja tekkimist aastaid, kui mitte aastakümneid, et nime hakataks igal

⁸ Ka Crook (2016) on uurinud Šotimaa 1680.–1839. aasta andmete põhjal küll kõigile ristitutele, mitte uuendusnime saanutele, eeskujuks olnud nimesid, mis esinesid vanematel, vanavanematel, vanematel õdedel-vendadel, kes olid varem surnud, teistel sugulastel, aga ka ristivanematel, maaomanikel ja kirikuõpetajatel.

aastal korra-kaks panema ja see muutuks seejärel tavalisemaks. Üksnes *Johannest* esines nime esimese ja iga-aastase paneku vahel neli korda. Kui oleks võinud arvata, et võõrapärane nimi hakkab levima kindla mustri järgi, näiteks ristivanema nime järgi, siis tegelikkuses sellist otsest seost eriti ei ilmnenud. Nende nimede levikuga olid seotud paljud tegurid, millest eristusid kolm: ühine ristivanem või ühele ema/isa, teisele ristivanem, lapse 2. nimi uuendusnimi või õel-vennal üks nimedest uuendusnimi, sotsiaalselt edenenud või teise etnilise päritoluga ristivanemad. Neid tegureid esines iga nime puhul vähemalt korra. Viie nime levikule aitas vähemalt korra tõenäoliselt kaasa sugulastega läbikäimine ja ametimehest isa olemasolu.

KOKKUVÕTE

Magistritöös uurisin Lüganuse 19. sajandi teise poole eesnimemuutusi, sest 19. sajandil muutus ühiskond ja etniliste eestlaste sotsiaalne staatus võrreldes varasema ajaga palju. Tegemine on erialadevahelise uurimistööga, mis vaatlleb nimemuutusi keele- ja sotsiaalteaduslikult sotsioonomastilises vaates, aga ka ajaloolises perspektiivis. Töö andmed ehk eesnimed pärinevad Lüganuse luteri koguduse 1851.–1900. aasta sünnimeetrikatest, on ülevaatlike tulemuste eesmärgil ühtlustatud, ladinapärasustatud ja viie aasta kaupa liidetud.

Töö eesmärk oli hinnata eesnimekasutuse muutumist, võttes aluseks, mil määral muutus sel ajavahemikul ristitute arv ühe nime kohta; unikaalnimed, unikaalnime saanute, mitmiknimed, eri nime liigi saanute ja nime liikide osakaal; millised olid eelisnimed; milline oli ristivanema nime-eeskuju kõigile nime saanutele; ristivanemate, härrasrahva ja teise etnilise päritoluga elanike nimed ning isa ameti, ristivanemate ja vanemate sotsiaalse edenemise ja uutele nimedele vastuvõtliku perekonna seos uuendusnimedega. Uurisin ka võõrapäraste nimede levimist.

Tulemustest selgus, et nimekasutuse muutumise murdepunktiks olid aastad 1871–1875, kui paljude nimekasutuse näitajate väärtused muutusid järsult. Võrreldes 19. sajandi keskpaigaga oli nimevalik sajandi lõpus rikkalikum. Ka unikaalnime valiti lapsele sajandi lõpus rohkem kui sajandi kolmandas veerandis. Unikaalnimed moodustasid sajandi teise poole vältel alla poole kõigist nimedest. 19. sajandi kolmandas veerandis said mitmiknime üksikud, kuid eriti alates aastatest 1881–1885 märkimisväärselt rohkem lapsi ning sajandi lõpus oli mitmiknimi (sisuliselt kaksiknimi) juba tavaline nähtus. Eelisnimed olid sajandi keskpaigas laennimed, näiteks *Mari*, *An*, *Jaan* ja *Kaarel*, 1870. aastatest lisandusid laennimede võõrapärased variandid, nagu *Paulina*, *Maria*, *Johannes* ja *August*, ning 1880. aastatest uued võõrapärased nimed, näiteks *Alma*, *Alide*, *Eduard* ja *Woldemar*.

Ristivanema eeskujuga muutus sajandi edenedes nimeandmisel vähem tähtsaks. Uuendusnimedele olid eeskujunimedeks kõige rohkem teise etnilise päritoluga elanike, seejärel härrasrahva ja vähem ristivanemate nimed. Kaudse tegurina oli kõige tähtsam perekonna vastuvõtlikkus uutele nimedele, seejärel isa ametipidamine ning sotsiaalselt edenenud või teisest rahvusest (risti)ristivanem(ad) ja vanem(ad).

MATERJAL

EELK Lügänuſe koguduse ſünnimeetrikaraamatud

Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 464. Lügänuſe koguduse ſünnimeetrikaraamat 1851–1871; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.464:1. Vaadatud 01.04.2022.

Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 465. Lügänuſe koguduse ſünnimeetrikaraamat 1872–1886; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.465:1. Vaadatud 01.04.2022.

Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 466. Lügänuſe koguduse ſünnimeetrikaraamat 1887–1891; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.466:1. Vaadatud 01.04.2022.

Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 491. Lügänuſe koguduse ſünnimeetrikaraamat 1892–1902; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.491:1. Vaadatud 01.04.2022.

EELK Lügänuſe koguduse personaalraamatud

EAA.1228.1.483 = Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 483. Lügänuſe koguduse personaalraamat. Maidla-Oandu, Kukruſe-Ojamaa, Aa, Erra, Kalvi, ſakſa pihtkond 1863–1874; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.483:1. Vaadatud 11.05.2022.

EAA.1228.1.485 = Eesti Ajalooarhiiv, f 1228, n 1, s 485. Lügänuſe koguduse personaalraamat. Ontika-Saka, Koogu-Kõrkküla, Kalvi, Kukruſe-Ojamaa, Järve-Võhma, ſakſa pihtkond 1884–1903; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.1228.1.485:1. Vaadatud 11.05.2022.

EELK Narva Jaani koguduse personaalraamat

EAA.4380.2.103:93 = Eesti Ajalooarhiiv, f 4380, n 2, s 103. Narva Jaani koguduse personaalraamat I 1838–1912, l 83; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.4380.2.103:93. Vaadatud 01.04.2022.

EAA.4380.2.103:237 = Eesti Ajalooarhiiv, f 4380, n 2, s 103. Narva Jaani koguduse personaalraamat I 1838–1912, l 224; https://www.ra.ee/dgs/_purl.php?shc=EAA.4380.2.103:237. Vaadatud 01.04.2022.

Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften

Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften. Teil 2, 1: Estland 1930. Ed. O. W. von Stackelberg. Görlitz: C. A. Starke Verlag; https://personen.digitale-sammlungen.de/baltlex/Blatt_bsb00000600,00001.html?prozent=. Vaadatud 01.04.2022.

Genealogisches... = Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften, Teil 2, 2: Estland 1930. Ed. O. W. von Stackelberg. Görlitz: C. A. Starke Verlag; https://personen.digitale-sammlungen.de/baltlex/Blatt_bsb00127527,00001.html?prozent=. Vaadatud 01.04.2022.

Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften. Teil 2, 3: Estland. Schluß-Lieferung 7 1930. Ed. O. W. von Stackelberg. Görlitz: C. A. Starke Verlag; https://personen.digitale-sammlungen.de/baltlex/Blatt_bsb00000601,00001.html?prozent=. Vaadatud 01.04.2022.

German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter

Gschneidinger, Max 1999. Family Cramer – ?. – German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter; <http://www.gschneidinger.com/dat233.htm#18>. Vaadatud 01.04.2022.

Gschneidinger, Max 1999. Family Cramer – Gendt. – German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter; <http://www.gschneidinger.com/dat233.htm#12>. Vaadatud 01.04.2022.

Gschneidinger, Max 1999. Family Cramer – Versilova. – German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter; <http://www.gschneidinger.com/dat233.htm#19>. Vaadatud 01.04.2022.

Gschneidinger, Max 1999. Family Cramer – Witt. – German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter; <http://www.gschneidinger.com/dat233.htm#16>. Vaadatud 01.04.2022.

Gschneidinger, Max 1999. Family Teichmüller – Cramer. – German Ancestors back to the Middle Ages. Ahnen aus Deutschland mit Linien bis ins Mittelalter; <http://www.gschneidinger.com/dat22.htm#3>. Vaadatud 01.04.2022.

Kinnistute register

Aa mõisa... = Aa mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16900&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=aa&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotilEKgCAQBe%252ByFygrIp6HiaXExBBq9SOiu6fl1wzzHkPhdmg1Y%252FhFoEaQdyE4iWltxPC5bFR6D2JJucp8%252BSwldrnxt4KOSlU4gXYONrE19Wci6ed5AQthI2Q%253D. Vaadatud 01.04.2022.

Erra mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16893&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=erra&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotilEOQDAQRO%252ByF6CIyPQwsqGhqTTR1Q8Rd9fF17x5MwyDy6O2jO4DgelBwcf05chzJY7TtJL6FsSSi5XxDAVUdiCXEr87aP%252FTaA6gjeOSeXFam%252FI8yN73A2MDJE4%253D. Vaadatud 01.04.2022.

Hirmuse mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16903&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=hirmuse&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotilEOQDAQBe%252ByF6AI8noY2dDQoAmrHyK9u7Z8zWTeYyg8FqVmNJ8IVAtarXNWLj8VYvgcF0q9BrH4WGW41ygpdpqDFnrsXky%252Bg46dK7EEbu9nznOcKZC7SIbzoHiWk. Vaadatud 01.04.2022.

Maidla mõisa... = Maidla mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16943&_xr=eNotilEKgCAQBe%252ByFygrIp5n6AyxpJQUQq1%252BRHj3tPqaecNjKNwOtWZ0nwhUD9qc905CNJVYPueVSm9BLDFXma4tS4n5O7IzO78P0PFTFQ6gnf0SebFlNiAbSKf0AK52JO4%253D. Vaadatud 01.04.2022.

Purtse mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16915&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=purtse&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotilEKgCAQBe%252ByFygrIp6HiaXExJBq9SOiu6fV1wzzHkPhcqq1o%252FtEoHqQdyE4iWmuxPAxLVR6C2JJucp4%252Biw15u%252BWjjmfYD2n6pwAK0cbGL7zg3IRNL3%252FQC%252FtiVJ. Vaadatud 01.04.2022.

Püssi mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=16916&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=p%C3%BCssi&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotikEOQDAURO%252FyL0ARkXEY%252BaGphjT47ULEzexcTivVe%252FMyDIXDIIm8Z1ScCVYm65wVH4ZMNG%252F9SKmXIjYQq3T7FCXF%252BF3uS8S%252BD9D6UyU2oJmdCWx0mgVie2rP8wHdCSXk. Vaadatud 01.04.2022.

Saka mõisa... = Saka mõisa kinnistu detailandmed. Rahvusarhiiv; http://www.ra.ee/apps/kinnistud/index.php/et/kinnistud/view?id=17009&knr=&hpr=&krundi_nr=&markus=&kinnistu_nimi=&eesnimi=&perenimi=&sisu=&perenimi_sisu=&majad=&tanav=&asustus_yksus=saka&asustus_yksus_sisu=&liht_otsing=&_xr=eNotiVEKgCAQBe%252ByFygrIp6HiaXExBBq9SPCu6fV18ybx1C4HVrNGD4RqBHkXQhOYlobMXwuG9Xeg1hSqTJfvkiNA0jY8%252FDjp%252BqcgLtHGxia%252BrsQCaSzvkbYUikRA%253D%253D. Vaadatud 01.04.2022.

KIRJANDUS

- 100 aastat... = 100 aastat Lügänuſe puhkpilliorkeſtrit 2007.** – Ajatu kultuur Lügänuſel. Toim. Virve Oſila, Ene Raudar. Lügänuſe: Lügänuſe Rahvamaja, 8–12.
- 152 aastat... = 152 aastat Lügänuſe Segakoori 2007.** Ajatu kultuur Lügänuſel. Toim. Virve Oſila, Ene Raudar. Lügänuſe: Lügänuſe Rahvamaja, 14–15.
- Aarma, Liivi 1990.** Kirjaoskus Eeſtis: 18. ſajandi lõpuſt 1880. aastateni (nekrutinimekirjade andmeil). Tallinn: Eeſti Teaduste Akadeemia.
- Ainiala jt = Ainiala, Terhi, Minna Saarelma, Paula Sjöblom 2012.** Names in Focus: An Introduction to Finnish Onomastics. Transl. by Leonard Pearl. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Annus, Endel 2000.** Eeſti kalendrikirjandus 1720–1900. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Anvelt, Leo 1968.** O. W. Masing Lügänuſel. – Keel ja Kirjandus 12, 725–733.
- Arhiivijuht II. Haridus. Teadus. Kirik 2006.** Koost. Lea Teedema. Tartu: Eeſti Ajalooarhiiv.
- Arjakas, Küllö 2010.** Eeſti raudtee 140. Sissevaateid ajalukku. Tallinn: AS Eeſti Raudtee.
- Auer, Peter 2020.** Language Contact. Pragmatic Factors. – The Routledge Handbook of Language Contact. Eds. Evangelia Adamou, Yaron Matras. London, New York: Routledge, 147–167.
- Bush, Stephen J. 2019.** Re-using the Names of Newborns: Symbolic Reincarnation in an Age of Infant Mortality. – Names 67 (2), 100–112; <https://ans-names.pitt.edu/ans/article/view/2188/2187>. Vaadatud 21.05.2022.

- Crook, Alice Louise 2016.** Personal naming practices in early modern Scotland: a comparative study of eleven parishes, 1680-1839. PhD thesis. Glasgow: University of Glasgow.
- BV Ella = Beliebte Vornamen – Ella;** <https://www.beliebte-vornamen.de/9587-ella.htm>. Vaadatud 17.09.2021.
- BV Hilda = Beliebte Vornamen – Hilda;** <https://www.beliebte-vornamen.de/32209-hilda.htm>. Vaadatud 17.09.2021.
- BV Linda = Beliebte Vornamen – Linda;** <https://www.beliebte-vornamen.de/7792-linda.htm>. Vaadatud 17.09.2021.
- Eesti arhitektuur... = Eesti arhitektuur 3. Harjumaa, Järvamaa, Raplamaa, Lääne-Virumaa, Ida-Virumaa 1997.** Toim. Villem Raam. Tallinn: Valgus.
- Eesti kihelkonnad.** Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakonna server; <https://www.folklore.ee/rl/folkte/kk/maps/map.htm>. Vaadatud 10.05.2022.
- Eestipäraseid... = Eestipäraseid eesnimised 1936.** Toim. Julius Mägiste. Tartu: Nimede Eestistamise Liidu Kirjastus; http://vana.emakeeleselts.ee/digiraamatud/AES-toimetised_XXVIII.pdf. Vaadatud 10.12.2021.
- Edela, Anna 2019.** 19. sajandi eesnimemuutused Kodavere ja Lüganuse kihelkonna näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64422/Edela_bak2019.pdf. Vaadatud 12.04.2020.
- EP = Eesti Postimees. Üleüldine ajaleht Maa- ja linnarahvale 1881.** – Keel ja kirjandus. Nr 37, 16. sept; <https://dea.digar.ee/?a=d&d=eestipostimees18810916.2.14&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->. Vaadatud 05.05.2022.
- Ernits, Villem 1921.** Nimede muutmine kultuuriloolisena nähtusena. – Eestlasele eesti nimi. Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetused II. Tartu: Ed. Bergmann, 16–27; http://vana.emakeeleselts.ee/digiraamatud/2_Eestlasele%20eesti%20nimi.pdf. Vaadatud 19.07.2021.

- Garðarsdóttir, Ólöf 1999.** Naming Practices and the Importance of Kinship Networks in Early Nineteenth-century Iceland. – *The History of the Family* 4 (3), 297–314.
- Henno, Kairit 2000.** Poeglaste eesnimed Põide Eesti koguduse 1801.–1840. aasta sünniregistreis. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 44–45 (1998–1999). Toim. Mati Ereht. Tartu: Emakeele Selts, 30–41.
- Henno, Kairit, Peeter Päll 2003.** Onomastika termineid; <http://www.eki.ee/nimeselts/nimeterm.htm>. Vaadatud 16.02.2022.
- Hermann, Karl August 1887.** Kirjatöö kaitsmiseks. – *Postimees*, 21. märts, nr 13; <https://dea.digar.ee/?a=d&d=postimeesew18870321&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->. Vaadatud 05.05.2022.
- Hussar, Annika 1998.** Eestlaste eesnimedest aastatel 1930–1990. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool; <https://dspace.ut.ee/handle/10062/49959>. Vaadatud 24.07.2021.
- Hussar, Annika 2009.** Changes in Naming Patterns in 19th Century Estonia. Discarding the Names of Parents and Godparents. – *Names in Multilingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact: Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences*. August 17–22. York University, Toronto, Canada. Ed. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, André Lapierre. Toronto, Canada: York University, 519–525; https://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/bitstream/handle/10315/3988/icos23_519.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Vaadatud 12.04.2020.
- Hussar, Annika 2010.** Changes of Estonian First Names in the 19th Century. – *I Nomi nel tempo e nello spazio*, IV. Atti del XXII Congresso Internazionale di Scienze Onomastiche. Pisa, 28 agosto – 4 settembre 2005. Eds. Maria Giovanna Arcamone et al. *Nominatio*. Collana di studi onomastici 7, Serie Miscellanee. Pisa: Edizioni ETS, 193–200.
- Hussar, Annika 2012.** Muutused eesnimekasutuses XIX sajandil Martna ja Palamuse näitel. – *Emakeele Seltsi aastaraamat* 57 (2011). Toim. Mati Ereht. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus, 35–59; http://kirj.ee/public/ESA/2011/esa_57-2011-35-59.pdf. Vaadatud 12.04.2020.

- Hussar, Annika 2014.** Eestlaste eesnimed 1900. aastal. – Emakeele Seltsi aastaraamat 60 (2014). Toim. Mati Ereht. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus, 51–73; http://www.kirj.ee/public/ESA/2014/esa_60_2014_51-73.pdf. Vaadatud 25.04.2020.
- Johansen, Paul 1933.** Die Estlandiste des Liber Census Daniae I. Kopenhagen: H. Hagerup; Reval: F. Wassermann.
- Kahle jt = Kahle, Philip, Sebastian Colutto, Günter Hackl, Günter Mühlberger 2017.** Transkribus – a service platform for transcription recognition and retrieval of historical documents. – 14th IAPR International Conference on Document Analysis and Recognition. November 9–15. Kyoto, Japan. United States of America: IEEE, 19–24; <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=8270253>. Vaadatud 17.05.2022.
- Kallasmaa, Marja 2017.** Nimi ja võim. Isiku- ja kohanimede seostest. – Õiguskeel 2, 1–7; https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/marja_kallasmaa._nimi_ja_voim._isiku-_ja_kohanimede_seostest.pdf. Vaadatud 19.07.2021.
- Kiviniemi, Eero 1982.** Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta. Espoo: Weilin+Göös.
- Kiviniemi, Eero 2006.** Suomalaisten etunimet. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korb, Anu 2017.** Virumaa rahvaluule kogumine ja kogujad. – Mäetagused 66, 9–32.
- Laar, Mart 2006.** Äratajad. Rahvuslik ärkamisaeg Eestis 19. sajandil ja selle kandjad. Tallinn: Grenader Kirjastus.
- Leibring, Katharina 2016.** Given Names in European Naming Systems. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Ed. Carole Hough. Oxford: University Press, 199–213.
- Luts-Sootak, Marju, Hesi Siimets-Gross 2020.** Baltic Peasants after Emancipation – Free and Equal People or a New Social Estate in the Estate-Based Society? – Legal

Science: Functions, Significance and Future in Legal Systems II: Collection of Research Papers in Conjunction with the 7th International Scientific Conference of the Faculty of Law of the University of Latvia. 16–18 October 2019, Riga. Riga: University of Latvia Press, 158–167; https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/ISCFLUL-7-2019/iscflul.7.2-12_Luts-Sootak_Siimets-Gross.pdf. Vaadatud 15.05.2022.

Lüganuse... = Lüganuse Püha Johannese (Jaani) kiriku kroonika Alutagusemaal 2019. Koost. Ferdinand Walther, Johannes Selliov, Tõnis Tamm. Tartu: Johannes Esto Kirjastus.

Lüganuse hariduselust... = Lüganuse hariduselust ja Lüganuse koolist 2008. Koost. Erika Rohumäe. – Lüganuse külakooli ajaloost. Lüganuse: Lüganuse Küla Selts, 6–8.

Lüganuse kihelkond 765 2006. Lüganuse.

Lüganuse kool... = Lüganuse kool 325 2019. Koost. Tiina Sai. Lüganuse: Lüganuse Kool.

Lüganuse koolihariduse... = Lüganuse koolihariduse kroonika 2008. – Lüganuse külakooli ajaloost. Lüganuse: Lüganuse Küla Selts, 3–5.

Lüganuse koolmeister... = Lüganuse koolmeister Mihkel Reisberg (1865–1916) 2008. Koost. Erika Rohumäe. – Lüganuse külakooli ajaloost. Lüganuse: Lüganuse Küla Selts, 12–14.

Matson, Margus 2006. Mõnda Lüganuse kihelkonna ajaloost. – Lüganuse kihelkond 765. Lüganuse, 4–12.

Matson, Margus 2009. Ülevaade Lüganuse kihelkonna ajaloost. – Vana Kannel IX. Lüganuse regilaulud. Koost. Ruth Mirov ja Edna Tuvi. Tartu: EKM Teaduskirjastus, 30–59.

Minello jt = Minello, Alessandra, Gianpiero Dalla-Zuanna, Guido Alfani 2021. The growing number of given names as a clue to the beginning of the demographic

transition in Europe. – Demographic Research 45, 187–220; https://cdn.fbsbx.com/v/t59.270821/281410473_523652485914244_6696760559362083945_n.pdf/Minello-jt-2021.pdf?_nc_cat=105&ccb=1-6&_nc_sid=0cab14&_nc_ohc=shzGuEs1hOwAX81lutu&_nc_ht=cdn.fbsbx.com&oh=03_AVLif5_yDEKcLt6QP5Npx-B_sqHGyv5HKEgDFOKZfjdeYQ&oe=62855DC8&dl=1. Vaadatud 17.05.2022.

Ministriell... = Ministriell bestätigte Vorschriften des Evang.-Lutherischen General-Konsistoriums betreffend die Führung der Kirchenbücher in russischer Sprache 1899. S. Petersburg.

Mirov, Ruth 2009. Rahvaluulekogumine Lügänu kihelkonnas. Koost. Ruth Mirov ja Edna Tuvi. – Vana Kannel IX. Lügänu regilaulud. Tartu: EKM Teaduskirjastus, 60–84.

Must, Aadu 2015. Perekonnaloos uurija käsiraamat. Tallinn: Hea Lugu.

Must, Hildegard 1962. The Names of the Apostles as Estonian Christian Names. – Names: A Journal of Onomastics 10 (4), 260–264; <https://ans-names.pitt.edu/ans/article/view/406/405>. Vaadatud 19.05.2022.

Must, Mari 1987. Kirderannikumurre: häälikuline ja grammatiline ülevaade. Tallinn: Valgus.

Must, Mari 1995. Kirderannikumurde tekstid. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

Mälk, Vaina 1963. Eesti Kirjameeste Seltsi osa eesti folkloristika arengus. Toim. August Annist. – Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused VII. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

PM 1896 = Postimees 1896. – Kodumaalt. Nr 179, 17. aug; <https://dea.digar.ee/?a=d&d=postimeesew18960817&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->. Vaadatud 04.05.2022.

- PM 1898 = Postimees 1898.** – Kodumaalt. Nr 7, 10. jaan; <https://dea.digar.ee/?a=d&d=postimeesew18980110&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-->------. Vaadatud 04.05.2022.
- Puss, Fred 2018.** Kirjaviisivahetus kirikuraamatutes. – Emakeele Seltsi aastaraamat 63 (2017). Toim. Mati Erelt, Sirje Mäearu. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 166–200.
- Pöldvee, Aivar 2008.** Peasant schools in Estland and Livland during the last quarter of the 17th century. – Common roots of the Latvian and Estonian literary languages. Ed. Kristiina Ross, Pēteris Vanags. Frankfurt am Main [etc.]: Peter Lang Internationalen Verlag der Wissenschaften, lk 61–99; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15267/poldvee_aivar.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Vaadatud 11.05.2022.
- Pöldvee, Aivar 2010.** Bengt Gottfried Forselius ja rahvahariduse lätted Eesti- ja Liivimaal. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus; https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/15267/poldvee_aivar.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Vaadatud 11.05.2022.
- Pärsik, Liisi 2011.** Lõunaeestlaste eesnimedest 1840. aastal. – Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat IX–X, 138–151; http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/39456/39456/parsik_ma_2012.pdf. Vaadatud 12.04.2020.
- Pärsik, Liisi 2012.** Eestlaste eesnimede ajalis-ruumilised muutused 19. sajandi II poolel. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool; http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/39456/parsik_ma_2012.pdf. Vaadatud 12.04.2020.
- Pärsik, Liisi, Taavi Pae 2011.** Eesnimede piirkondlikud erinevused Eestis 1840. aastal. – Akadeemia 3, 511–536; http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/39456/39456/parsik_ma_2012.pdf. Vaadatud 12.04.2020.
- Rajandi, Edgar 1963.** Kui palju on eesnimesid? Mesilane nimeks. – Keel ja Kirjandus 5, lk 303–304.

- Rajandi, Edgar 1963.** Nimevähesusest XVIII sajandi esimesel poolel. – Keel ja Kirjandus 3, lk 177–178.
- Rajandi, Edgar 1964.** Tänapäeva eesnimedest. – Keel ja Kirjandus 5, lk 271–278.
- Rajandi, Edgar 1966.** Raamat nimedest. Tallinn: Eesti Raamat.
- Rajandi, Edgar 1968.** Rahvusvahelistest eesnimedest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 13 (1967). Toim. Paul Ariste, Elmar Elisto. Tallinn: Eesti Raamat, 75–94.
- Rajandi, Edgar ja Helmut Tarand 1976.** Eesti nimi läbi sajandite. – Keel, mida me uurime. Koost. Mart Mäger. Tallinn: Valgus, 131–140.
- Roos, Eduard 1961.** Eesti muistsetest isikunimedest. – Keel ja Kirjandus 6, 341–352.
- Roos, Eduard 1962.** Eesti eesnimede ajaloost XIX ja XX sajandi vahetusel. – Keel ja Kirjandus 7, 412–421; <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:193317>. Vaadatud 22.04.2020.
- Rootsmäe, Lemming 1969.** Võnnu kihelkonna isikunimed XVIII sajandil. – Keel ja Kirjandus 10, 623–624.
- Rosenberg, Tiit 2010.** Linnastumine ja linnarahvastik. – Eesti ajalugu V. Pärisorjuse kaotamisest Vabadussõjani. Peatoim. Sulev Vahtre. Tartu: Ilmamaa, 198–206.
- Rätsep, Huno 2002.** Alamsaksa päritolu eesnimedest. – Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa, 137–142.
- Saar, Theodor 1964.** Kihnlaste eesnimedest. – Emakeele Seltsi aastaraamat X (1964). Toim. Paul Ariste. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Selts, 228–246.
- Saar, Evar 2017.** Forenames in 16th and 17th Century Southeastern Estonia. – Personal Name Systems in Finnic and beyond. Eds. Terhi Ainiala, Janne Saarikivi. – Uralica Helsingiensa 12, 241–286; <https://journal.fi/uralicahelsingiensa/issue/view/uh12/uh12>. Vaadatud 15.08.2020.

- Saarelma-Paukkala, Minna, Annika Hussar 2020.** Soomlaste ja eestlaste omakeelsed eesnimed. – Nimede kiiluvees. Pühendusteos Marja Kallasmaale 70. sünnipäevaks. Külalistoim. Mariko Faster ja Peeter Päll. – ESUKA – JEFUL 11–1, 105–129.
- Sandes, Berit 2016.** Names and Language Contact. – The Oxford Handbook of Names and Naming. Ed. Carole Hough. Oxford: University Press, 540–553.
- Sangoï, Jean-Claude 1999.** Forename, Family, and Society in southwest France (Eighteenth-nineteenth Centuries). – The History of the Family 4 (3), 239–259.
- Särg, Alo 2006.** Ida-Virumaa mõisad ja mõisnikud. Tallinn: Argo.
- Talve, Ilmar 2004.** Eesti kultuurilugu. Keskaja algusest Eesti iseseisvuseni. Tartu: Ilmamaa.
- Talvoja jt = Talvoja, Rait, Salme Niilisk, Vilma Strauss 2008.** Kuluse – Martna kirikumõisa küla. Kodulooline uurimus. Juuru.
- Tamm, Tõnis 2019.** Lüganuse Ristija Johannese kiriku vaimulikud. – Lüganuse Püha Johannese (Jaani) kiriku kroonika Alutagusemaal. Koost. Ferdinand Walther, Johannes Selliov, Tõnis Tamm. Tartu: Johannes Esto kirjastus, 124–125.
- Vahtre, Lauri 2005.** Eesti rahva lugu. Tallinn: Ilo.
- Valk, Ülo. 1997.** The Significance of Baptism in Estonian Folk Belief. – Folklore: Electronic Journal of Folklore. Eds. Mare Kõiva and Andres Kuperjanov. Tartu: Estonian Literary Museum; <http://www.folklore.ee/Folklore/vol5/ylorist1.htm>. Vaadatud 11.05.2022.
- Väli, Helju 1973.** Jooni kultuurielu arengust endises Lüganuse kihelkonnas 19. sajandi teisest poolest kuni 1940. aastani. Diplomitöö. Käsikiri Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia raamatukogus.

LÜHENDID

LVV – laennime võõrapärane variant

np – neiupõlvenimi

pr – prantsuse keel

sks – saksa keel

UVN – uus võõrapärane nimi

CHANGES IN GIVEN NAMES IN LÜGANUSE IN THE 19TH CENTURY. SUMMARY

In this master thesis I researched changes in given names in the Lüganuse Lutheran congregation in the second half of the 19th century. In this period the Estonian society and social status of Estonians changed fast, especially compared to earlier times. The interdisciplinary study can be positioned within the field socio-onomastics, which combines humanities, including linguistics and social sciences.

The data of this analysis, i.e., given names between the years 1851–1900, is taken from the birth registers of the Lutheran congregation of Lüganuse. Lüganuse parish is based in North-eastern Estonia by the Gulf of Finland. For the results to be comparable, the data is synchronized, latinized if necessary, and divided into five-years periods.

The aim of the diachronic study was to examine changes in given names by analyzing widespread names of the period and finding out to what extent in this period changed the following: the number of baptized by one name; percentage of unique names, that of children named by unique name, multiple names, various name types, and the percentage of various name types themselves. The name types were as follows: loan names, foreign variants of the loan names, names considered foreign in the context of the 19th century, newly adapted names, and Estonian names. Furthermore, the goal of the thesis was to ascertain to what extent were godparents' names used as examples when naming children as well as to what extent were novel names, i.e., the names that were used for the first time, linked to the names of godparents, gentlefolk (landlord and his family), and inhabitants of different ethnic background. The aim was to examine to what extent were occupation of the father, social status of godparents and parents, in addition to families' receptiveness to new names connected to novel names. I also investigated the spread of foreign names, from their first introduction to ubiquity.

The results were as follows. The breaking point of the name giving trend was the first half of the 1870s, when many indicators of name usage demonstrated drastic rise or decline, and common names became varied. Compared to the mid-19th century, the pool of names was wider: baptized by one name were $\frac{2}{3}$ less of the girls and $\frac{1}{3}$ less of the boys.

Before 1871, only a few children were given a unique name (used once in a quinquennium), but the percentage of girls who were given a unique name started to increase then; in the case of boys, meanwhile, the rise started slightly later, from the years 1881–1885 onward. The peak was in 1891–1895 when every tenth girl and 5% of boys received a unique name. During the 19th century overall, unique names formed less than a half of all names. In the third quarter of the 19th century, only a few children were given multiple names but towards the end of the century, their share significantly increased, and by the end of the century, multiple names (essentially double names) were a common phenomenon.

As regards given names, mid-19th century witnessed loan names, e.g., *Mari*, *An*, *Jaan*, and *Kaarel*, as most widespread among the ones given to children. From the 1870s onward, foreign variants of loan names, e.g., *Paulina*, *Maria*, *Johannes*, and *August*, arose. From the 1880s onward, the names considered foreign in the context of the 19th century Estonia, such as *Alma*, *Alide*, *Eduard*, and *Woldemar*, became common. Among all the names there were also newly adapted ones which peaked in the penultimate quinquennium of the 19th century in the case of girls and in the years 1886–1890 in the case of boys; approximately one tenth of both sexes had this type of a first name. First Estonian name used in Lügänuuse was *Linda*, introduced as Estonian due to its occurrence in the Estonian epic poem *Kalevipoeg* (Kalev's Son; 1862). *Linda* was chosen as a girl's name in 1884 and during the last five years of the 19th century, 5% of girls were already given an Estonian name.

Naming children after their godparents which was the common tradition mid-century, decreased significantly towards the end of the 19th century: more than $\frac{1}{3}$ of the girls and less than $\frac{1}{3}$ of the boys were named after their godparent at first, but their share dropped to *ca* one tenth among both sexes during the last twenty years (1881–1895 in the case of boys specifically). As regards novel names, the strongest link (20%) was between the names of the inhabitants of non-Estonian ethnic background and the children who were given a novel name. There was also a considerable connection between novel names and gentlefolk's names: *ca* one fifth of the children who were given novel names shared the same name with gentlefolk. What is more, in slightly less than 20% of the cases the novel

name was first used as a 2nd or 3rd name before it became the 1st name, and that shows the importance of adjustment period for novel names as 2nd and 3rd names were probably used formally only. One tenth of the children with a novel name got their godparents' name.

In addition to example names there was another social factor or family practice involved in giving children novel names. More than a quarter of children with novel names were born to a family that was receptive to new names. Likewise, more than a quarter of children with novel names had a father who was a tradesman and more than one fifth of the children with novel names had godparent(s) who was/were socially advanced or from a different ethnic background; these relations seem to be important in adopting novel names. Socially advanced or ethnically mixed families were among those who first adopted novel names: it was the case of one fifth of all the children who had a novel name.

The process of foreign names becoming more common and their spread in the end of the 19th century involved two stages: the first occurrence of the name, being used once or twice a year, and its later wider spread which took place only years or even decades after its first introduction. There were numerous factors that might have encouraged the spread of those names. Three of them stood out: a shared godparent or mother/father to one and godparent to another child; the 2nd name of the child was a novel name or the child's sibling had a novel name; socially advanced godparents or godparents with a different ethnical background.

LISA 1. NAISENIMEKASUTUST ISELOOMUSTAVAD NÄITAJAD 1851–1900

	1851– 1855	1856– 1860	1861– 1865	1866– 1870	1871– 1875	1876– 1880	1881– 1885	1886– 1890	1891– 1895	1896– 1900	1851– 1900
Ristituid kokku	585	616	711	624	660	640	634	621	612	594	6297
Unikaalnimega ristituid*	17	16	17	14	18	19	30	43	46	43	59
Unikaalnimega ristitute %*	2,9	2,6	2,4	2,2	2,7	3,0	4,7	6,9	7,5	7,2	0,9
Mitmiknimega ristituid	21	11	27	20	54	88	179	275	330	384	1389
Mitmiknimega ristitute %	3,6	1,8	3,8	3,2	8,2	13,8	28,2	44,3	53,9	64,7	22,1
Kaksiknimega ristituid	20	11	25	19	54	85	171	251	302	365	1303
Kaksiknimega ristitute %	3,4	1,8	3,5	3,0	8,2	13,3	27,0	40,4	49,4	61,5	20,7
Kolmiknimega ristituid	1	0	2	1	0	3	8	23	26	19	84
Kolmiknimega ristitute %	0,2	0,0	0,3	0,2	0,0	0,5	1,3	3,7	4,2	3,2	1,3
Eri 1. nimesid	38	36	43	43	51	62	76	89	102	104	183
Eri 2. nimesid	11	10	12	9	17	22	35	49	63	60	111
Eri 3. nimesid	1	0	2	1	0	3	8	16	17	14	39
Unikaalnimesid*	17	16	17	14	18	19	30	43	46	43	59
Unikaalnimesid %*	44,7	44,4	39,5	32,6	35,3	30,6	39,5	48,3	45,1	41,3	32,8
Ristituid ühe nime kohta*	15,4	17,1	16,5	14,5	12,9	10,3	8,3	7,0	6,0	5,7	35
10 eelisnimega ristituid*	519	553	619	502	474	458	403	374	332	288	3344
10 eelisnimega ristitute %*	88,7	89,7	87,2	80,5	71,8	71,6	63,6	60,3	54,3	48,5	53,1
3 eelisnimega ristituid*	227	242	285	247	221	205	169	153	151	143	1435
3 eelisnimega ristitute %*	38,8	39,2	40,1	39,7	33,5	32,1	26,7	24,6	24,6	24,1	22,8
Esinimega ristituid*	96	100	109	99	120	69	65	66	65	54	591
Esinimega ristitute %*	16,4	16,2	15,3	15,9	18,2	10,8	10,3	10,6	10,6	9,1	9,4

* Arvutused on tehtud 1. nimesid kohta.

LISA 2. MEHENIMEKASUTUST ISELOOMUSTAVAD NÄITAJAD 1851–1900

	1851– 1855	1856– 1860	1861– 1865	1866– 1870	1871– 1875	1876– 1880	1881– 1885	1886– 1890	1891– 1895	1896– 1900	1851– 1900
Ristituid kokku	560	648	733	641	618	643	604	644	632	636	6359
Unikaalnimega ristituid*	13	18	16	14	27	12	24	27	30	25	48
Unikaalnimega ristitute %*	2,3	2,8	2,2	2,2	4,4	1,9	4,0	4,2	4,7	3,9	0,8
Mitmiknimega ristituid	7	4	23	17	30	37	84	131	190	253	776
Mitmiknimega ristitute %	1,3	0,6	3,1	2,7	4,9	5,8	13,9	20,3	30,1	39,8	12,2
Kaksiknimega ristituid	7	4	19	13	27	34	79	121	182	238	724
Kaksiknimega ristitute %	1,3	0,6	2,6	2,0	4,4	5,3	13,1	18,8	28,8	37,4	11,4
Kolmiknimega ristituid	0	0	4	4	3	3	5	10	8	15	52
Kolmiknimega ristitute %	0,0	0,0	0,6	0,6	0,5	0,5	0,8	1,6	1,3	2,4	0,8
Eri 1. nimesid	41	47	50	48	60	62	69	72	80	78	158
Eri 2. nimesid	7	3	18	12	18	18	32	32	51	50	106
Eri 3. nimesid	0	0	4	4	2	3	4	10	6	11	33
Unikaalnimesid*	13	18	16	14	27	12	24	27	30	25	48
Unikaalnimede %*	31,7	38,3	32,0	29,2	45,0	19,4	34,8	37,5	37,5	32,1	30,4
Ristituid ühe nime kohta*	13,7	13,8	14,7	13,4	10,3	10,4	8,8	8,9	7,9	8,2	40,2
10 eelisnimega ristituid*	429	482	563	485	441	432	401	435	415	393	3894
10 eelisnimega ristitute %*	76,7	74,4	76,8	75,7	71,4	67,2	66,4	67,5	65,6	61,9	61,2
3 eelisnimega ristituid*	237	247	289	218	209	210	236	258	232	210	1612
3 eelisnimega ristitute %*	42,3	38,2	39,5	34,0	33,8	32,6	39,1	40,0	36,7	33,0	25,3
Esinimega ristituid*	106	96	114	109	75	95	88	96	97	79	567
Esinimega ristitute %*	18,9	14,8	15,6	17,0	12,1	14,8	14,6	14,9	15,3	12,4	8,9

* Arvutused on tehtud 1. nimele kohta.

LISA 3. 20 TAVALISIMAT NAISENIME 1851–1900

1851–1855				1856–1860				1861–1865				1866–1870			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Mari	96	16,4	1.	Mari	100	16,2	1.	Mari	109	15,3	1.	Miina	99	15,9
2.	Maarja	68	11,6	2.	Maarja	74	12	2.	Miina	90	12,7	2.	Mari	89	14,3
3.	Miina	63	10,8	3.	Miina	68	11	3.	Maarja	86	12,1	3.	Leenu	59	9,5
4.	Leenu	61	10,4	4.	An	64	10,4	4.	Leenu	80	11,3	4.	Maarja	57	9,1
5.	Kadri	55	9,4		Liisu	64	10,4	5.	An	74	10,4	5.	An	53	8,5
6.	An	52	8,9	6.	Leenu	62	10,1	6.	Kadri	51	7,2	6.	Liisu	50	8
7.	Mai	45	7,7	7.	Kadri	50	8,1	7.	Liisu	50	7	7.	Mai	36	5,8
8.	Liisu	37	6,3	8.	Mai	44	7,1	8.	Mai	48	6,8	8.	Kadri	29	4,6
9.	Anu	25	4,3	9.	Anu	14	2,3	9.	Eewa	16	2,3	9.	Liina	17	2,7
10.	Eewa	17	2,9	10.	Eewa	13	2,1	10.	Anu	15	2,1	10.	Paulina	13	2,1
11.	Juula	9	1,5	11.	Kai	10	1,6	11.	Juula	11	1,5	11.	Anna	12	1,9
12.	Kai	8	1,4	12.	Juula	7	1,1		Tiina	11	1,5		Juula	12	1,9
13.	Anna	7	1,2		Maria	7	1,1	13.	Anna	9	1,3	13.	Maria	11	1,8
14.	Maria	5	0,9		Tiina	7	1,1		Kristina	9	1,3	14.	Eewa	10	1,6
	Tiina	5	0,9	15.	Anna	5	0,8		Maria	9	1,3		Kristina	10	1,6
16.	Kreet	4	0,7	16.	Hedwig	3	0,5	16.	Liina	4	0,6	16.	Anu	8	1,3
17.	Paulina	3	0,5	17.	Anni	2	0,3	17.	Leena	3	0,4		Tiina	8	1,3
18.	Karolina	2	0,3		Kreet	2	0,3		Paulina	3	0,4	18.	Liisa	6	1
	Kristina	2	0,3		Liina	2	0,3	19.	Annette	2	0,3	19.	Anni	4	0,6
	Miili	2	0,3		Louise	2	0,3		Anni	2	0,3		Kai	4	0,6
	Olga	2	0,3						Emilie	2	0,3		Leena	4	0,6
									Liisa	2	0,3				
									Miili	2	0,3				
									Netti	2	0,3				
									Sohwia	2	0,3				
									Susanna	2	0,3				

1871–1875				1876–1880				1881–1885				1886–1890			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Miina	120	18,2	1.	Miina	69	10,8	1.	Miili	65	10,3	1.	Olga	66	10,6
2.	Mari	52	7,9		Paulina	69	10,8	2.	Paulina	60	9,5	2.	Maria	44	7,1
3.	Maarja	49	7,4	3.	Miili	67	10,5	3.	Maria	44	6,9	3.	Ida	43	6,9
4.	Maria	47	7,1	4.	Maria	61	9,5		Miina	44	6,9	4.	Anna	42	6,8
5.	An	37	5,6	5.	Anna	42	6,6	5.	Anna	39	6,2	5.	Paulina	38	6,1
	Anna	37	5,6	6.	Liina	40	6,2	6.	Maali	38	6	6.	Miili	37	6
	Liina	37	5,6	7.	An	33	5,2	7.	Kristina	37	5,8	7.	Alide	31	5
	Paulina	37	5,6	8.	Kristina	32	5	8.	Olga	35	5,5	8.	Emilie	26	4,2
9.	Leenu	34	5,2	9.	Maarja	23	3,6	9.	Ida	22	3,5		Maali	26	4,2
10.	Kristina	24	3,6	10.	Mari	22	3,4	10.	Emilie	19	3	10.	Kristina	21	3,4
	Liisu	24	3,6	11.	Maali	18	2,8		Liina	19	3	11.	Helena	20	3,2
	Miili	24	3,6	12.	Leenu	15	2,3	12.	Alide	14	2,2	12.	Miina	18	2,9
13.	Tiina	23	3,5	13.	Tiina	12	1,9		Helena	14	2,2	13.	Liina	14	2,3
14.	Mai	20	3	14.	Liisu	11	1,7	14.	Annette	12	1,9	14.	Alwine	13	2,1
15.	Liisa	9	1,4	15.	Juula	8	1,2		Leena	12	1,9		Amalie	13	2,1
	Maali	9	1,4	16.	Emilie	7	1,1	16.	Alwine	9	1,4	16.	Liisi	10	1,6
17.	Anu	8	1,2	17.	Annette	6	0,9		Liisi	9	1,4	17.	Alma	9	1,4
	Kadri	8	1,2		Helena	6	0,9		Maarja	9	1,4	18.	Elisabeth	8	1,3
19.	Anni	5	0,8		Ida	6	0,9	19.	Alma	7	1,1		Leena	8	1,3
	Emilie	5	0,8		Olga	6	0,9		An	7	1,1		Linda	8	1,3
	Leena	5	0,8						Anni	7	1,1		Pauli	8	1,3
									Mari	7	1,1				
									Netti	7	1,1				

1891–1895				1896–1900				1851–1900			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Alide	65	10,6	1.	Alma	54	9,1	1.	Miina	591	9,4
2.	Olga	43	7	2.	Alide	52	8,8	2.	Mari	477	7,6
	Paulina	43	7	3.	Olga	37	6,2	3.	Maarja	367	5,8
4.	Emilie	33	5,4	4.	Emilie	28	4,7	4.	An	324	5,1
5.	Ida	27	4,4	5.	Helena	26	4,4	5.	Leenu	323	5,1
6.	Alwine	25	4,1	6.	Linda	22	3,7	6.	Paulina	285	4,5
	Maria	25	4,1	7.	Maria	20	3,4	7.	Maria	273	4,3
	Miili	25	4,1	8.	Paulina	18	3	8.	Liisu	249	4
9.	Anna	23	3,8	9.	Maali	16	2,7	9.	Miili	233	3,7
	Helena	23	3,8	10.	Amanda	15	2,5	10.	Anna	222	3,6
11.	Alma	15	2,5	11.	Alwine	13	2,2	11.	Mai	202	3,2
	Kristina	15	2,5		Amalie	13	2,2	12.	Kadri	199	3,2
	Linda	15	2,5		Elwine	13	2,2	13.	Olga	192	3
14.	Maali	14	2,3		Ida	13	2,2	14.	Alide	168	2,7
15.	Miina	13	2,1	15.	Elfride	11	1,9	15.	Kristina	159	2,5
16.	Johanna	12	2		Hilda	11	1,9	16.	Liina	150	2,4
17.	Amalie	11	1,8		Johanna	11	1,9	17.	Maali	124	2
18.	Lonni	8	1,3	18.	Elli	10	1,7	18.	Emilie	123	2
19.	Annette	7	1,1	19.	Anna	9	1,5	19.	Ida	112	1,8
	Elwine	7	1,1		Liina	9	1,5	20.	Helena	94	1,5
	Lide	7	1,1								
	Lina	7	1,1								

LISA 4. 20 TAVALISIMAT MEHENIME 1851–1900

1851–1855				1856–1860				1861–1865				1866–1870			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Juhan	106	18,9	1.	Jaan	96	14,8	1.	Juhan	114	15,6	1.	Juhan	109	17
2.	Jaan	73	13	2.	Juhan	93	14,4	2.	Jaan	110	15	2.	Jaan	57	8,9
3.	Jaagup	58	10,4	3.	Jaagup	58	9	3.	Kaarel	65	8,9	3.	Kaarel	52	8,1
4.	Mihkel	52	9,3	4.	Mihkel	55	8,5	4.	Jüri	60	8,2	4.	Jaagup	51	8
5.	Kaarel	41	7,3	5.	Kaarel	46	7,1	5.	Mihkel	57	7,8	5.	Mihkel	47	7,3
6.	Jurg	24	4,3	6.	Jüri	37	5,7	6.	Jaagup	56	7,6	6.	Jüri	44	6,9
7.	Aleksander	21	3,8	7.	Jurg	31	4,8	7.	Madis	36	4,9	7.	Aleksander	41	6,4
	Madi	21	3,8	8.	Madis	28	4,3	8.	Kustaw	25	3,4	8.	Kustaw	32	5
9.	Jüri	18	3,2	9.	Kustaw	21	3,2	9.	Aleksander	23	3,1	9.	Anton	27	4,2
10.	Kustaw	15	2,7	10.	Mart	17	2,6	10.	Anton	17	2,3	10.	Kristian	25	3,9
11.	Joosep	14	2,5	11.	Priidik	16	2,5	11.	Madi	16	2,2	11.	Mart	17	2,7
	Otto	14	2,5	12.	Anton	14	2,2	12.	Kristian	14	1,9	12.	Joosep	14	2,2
	Toomas	14	2,5		Madi	14	2,2	13.	Joosep	13	1,8		Priidik	14	2,2
14.	Madis	13	2,3	14.	Toomas	13	2	14.	Otto	12	1,6	14.	Madi	12	1,9
15.	Mart	10	1,8	15.	Otto	12	1,9	15.	Mart	11	1,5		Madis	12	1,9
16.	Anton	9	1,6	16.	Aleksander	11	1,7		Priidik	11	1,5	16.	Otto	9	1,4
17.	Priidik	8	1,4	17.	Hants	9	1,4	17.	Jurg	8	1,1	17.	Toomas	8	1,2
18.	Kustu	7	1,2	18.	Magnus	8	1,2		August	5	0,7	18.	August	7	1,1
19.	Magnus	5	0,9		Joosep	7	1,1		Hants	5	0,7		Tiido	7	1,1
20.	Kristian	4	0,7	20.	Kustu	7	1,1		Paulus	5	0,7	20.	Abel	6	0,9
	Paulus	4	0,7												

1871–1875				1876–1880				1881–1885				1886–1890			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Aleksander	75	12,1	1.	Aleksander	95	14,8	1.	Johannes	88	14,6	1.	Johannes	96	14,9
2.	Juhan	71	11,5	2.	August	62	9,6	2.	Aleksander	81	13,4	2.	August	89	13,8
3.	Anton	63	10,2	3.	Anton	53	8,2	3.	August	67	11,1	3.	Aleksander	73	11,3
4.	Jaan	55	8,9	4.	Jaan	44	6,8	4.	Anton	37	6,1	4.	Anton	37	5,7
5.	Kaarel	45	7,3	5.	Johannes	39	6,1	5.	Eduard	30	5	5.	Eduard	34	5,3
6.	August	34	5,5	6.	Kaarel	36	5,6	6.	Herman	21	3,5	6.	Herman	33	5,1
7.	Jaagup	30	4,9	7.	Juhan	33	5,1		Juhan	21	3,5	7.	Julius	23	3,6
8.	Jüri	23	3,7	8.	Kustaw	28	4,4	8.	Kaarel	20	3,3	8.	Kaarel	19	3
	Mihkel	23	3,7	9.	Jaagup	23	3,6	9.	Kristian	19	3,1	9.	Eedi	16	2,5
10.	Johannes	22	3,6	10.	Eduard	19	3	10.	Jaan	17	2,8	10.	Rudolf	15	2,3
11.	Kristian	20	3,2	11.	Kristian	16	2,5	11.	Kustaw	16	2,6	11.	Kristian	14	2,2
12.	Kustaw	16	2,6	12.	Joosep	14	2,2	12.	Mihkel	13	2,2	12.	Jaan	13	2
13.	Joosep	14	2,3	13.	Mihkel	13	2	13.	Jaagup	12	2		Juhan	13	2
14.	Priidik	13	2,1	14.	Jüri	12	1,9	14.	Jüri	11	1,8		Heinrich	13	2
15.	Tiido	11	1,8		Julius	12	1,9		Julius	11	1,8	15.	Jaagup	11	1,7
16.	Madi	10	1,6	16.	Herman	11	1,7	16.	Abel	10	1,7	16.	Kustaw	10	1,6
17.	Prits	8	1,3		Abel	11	1,7		Tiido	10	1,7	17.	Mihkel	9	1,4
18.	Herman	6	1	18.	Otto	7	1,1	18.	Eedi	8	1,3	18.	Karl	8	1,2
	Mart	6	1	19.	Hindrik	6	0,9		Rudolf	8	1,3	19.	Joosep	7	1,1
	Toomas	6	1		Paulus	6	0,9		Theodor	8	1,3		Theodor	7	1,1

1891–1895				1896–1900				1851–1900			
Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal	Jrk	Nimi	Sagedus	Osakaal
1.	Johannes	97	15,3	1.	August	79	12,4	1.	Juhan	567	8,9
2.	Aleksander	73	11,6	2.	Aleksander	68	10,7	2.	Aleksander	561	8,8
3.	August	62	9,8	3.	Johannes	63	9,9	3.	Jaan	484	7,6
4.	Eduard	38	6	4.	Woldemar	33	5,2	4.	Johannes	413	6,5
5.	Herman	34	5,4	5.	Herman	31	4,9	5.	August	406	6,4
6.	Heinrich	32	5,1	6.	Eduard	29	4,6	6.	Kaarel	349	5,5
7.	Anton	28	4,4	7.	Anton	26	4,1	7.	Jaagup	313	4,9
8.	Woldemar	18	2,8		Heinrich	26	4,1	8.	Anton	311	4,9
9.	Kaarel	17	2,7	9.	Rudolf	24	3,8	9.	Mihkel	280	4,4
10.	Rudolf	16	2,5	10.	Adolf	14	2,2	10.	Jüri	210	3,3
11.	Albert	12	1,9	11.	Tiido	13	2	11.	Kustaw	173	2,7
	Alfred	12	1,9	12.	Alfred	10	1,6	12.	Eduard	162	2,6
	Jaagup	12	1,9		Arnold	10	1,6	13.	Herman	138	2,2
14.	Jaan	11	1,7		Harald	10	1,6	14.	Kristian	131	2,1
15.	Tiido	10	1,6		Meinhard	10	1,6	15.	Madis	97	1,5
16.	Julius	9	1,4	16.	Abel	8	1,3	16.	Joosep	95	1,5
17.	Mihkel	8	1,3		Jaan	8	1,3	17.	Madi	81	1,3
18.	Kristian	7	1,1		Kaarel	8	1,3	18.	Heinrich	74	1,2
	Kustaw	7	1,1		Leonhard	8	1,3	19.	Tiido	74	1,2
	Ruben	7	1,1	20.	Albert	7	1,1	20.	Otto	73	1,2
					Karl	7	1,1				
					Otto	7	1,1				
					Richard	7	1,1				

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna Edela,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Lüganuse 19. sajandi teise poole eesnimemuutused“, mille juhendajad on Annika Hussar ja Kadri Koreinik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna Edela

29.05.2022